

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De juridische organisatie van de feitelijke samenwerkingsrelatie in
rechtsvergelijkend perspectief

Promotor :
Prof. dr. Charlotte DECLERCK

Anouschka Jardin

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten
in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De juridische organisatie van de feitelijke
samenwerkingsrelatie in rechtsvergelijkend perspectief

Promotor :
Prof. dr. Charlotte DECLERCK

Anouschka Jardin

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

SAMENVATTING

In deze masterproef wordt via een rechtsvergelijkend onderzoek nagegaan of er een statuut voor feitelijke samenwoners wenselijk is in het Belgische recht. Hierbij werd eerst onderzocht hoe de beschermingsregels voor feitelijke samenwoners in Nederland, Frankrijk en Engeland er uitzien. Om dan vervolgens te kijken of en in hoeverre een dergelijke regeling kan worden toegepast in België. Via het onderzoek is er geconcludeerd dat er wel degelijk behoefte is aan een wettelijk statuut dat via een minimale bescherming de positie van de feitelijke samenwoners regelt.

Het primair stelsel en meer bepaalde de bescherming van de gezinswoning blijkt in de onderzochte landen wel, al dan niet in beperkte mate, wettelijk geregeld te zijn. Het fundamentele karakter van de gezinswoning binnen de feitelijke samenwoning zorgt ervoor dat er in het Belgische recht ook in een regeling moet worden voorzien. Tijdens de samenleving moet er naar analogie met het huwelijk voorzien worden in een vervreemdingsverbod. Wanneer het gaat om een woning gehuurd door een van de partners dient de loutere samenwoning ervoor te zorgen dat het recht op de huur toekomt aan beide partners. Bij een gezinswoning die eigendom is van een van de partners dient bij de beëindiging van de relatie aan de andere partner een recht van bezetting toegekend te worden. Wat betreft de bijdrageplicht in de lasten van de samenwoning bestaat er in de onderzochte rechtstelsels enkel een gemeenrechtelijke oplossing. Ook dit is een fundamenteel element van de samenwoning. Er dient dus in een wettelijke bescherming te worden voorzien waarbij beide partners verplicht zijn bij te dragen in de lasten van de samenwoning in verhouding tot hun vermogens.

Het secundair stelsel van feitelijke samenwoners is in geen enkel rechtstelsel wettelijk geregeld. Het is ook niet opportuun om in het kader van de bescherming van de feitelijke samenwoner dit te voorzien. Bij overeenkomst kan immers alles geregeld worden en het betreft niet een dermate essentieel element van de samenwoning.

Een mogelijkheid tot onderhoudsuitkering t.a.v. de financieel zwakkere partij in de feitelijke samenwoning wordt voorzien in het Nederlandse en Franse recht, zij het wel via het gemeen recht. In het beschermend karakter van het statuut voor de feitelijke samenwoners moet de mogelijkheid bestaan om beroep te doen op een onderhoudsuitkering. De rechter kan de situatie beoordelen aan de hand van verschillende vastgelegde factoren waarbij de duur van de onderhoudsbijdrage de duurtijd van de feitelijke samenwoning niet mag overschrijden.

Wat betreft het erfrecht is er enkel in het Engelse recht voorzien in een regeling waarin de feitelijke samenwoner via de rechter aanspraak kan maken op een aandeel van de erfenis van de vooroverleden feitelijke samenwoner. Via een testament kan alles geregeld worden dus is dit overbodig in de minimumbescherming. In de drie rechtstelsels is er wel voorzien in een wettelijke regeling van de gezinswoning over het overlijden heen. Er dient in het Belgische recht een recht van verderzetting van de huur te worden voorzien of een recht van bezetting van de gezinswoning in het geval van het overlijden van de feitelijke samenwoner, huurder of eigenaar.

DANKWOORD

Graag zou ik een aantal mensen bedanken die me hebben geholpen hebben met het schrijven van deze mastercriptie. Eerst en vooral zou ik prof. dr. Charlotte Declerck willen bedanken voor haar steeds enthousiaste begeleiding gedurende het hele jaar. De steeds snelle feedback was een grote hulp tijdens het schrijfproces van deze masterproef.

Verder zou ik graag mijn ouders bedanken voor hun steun en de goede raad, niet alleen tijdens het schrijven van deze masterproef maar gedurende mijn hele academische opleiding. Zonder hen zou dit niet mogelijk geweest zijn.

INHOUDSTAFEL

LIJST VAN AFKORTINGEN	7
INLEIDING	9
A. DEFINITIE VAN DE FEITELIJKE SAMENWONING	11
a. Frankrijk	11
b. België.....	13
c. Nederland	14
d. Engeland	14
e. Evaluatie	15
B. HET PRIMAIRE STELSEL	15
a. Bescherming van de gezinswoning	15
I. <u>BELGIË</u>	15
II. <u>NEDERLAND</u>	17
III. <u>FRANKRIJK</u>	21
IV. <u>ENGELAND</u>	22
b. Bijdrageplicht in de lasten van de samenwoning	23
I. <u>BELGIË</u>	23
II. <u>NEDERLAND</u>	25
III. <u>FRANKRIJK</u>	27
IV. <u>ENGELAND</u>	28
C. SECUNDAIR STELSEL – VERMOGENSRECHTELIJKE VERHOUDINGEN	29
a. België.....	29
I. <u>VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING</u>	29
i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?.....	30
ii. Verrekening vorderings- en vergoedingsrechten	31
b. Nederland	33
I. <u>VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING</u>	33
i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?.....	34
ii. Verrekening vorderings-en vergoedingsrechten	38
c. Frankrijk	40
I. <u>VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING</u>	40
i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?.....	41
ii. Verrekening vorderings-en vergoedingsrechten	43
d. Engeland	46
I. <u>VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING</u>	46
i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?.....	46
ii. Verrekening vorderings-en vergoedingsrechten	48
C. ONDERHOUDSBIJDRAGE NA DE BEËINDIGING VAN DE FEITELIJKE SAMENWONING	48
a. België.....	48
b. Nederland	53
c. Frankrijk	57
d. Engeland	59
D. ERFRECHT VOOR DE PARTNERS	61
a. België.....	61
b. Nederland	62
c. Frankrijk	63
d. Engeland	64
A. BEPERKTE MINIMALE BESCHERMING	69
B. DEFINITIE FEITELIJK SAMENWONEND KOPPEL	72
C. HOE ZIT DE BESCHERMING IN ELKAAR?	74
a. Het primaire stelsel.....	74
I. <u>DE BESCHERMING VAN DE GEZINSWONING</u>	74
II. <u>BIJDRAGE IN DE LASTEN EN PLICHTEN VAN DE SAMENWONING</u>	76
b. Secundair stelsel.....	77
c. Onderhoudsuitkering bij de beëindiging van de relatie	77

d. Erfrechtelijke positie	80
D. INFORMEREN VAN DE BEVOLKING	83
BIBLIOGRAFIE	89
a. België	89
I. <u>WETGEVING</u>	89
II. <u>RECHTSPRAAK</u>	89
III. <u>RECHTSLEER</u>	90
i. <i>Boeken</i>	90
ii. <i>Artikels</i>	91
b. Nederland	92
I. <u>WETGEVING</u>	92
II. <u>RECHTSPRAAK</u>	92
III. <u>RECHTSLEER</u>	93
i. <i>Boeken</i>	93
ii. <i>Tijdschriften</i>	95
iii. <i>Online bronnen</i>	95
c. Frankrijk	95
I. <u>WETGEVING</u>	95
II. <u>RECHTSPRAAK</u>	95
III. <u>RECHTSLEER</u>	96
i. <i>Boeken</i>	96
ii. <i>Tijdschriften</i>	97
iii. <i>Online bronnen</i>	97
d. Verenigd Koninkrijk	98
I. <u>WETGEVING</u>	98
II. <u>RECHTSPRAAK</u>	98
III. <u>RECHTSLEER</u>	99
i. <i>Boeken</i>	99
ii. <i>Tijdschriften</i>	99
iii. <i>Online bronnen</i>	100

LIJST VAN AFKORTINGEN

BW	Burgerlijk Wetboek
NBW	Nieuw Burgerlijk Wetboek Nederland
CC	Code Civil Frankrijk
COJ	Code de l'organisation judiciaire
PACS	Pacte civil de solidarité

INLEIDING

De feitelijke samenlevingsrelatie is een vorm van samenleven waar binnen de huidige maatschappij steeds meer voor geopteerd wordt. Het ontbreekt echter aan een specifieke regeling voor dergelijke vorm van samenleven. De verhoudingen worden beheerst door het gemeen recht. Komt er nog bij dat sommige mensen er helemaal niet bewust voor kiezen maar gewoon uit onwetendheid handelen. Is een statuut voor feitelijk samenwonende partners vereist? Zo ja, welk statuut?

Teneinde een antwoord op bovenvermelde vragen te bieden, wordt functioneel rechtsvergelijkend onderzoek uitgevoerd. Concreet houdt dit in dat er in dit onderzoek vertrokken wordt vanuit de situatie van de feitelijke samenleving en per rechtstelsel wordt bekeken hoe de situatie daar is en eventueel welke oplossingen of voorstellen daartoe getroffen worden. Er wordt daarom gebruik gemaakt van de verschillende bronnen, zoals rechtsleer, rechtspraak en wetgeving om te kijken of er een oplossing geboden wordt. Hierbij worden Nederland, Frankrijk en Engeland betrokken en dit om de volgende redenen.

Het Nederlandse recht kende begin jaren '90 de invoering van een nieuw burgerlijk wetboek en is dus veel recenter dan het Belgische BW. Het is dan ook interessant om na te gaan of deze recentere wetgeving een invloed heeft op de inhoud ervan en of deze misschien vooruitstrevender is dan het onze. Het Franse rechtssysteem is net zoals dat van ons gebaseerd op de Code Civil van Napoleon. Het is dan ook opportuun om na te gaan of de Franse regelgeving er toch verschillen op nahoudt in vergelijking met het Belgische recht ondanks de gemeenschappelijke fundamenten. Het Engelse recht is dan weer uitermate boeiend omdat het een Common Law systeem betreft wat toch verschilt van ons rechtssysteem. Dit systeem is immers niet gebaseerd op een wetboek maar wordt meer afgeleid uit het gewoonterecht. Natuurlijk liggen deze landen ook qua maatschappelijk beeld dicht bij dat van ons. De opmars van de feitelijke samenwoning is immers een groeiende trend in alle Westerse landen. Op basis van deze analyse kan er opgemaakt worden of de regelgevingen die daar toegepast worden (of delen ervan) eventueel ook bij ons van toepassing zouden kunnen worden.

In het raam van het rechtsvergelijkend onderzoek komen achtereenvolgens de volgende deelonderzoeken aan bod.

Vooreerst wordt onderzocht in welke mate feitelijk samenwonende partners door het louter feit van de samenwoning gehouden zijn tot welbepaalde rechten en plichten. Zo wordt onder meer een antwoord geboden op de vraag of feitelijk samenwonende partners de bescherming van de gezinswoning genieten en gehouden zijn tot een hulp- en bijdrageplicht.

Vervolgens wordt onderzocht in welke mate feitelijk samenwonende partners onderworpen zijn aan een wettelijk samenwoningsvermogensstelsel en zo ja, welk stelsel.

Verder wordt onderzocht in welke mate een feitelijke samenwonende partner aanspraak kan maken op een onderhoudsuitkering na beëindiging van de samenlevingsrelatie.

Ten slotte wordt onderzocht of een wettelijk erfrecht *voor de langstlevende feitelijk samenwonende partner voorhanden is en zo ja* welk erfrecht.

Op basis van de rechtsvergelijkende onderzoeksresultaten wordt een antwoord geboden op de vraag of een statuut voor feitelijke samenwonende partners wenselijk is en zo ja, welke aanbevelingen aan de Belgische wetgever kunnen worden geformuleerd.

DEEL 1: RECHTSVERGELIJKEND ONDERZOEK

A. DEFINITIE VAN DE FEITELIJKE SAMENWONING

1. Om te kunnen ingaan op het onderwerp van deze masterproef, nl. de feitelijke samenwoning in de verschillende delen van het familierecht is het van belang eerst een duidelijke omschrijving van het begrip te geven. In de Franse Code Civil is er een definitie opgenomen van de feitelijke samenwoning, dit in tegenstelling tot de andere bestudeerde rechtstelsels.

a. Frankrijk

2. In artikel 515-8 CC wordt de feitelijke samenleving als volgt gedefinieerd: "*une union de fait, caractérisée par une vie commune présentant un caractère de stabilité et de continuité, entre deux personnes, de sexe différent ou de même sexe, qui vivent en couple*".¹ Het invoeren van deze definitie laat toe dat homokoppels onder het toepassingsgebied van de definitie van feitelijk samenwonenden vallen. Op deze manier zullen ze dus gelijk behandeld worden indien ze aan de voorwaarden van de definitie voldoen. Verder maakt deze definitie het mogelijk om feitelijk samenwonenden te onderscheiden van andere feitelijk samenwonende personen.²

3. Deze definitie bestaat uit verschillende elementen. In de eerste plaats moet er sprake zijn van een '*vie commune*' en dit in dezelfde zin als het huwelijk of een PACS. Een '*vie commune*' is het constitutieve bestanddeel van de definitie en onderscheidt nog twee elementen. Naast het effectief samenleven, dus het delen van een huis, is er ook nog het intentionele element. Beide partners moeten de intentie hebben om samen te wonen en een gemeenschappelijk leven te hebben of samen op te bouwen. Het is met andere woorden de wil van de partners om hun leven samen in te richten met oog op hun gemeenschappelijke belangen.³ Er zijn verschillende elementen die daarop kunnen wijzen: een gemeenschappelijke huishouding, het delen van de goederen, samen eten, samen slapen, gemeenschappelijk dak boven het hoofd,...⁴

Het Conseil Constitutionnel van Frankrijk heeft geoordeeld in een beslissing van 9 november 1999 dat de feitelijke samenwoning meer moet bevatten dan enkel het samenwonen op zich en de gemeenschappelijke belangen. Het oordeelde dat ook het tweede element van de definitie van belang was, nl. dat het moet gaan om een feitelijke samenwoning met de nodige stabiliteit en voortdurendheid. Hieraan koppelt het Conseil Constitutionnel dat er aan de relatie een zekere publiciteit naar de buitenwereld moet worden gegeven zodat er een zekere kennisgeving is van de

---

¹ Art. 515-8 CC; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 273 ; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Morsel, Intersentia, 2010, 547-548; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011, 314.

² Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 793; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 273; P. GELARD, Examen des articles – Pacte civil de solidarité, *commission des lois 1998-1999*, 258; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011, 315.

³ R. BLOUGH, "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, 17-18; J.-R. BINET, "Existence du concubinage: une jurisprudence sans rigueur", *Dr.Fam.* 2013, 132; S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

⁴ P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois-L'extenso, 2009, 160; R. BLOUGH, "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, 17; J.-R. BINET, "Existence du concubinage: une jurisprudence sans rigueur", *Dr.Fam.* 2013, 132; S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

feitelijke samenwoning.⁵ Bijvoorbeeld openlijke plannen voor het stichten van een gezin of het zetten van hun domicilie op dezelfde plaats.⁶ Uit de vereiste van het stabiele en voortdurende karakter kan worden afgeleid dat de relatie van enige duur zou moeten zijn, ondanks het feit dat er geen minimum duur is bepaald in de definitie.⁷ Het gebrek aan een wettelijke termijn zorgt ervoor dat de beoordeling hiervan bij de rechter ligt. Deze zal oordelen of er in het voor hem liggende geval sprake is van een relatie met de nodige continuïteit. Zo heeft de Franse burgerlijke rechter in een vonnis van 15 juli 1975 geoordeeld dat een relatie van twee weken niet getuigt van enige voortdurendheid en stabiliteit.⁸ In een ander vonnis van de burgerlijke rechtbank werd een man die gedurende 10 jaar zijn partner eenmaal per week bezocht wel gezien als vallende onder de definitie.⁹ De rechter beschikt dus over de nodige soevereiniteit om te oordelen naargelang de in het geding zijnde feiten. Dit element van de definitie is ook belangrijk voor de positie als medehuuder, of zoals het in Frankrijk wordt genoemd, de '*concubin notoire*'. De wet van 16 juli 1989 stelt immers de duurtijd van één jaar als criterium voor de feitelijk samenwonende koppels (*infra* nr. 30).¹⁰ De stabiliteit op zich duidt op het feit dat het een unieke relatie moet zijn. Meerdere relaties zijn bijgevolg uitgesloten.¹¹

In de derde plaats is de feitelijke samenwoning door de Franse wetgever ook beperkt tot een exclusieve relatie tussen twee personen. Deze relatie mag tussen personen van hetzelfde of van een verschillend geslacht zijn. Dit criterium hangt ook samen met dat van de stabiliteit.¹² Een relatie waarin de man en de vrouw beslist hadden dat ze ook nog met andere mensen een bepaalde soort van relatie mochten hebben, werd bijvoorbeeld door de rechtbank van Montpellier niet gezien als een stabiele relatie.¹³ In de wettelijke definitie wordt er niets vermeld omtrent mogelijk verwantschap binnen de feitelijke samenwoning. Uit de rechtsleer kan echter afgeleid worden dat dit uitgesloten is op basis van openbare orde. Een dergelijke relatie wordt geacht niet onder de bovenstaande criteria te vallen. Het gebrek aan duidelijke afbakening in de wet zorgt voor een bepaalde graad van onduidelijkheid en rechtsonzekerheid.¹⁴

4. Het effect van de definitie lijkt toch enigszins beperkt. Het opnemen van deze definitie in de CC zorgt ervoor dat de feitelijke samenwoning een wettelijke erkenning heeft gekregen en daardoor reeds erkend lijkt te worden door de wetgever als een samenlevingsvorm. Zoals hierboven

---

⁵ Parijs 16 januari 2001, *RTD civ.* 2001, 336; S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

⁶ Conseil Constitutionnel 9 november 1999, n° 99-419; Aix-en-Provence 30 mei 2007, *Dr.Fam.* 2008, 37; S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

⁷ Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 526-527; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 275; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois-L'extenso, 2009, 160-161.

⁸ Cass. (Fr.) 15 juli 1975, *D.* 1976, 481; S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

⁹ Cass. (Fr.) 18 november 1980, *Bull.civ.* I, nr. 295.

¹⁰ J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 347; S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

¹¹ S. BEN HADJ YAHIA, "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

¹² Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 498; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois-L'extenso, 2009, 161; R. BLOUGH, "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, 19.

¹³ Montpellier 8 januari 1982, *D.* 1983, 607; BEN HADJ YAHIA, S., "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

¹⁴ Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 498; R. BLOUGH, "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, 19-20.

aangehaald, werd door middel van het opnemen van deze definitie ook de cassatierechtspraak doorbroken. Het Hof weigerde om de feitelijke samenwoning tussen partners van hetzelfde geslacht te erkennen, iets wat nu niet meer mogelijk is. In een arrest van het Franse Hof van Cassatie van 11 juli 1989 besliste het Hof dat koppels van hetzelfde geslacht geen beroep mochten doen op dezelfde voordelen als deze waar koppels van verschillend geslacht recht op hadden. Het Hof oordeelde hier dat het koppel moest samenleven als waren ze getrouwd zonder volgens de wet in de echt te zijn verbonden. Dat kon in die tijd vanzelfsprekend nog niet. Het lijkt ook wel begrijpelijk dat de rechter dit niet gelijkstelt zonder zich op een wettelijke basis te kunnen beroepen.¹⁵ Als het ware schiep deze definitie dus het recht voor de homoseksuele partners om als feitelijk samenwonende partners erkend te worden.

5. Toch creëert dit geen wettelijk statuut voor de feitelijke samenwonende partners. De feitelijke samenwoning blijft een feitelijke staat van zaken, wat wil zeggen dat het niet georganiseerd wordt door het recht. Vervolgens is het vrijwillig en staat het vrij van enige wettelijke verplichtingen. Om de feitelijke samenwoning tot stand te brengen volstaat het feit van het gaan samenwonen van de partners zonder dat er verder aan enige formele vereisten moet zijn voldaan.¹⁶

6. Er zou kunnen gesproken worden van een symbolische definitie in die zin dat er geen feitelijke rechtsgevolgen aan gekoppeld worden.¹⁷ In sommige takken van de wetgeving wordt de definitie wel gebruikt en worden er soms nog extra voorwaarden aan gekoppeld. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het huurrecht (*infra* nr. 30). Het verbinden van extra voorwaarden naargelang de rechtstak zorgt wel voor een vorm van rechtsonzekerheid en het ondermijnt het doel van de definitie. Het creëert immers nog verschillen binnen de groep van de feitelijke samenwoners. Hetzelfde koppel kan immers wel onder de definitie van art 515-8 CC vallen maar daarom niet per se onder de definitie van wettelijk samenwonende partners in andere takken van het recht. Daarmee wordt het doel van de definitie, nl. harmonisatie, ondergraven.¹⁸

b. België

7. Ondanks de grote gelijkenis tussen de Franse CC en het Belgische BW, is er in het Belgische recht geen definitie opgenomen van de feitelijke samenwoning. Het staat nergens uitdrukkelijk bepaald, maar het wordt ook nergens verboden.¹⁹ Een van de gangbare omschrijvingen is ontwikkeld vanuit de rechtsleer en luidt als volgt: "*Een toestand waarin twee personen (al dan niet van hetzelfde geslacht), die niet met elkaar gehuwd zijn noch wettelijk samenwonen, met of zonder, al dan niet gemeenschappelijke, kinderen onder hetzelfde dak wonen*".²⁰ Auteur SWENNEN omschrijft het dan weer als een "*sociojuridische verhouding die bestaat tussen personen die*

---

¹⁵ Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 793; P. GELARD, Examen des articles – Pacte civil de solidarité, *commission des lois 1998-1999*, 258; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 341.

¹⁶ Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 794; F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 715-716.

¹⁷ Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 789; R. BLOUGH, "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, 19.

¹⁸ R. BLOUGH, "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, 19-20.

¹⁹ J. GERLO en G. VERSCHULDEN, *Handboek voor Familierecht*, Brugge, die Keure, 2008, 625; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 957.

²⁰ K. VERSTRAETE, "Beëindiging buitenhuwelijksamenleving", *NJW* 2008, 566.

samenleven en een gezamenlijke huishouding voeren buiten het kader van het huwelijk of de wettelijke samenwoning".²¹ Hierbij valt op dat er in deze definitie nadrukkelijk vermeld wordt dat de koppels niet gehuwd mogen zijn en niet wettelijk mogen samenwonen. Dit lijkt logisch want het betreft mensen die, al dan niet bewust, gekozen hebben om samen te leven zonder te kiezen voor een van deze wettelijke statuten. Dit is evenwel niet terug te vinden in de Franse definitie. Deze legt eerder de nadruk op het feit dat het moet gaan om een relatie die van een bepaalde duur is en een zekere stabiliteit creëert.

c. Nederland

8. Het Nederlandse recht bevat evenmin een wettelijke definitie. Een formele bepaling in de wet omtrent de feitelijke samenwoning ontbreekt. In een aantal delen van het NBW, bijvoorbeeld artikel 1:160, wordt er gesproken van "*het gaan samenleven met een ander als waren zij gehuwd of als hadden zij hun partnerschap laten registreren*"²². Dit is een term die via de rechtsleer ontwikkeld is en gebaseerd is op het huwelijk, met als enige verschil dat er geen sprake is van een formeel gesloten huwelijk. Hierbij moet het wel gaan om "*een duurzame, affectieve relatie, waarbij de partners samenwonen, een gemeenschappelijke huishouding hebben en waarin sprake is van wederzijdse verzorging door bijdrage aan de huishouding of op andere wijze*".²³

d. Engeland

9. In Engeland is er, net zoals in de bovenstaande rechtstelsels, geen wettelijke definitie voorzien. Het feitelijk samenwonen wordt er wel erkend als een manier van samenleven. De partners binnen deze vorm van samenleven worden '*cohabitants*' genoemd. De feitelijke samenwoning wordt door het familierecht wel erkend, maar niet in dezelfde mate als het geregistreerd partnerschap en het huwelijk. Ondanks het gebrek aan een wettelijke definitie, probeert de rechtsleer hier en daar wel om een definitie van feitelijke samenwoning te formuleren.²⁴ Een mogelijke verklaring hiervoor is dat mensen kunnen gaan samenwonen om verschillende redenen. Zo kan het als een voorbereidende fase op het huwelijk gezien worden of als een manier van samenleven die hun voorkeur geniet.²⁵ Een omschrijving van de feitelijke samenwoning die regelmatig in de rechtsleer terugkomt is: '*living together as if they were husband and wife*'. Op die manier lijkt het alsof er toch naar een aansluiting met het huwelijk wordt gezocht.²⁶

9a. In de *Kotke vs. Saffarini case* werd een '*dependency claim*' gebaseerd op de Inheritance Act afgewezen op grond van het feit dat de partners nog niet lang genoeg hadden samengeleefd. De rechter hanteerde een termijn van minstens twee jaar voor het overlijden waarin de partners een gemeenschappelijke huishouding moeten gehad hebben en dus eigenlijk samenleefden als waren

---

²¹ F. SWENNEN, *Het personen-en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 500.

²² W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 9; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2014, 199.

²³ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 9.

²⁴ F. BURTON, *Family law*, Londen, Routledge, 2012, 36; S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 46-47; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 939.

²⁵ S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 47.

²⁶ M. FREEMAN, *Understanding Family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2007, 47; B. HALE, D. PEARL, E. COOKE and P. BATES, *The Family, Law & Society*, Colchester, Butterworths, 2002, 71; S. HARRIS-SHORT en J. MILES, *Family law – Text, cases and materials*, Oxford, Oxford university press, 2011, 106.

zij man en vrouw. Op het moment van de tweejarige samenwoning vallen ze pas onder de wettelijke bescherming. *In casu* was dat niet het geval dus kon de partner geen beroep doen op de Act.²⁷

9b. In de *Churchill vs. Roach case* werd er geoordeeld dat alleen het fysieke samenleven niet voldoende was. De rechter in deze zaak haalt verschillende elementen aan die kunnen wijzen op een gezamenlijke huishouding als bepaald in de Act. Deze elementen zijn onder meer: element van permanentie, frequentie van intimiteit, wederzijdse steun/ondersteuning en/of afweging van de mate van vrijwillige beperking van de persoonlijke vrijheid.²⁸

e. Evaluatie

10. Een wettelijke definitie creëert een bepaalde vorm van rechtszekerheid in die zin dat er een duidelijk formele omschrijving beschikbaar is en het duidelijk te bepalen is of partners feitelijk samenwonende partners zijn of niet.²⁹ Het creëert een uniformisatie van het begrip en zorgt ervoor dat er geen tegenstrijdigheden zijn in de verschillende omschrijvingen in rechtspraak en rechtsleer. Op die manier wordt een gelijkvormige interpretatie gegarandeerd.³⁰ Een dergelijke wettelijke omschrijving vormt natuurlijk een fictie wanneer er zoals een Frankrijk geen rechtsgevolgen aan gekoppeld worden. Het gebrek aan een wettelijke definitie in Nederland, Engeland en België en de hele reeks omschrijvingen zorgen ervoor dat het voor de mensen niet duidelijk is of het begrip 'feitelijke samenwoning' op hen van toepassing is. De mate waarin voorzien is in rechtsgevolgen, gekoppeld aan een dergelijke feitelijke samenwoning bepaalt het belang van een wettelijke definitie van het begrip.³¹

B. HET PRIMAIRE STELSEL

11. Het primaire stelsel regelt de rechten en plichten die van toepassing zijn op gehuwden door het loutere feit dat zij een huwelijk gesloten hebben. Hierbij rijst de vraag of een gelijkaardige bescherming geldt voor feitelijke samenwoners. In wat volgt, beperken wij ons tot de bescherming van de gezinswoning en de plicht tot bijdrage in de lasten van de samenleving.

a. Bescherming van de gezinswoning

I. BELGIE

12. Voor feitelijk samenwonende partners is er niet voorzien in een regeling voor de bescherming van de gezinswoning. Zij moeten zich bijgevolg beroepen op het gemeen recht.³² Indien de

---

²⁷ M. ALLARDICE, "Cohabitation & Commitment: Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975", *FLW* 2005, 8-10; S. HARRIS-SHORT en J. MILES, *Family law – Text, cases and materials*, Oxford, Oxford university press, 2011, 106.

²⁸ M. ALLARDICE, "Cohabitation & Commitment: Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975", *FLW* 2005, 8-10.

²⁹ S. HARRIS-SHORT en J. MILES, *Family law – Text, cases and materials*, Oxford, Oxford university press, 2011, 106.

³⁰ B. HALE, D. PEARL, E. COOKE en P. BATES, *The Family, Law & Society*, Colchester, Butterworths, 2002, 72.

³¹ S. HARRIS-SHORT en J. MILES, *Family law – Text, cases and materials*, Oxford, Oxford university press, 2011, 106.

³² C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 48; C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht", *TEP* 2006, afl. 5, 337; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen

gezinswoning tot het eigen vermogen van een van de partners behoort, beschikt deze partner over het recht om alleen op te treden zonder dat hier de toestemming van de feitelijk samenwonende partner vereist is. Het feit dat de woning dient als verblijfplaats voor beide partners, verandert hier niets aan.³³

13. Is de huurovereenkomst aangegaan op naam van beide feitelijke samenwoners, beschikt elk van beiden over een individueel recht van bezetting en genot van de huurwoning. Er is dan sprake van een 'contractuele medehuur'. Dit houdt onder meer in dat de huurovereenkomst slechts gewijzigd of opgezegd kan worden met toestemming van beide partners.³⁴ De beide partners van de feitelijke samenwoningsrelatie zijn dan ook gehouden tot de plichten van de huur. Wanneer de huurovereenkomst is aangegaan op naam van een van beide partners, wordt er geen recht op medehuur toegekend aan de andere partner, in tegenstelling tot de wettelijk samenwonende partner. De wettelijke bepalingen omtrent het medehuuderschap vinden immers geen analogische toepassing.³⁵ Toch blijft de feitelijk samenwonende partner van de huurder niet volledig in de kou staan. Er bestaat namelijk zoiets als de 'bezetting ter bede'. Dit recht is gebaseerd op het feit dat de huurder het genot en het verblijf in de woonst in het gehuurde goed heeft toegekend aan zijn partner en dit voor onbepaalde tijd. De huurder heeft wel de mogelijkheid om het recht van bewoning en genot op elk moment op te zeggen, maar zal hierbij een redelijke termijn van opzegging moeten respecteren. Deze termijn is afhankelijk van de duurtijd van de feitelijke samenwoningsrelatie en de omstandigheden van het voorliggende geval.³⁶

14. Het ontbreken van dergelijke wetgeving heeft tot gevolg dat wanneer het onroerend goed dat als gezinswoning dient eigendom is van een van beide partners, deze zonder meer over het goed kan beschikken. Deze partner zou het goed kunnen vervreemden of de bewoning ervan onmogelijk maken voor het gezin.³⁷ Doch geldt ook hier het recht van de bezetting ter bede, zoals hierboven werd besproken, en blijft de feitelijk samenwonende partner niet volledig onbeschermd.³⁸

15. Voor gehuwden daarentegen heeft de Belgische wetgever wel in een bescherming van de gezinswoning voorzien binnen het kader van het huwelijk. Dit wordt voorzien in artikel 215 BW. Het eerste luik van de bescherming van artikel 215 BW houdt een beperkte onbekwaamheid in voor gehuwden. Echtgenoten kunnen immers niet beschikken over de rechten van de gezinswoning zonder toestemming van de andere. Het gaat om een beschikkings- en vervreemdingsverbod, wat

---

feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 253.

³³ C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 48.

³⁴ Vred. Oudenaarde 2 februari 2006, *NJW* 2006, 378; C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 49; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 529-532; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 628; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 968.

³⁵ C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 49; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 529-532 P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 627.

³⁶ J. GERLO en G. VERSCHULDEN, *Handboek voor Familierecht*, Brugge, die Keure, 2008, 630; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 634; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 969.

³⁷ C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 48.

³⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 634.

inhoudt dat er naast geen handeling tot vervreemding ook geen handeling mag gesteld worden die de bewoning onmogelijk maakt.³⁹ De bescherming duurt zolang het koppel onder de bescherming van het primaire stelsel valt, dus zolang het koppel gehuwd is.⁴⁰ Het tweede luik van de bescherming van artikel 215 BW stelt dat, wanneer het gaat om een woning die gehuurd wordt, het recht op huur toekomt aan beide echtgenoten. Dit geldt zelfs wanneer het goed reeds voor het huwelijk door een van beide partners werd gehuurd. De echtgenoten bezitten elk een gelijk recht op de huur. Een gevolg hiervan is dat een kennisgeving, een opzegging en dergelijke aan elk van beide echtgenoten moet gebeuren of moet uitgaan van beide echtgenoten.⁴¹

16. Wettelijk samenwonende partners genieten van dezelfde wettelijke bescherming van de gezinswoning. Deze is bepaald in artikel 1477 §2 BW dat artikel 215 BW van toepassing verklaart op de wettelijk samenwonende partners.⁴²

II. NEDERLAND

17. Voor feitelijk samenwonende partners wordt er aangenomen dat het artikel omtrent de bescherming van de gezinswoning dat geldt voor gehuwden, nl. artikel 1:88 BW (*infra* nr. 27), niet naar analogie kan worden toegepast.⁴³ Bijgevolg geldt er geen bescherming van de gezinswoning voor feitelijk samenwonende partners. Dit zou wel wenselijk kunnen zijn aangezien mensen in een dergelijke samenlevingsrelatie gelijkaardige familiale situaties kunnen hebben als gehuwden, zeker wanneer er sprake is van een gezinssituatie met kinderen.⁴⁴

18. Binnen het huwelijk kan de echtgenoot het gebruiksrecht vragen van de woning en de inboedel gedurende de eerste zes maanden na de echtscheiding.⁴⁵ In Nederland is er echter ook op dit punt onduidelijkheid omtrent de analoge toepassing hiervan op de feitelijk samenwonenden. Een argument tegen dit gebruik zou de afwijzing van de toepassing naar analogie van artikel 1:88 BW kunnen zijn, aangezien artikel 1:165 NBW hiervan in het verlengde ligt. Auteur W. SCHRAMA is van oordeel dat de analoge toepassing wenselijk zou zijn maar dat het niet waarschijnlijk is dat dit zou worden bereikt. Er kan in vraag worden gesteld of een bepaald artikel uit het geheel van artikelen omtrent de vermogensrechtelijke afwikkeling van de echtscheiding kan worden gehaald om analoog toe te passen. In ieder geval is er t.a.v. de gezinswoning op dit ogenblik geen regeling voorzien in het geval de partners uit elkaar gaan.⁴⁶

19. De rechtbank van Rotterdam heeft in 1986 eenmalig analoge toepassing van het artikel 1:165 NBW uitgesproken. Hieruit kan afgeleid worden dat er helemaal geen sprake is van een frequente

---

³⁹ Art. 215, §1 BW; Y.-H. LELEU, *Droit Patrimonial du couple*, Brussel, Larcier, 2015, 41; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 29.

⁴⁰ W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 28.

⁴¹ Art. 215, §2 BW; Cass. 6 oktober 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 152; zie ook Cass. 22 maart 1991, *RW* 1991-92, 884; Y.-H. LELEU, *Droit Patrimonial du couple*, Brussel, Larcier, 2015, 45; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 32.

⁴² Art. 1477 BW.

⁴³ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 92.

⁴⁴ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 92.

⁴⁵ Art. 1:165 NBW.

⁴⁶ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 92.

toepassing van dit artikel op feitelijk samenwonende partners.⁴⁷ In het vonnis van de rechtbank van Rotterdam betrof het een feitelijk samenlevend koppel dat hun relatie wenste te beëindigen. De eiseres voerde aan dat er door de samenleving een beperkte gemeenschap was ontstaan en zij een gelijkaardige aanspraak had op het huurgenoet van de woning die zij als gezinswoning betrokken. Hierbij beriep de vrouw zich op toepassing van het artikel 1:165 NBW. De rechtbank oordeelde dat er wel degelijk sprake was van een gelijkaardige situatie als die van gehuwden. Een argument dat aangevoerd werd, was dat ze niet als medehuurster was erkend ondanks de mogelijkheid die daartoe geboden werd door de huurwet. De rechtbank oordeelde dat op het ogenblik van een harmonieuze samenleving de erkenning als medehuurster niet aan de orde was. Het kon de eiseres dus niet worden verweten. Als laatste werd er aangehaald dat de verweerder beter in staat was om zelf tijdelijk een andere verblijfplaats te zoeken, dit als zijnde "meest gereede partij". Aan eiseres werd er dus toegestaan om de woning die als de gezinswoning diende te blijven betrekken tot zes maanden na de beëindiging van de samenwoning.⁴⁸

20. In principe kan de partner die geen eigenaar is van het onroerend goed geen rechten doen gelden t.a.v. de gezinswoning bij een feitelijke samenwoning. Toch wordt er in de rechtsleer soms aangenomen dat er een gebruiksrecht zou moeten toegestaan worden wanneer dit billijk wordt geacht naar de omstandigheden.⁴⁹ Bij een betwisting omtrent het gebruiksrecht wordt er door de rechter, rekening houdend met de omstandigheden en belangen, bepaald of en voor hoelang een voortgezet gebruiksrecht mag worden toegekend.⁵⁰

21. De rechten op de woning staan veelal op naam. Dit wil zeggen dat de juridische eigenaar degene is die geregistreerd staat als de eigenaar of als de huurder binnen het huurcontract. Deze partner fungeert dan als enige rechthebbende, wat grote gevolgen kan hebben voor de andere partner. Wanneer beide partners een huurwoning als gezamenlijke woning innemen, dan kan de partner die niet als huurder geregistreerd staat zonder enige reden uit het huis gezet worden. In de huurwetgeving staat de mogelijkheid voor die feitelijk samenwonende partner om als medehuurder erkend te worden. Dit moet wel met instemming van de verhuurder. Deze medehuurder wordt geen partij bij de overeenkomst, maar wordt vanaf het moment van de erkenning wel medeaansprakelijk voor de verplichtingen die daaruit voortvloeien. De medehuurder blijft deze status behouden gedurende de tijd dat hij daar zijn hoofdverblijfplaats heeft.⁵¹

22. Zoals bepaald in art 7:267 NBW kan het medehuurderschap zonder de toestemming van de verhuurder enkel mits machtiging van de kantonrechter verkregen worden.⁵² Hiervoor moet er een gezamenlijk verzoek neergelegd worden waarin er aangetoond wordt dat de huurder en diens partner in de woning een "duurzame gemeenschappelijke huishouding" hebben. De duurzaamheid zal worden beoordeeld gericht naar de toekomst maar ook in het verleden. Bij dit laatste kan

---

⁴⁷ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 92.

⁴⁸ RB Rotterdam 2 april 1986 en 23 april 1986, KG 1986, 238.

⁴⁹ C. BREEDEVELD-DE VOOGD, "Het huis waarin ze samen woonden", *FJR* 2007, 262.

⁵⁰ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 110.

⁵¹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 100; X, *Handleiding voor het concubinaat*, Deventer, Kluwer, 1982, 12.

⁵² Art 7:267 BW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 97; X, *Handleiding voor het concubinaat*, Deventer, Kluwer, 1982, 12.

verwezen worden naar het criterium van twee jaar als weigeringsgrond.⁵³ De Hoge Raad heeft in een arrest van 28 april 1989 geoordeeld dat de verwachting van duurzaamheid van de relatie doorslaggevend kan zijn. In dat arrest ging het over een feitelijk samenwonend koppel waarvan de vrouw ziek was en de gezondheidstoestand niet meer van die aard was dat ze een uitzicht op een duurzame relatie zou kunnen hebben. De Raad oordeelde dan ook dat er *in casu* geen sprake zou kunnen zijn van een verwachting van een duurzame gemeenschappelijke huishouding.⁵⁴

Dit betekent uiteraard niet dat, wanneer er elementen van twijfel van de voorzetting van de samenleving worden aangetroffen in de relatie, er sowieso geen verzoek meer kan worden ingediend. De rechter zal oordelen naargelang de omstandigheden of, er op het moment dat er een verzoek werd gedaan, reeds geen sprake meer was van een relatie tussen de partners.⁵⁵ In de rechtspraak van de Hoge Raad is het wel duidelijk dat de Raad een grens trekt. Wanneer er geen twijfel meer bestaat over het feit dat de relatie reeds beëindigd is op het moment van het verzoek, moet het worden afgewezen.⁵⁶ In deze beoordeling van de feiten wordt de feitenrechter wel vrijgelaten door de Raad.⁵⁷ Een vordering tot verkrijging van het medehuuderschap kan dus geweigerd worden door de rechter wanneer er sprake is van een van deze drie afwijzingsgronden. Ten eerste moet vorderende partner sinds twee jaar zijn hoofdverblijfplaats hebben in de woning. Ten tweede kan de rechter afwijzen wanneer er een duidelijke bedoeling is van de verzoekende partij om binnen aanzienlijke termijn huurder te worden. Ten derde is er sprake van een afwijzingsgrond wanneer de verzoekende partij over onvoldoende financiële waarborgen beschikt.⁵⁸

23. In een recent arrest heeft de Hoge Raad beslist dat de status van medehuurder toch nog kan worden toegekend indien de relatie reeds is beëindigd op het moment dat de duurzame gemeenschap reeds afgelopen is. De voorwaarde die hieraan werd gekoppeld is dat het verzoek "zo spoedig mogelijk na de beëindiging van de samenleving is gedaan".⁵⁹ *In casu* werd het verzoek afgewezen omdat er aan de termijnvoorwaarde niet was voldaan. Er was op het moment van het verzoek reeds vijf maanden geen vaste relatie meer tussen de partners van het betreffende koppel.⁶⁰ We zien dus dat Hoge Raad kiest voor een beoordeling naargelang de omstandigheden en met een grondige afweging van alle belangen.⁶¹

24. Natuurlijk is er ook de mogelijkheid dat beide partners gezamenlijk de huurovereenkomst aangaan. In dat geval zijn beide partners hoofdelijk gehouden tot de plichten van de huur, zelfs wanneer de relatie eindigt. Het is in dit geval dan ook niet mogelijk dat de huur wordt opgezegd

---

⁵³ Art. 7:267, lid 1 NBW; A. KEIRSE, "Toetsing aanvraag huurderschap na beëindiging samenwoning: maatwerk met souplesse", *WPNR* 2016, 53.

⁵⁴ HR 28 april 1989, *NJ* 1990, 800.

⁵⁵ A. KEIRSE, "Toetsing aanvraag huurderschap na beëindiging samenwoning: maatwerk met souplesse", *WPNR* 2016, 53.

⁵⁶ HR 21 februari 1986, *NJ* 1986, 383.

⁵⁷ HR 18 maart 2001, *NJ* 2011, 552; A. KEIRSE, "Toetsing aanvraag huurderschap na beëindiging samenwoning: maatwerk met souplesse", *WPNR* 2016, 53.

⁵⁸ Art. 7:267, lid 3 NBW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 100.

⁵⁹ HR 14 augustus 2015, ECLI:NL:HR:2015:2193.

⁶⁰ HR 10 oktober 1980, *NJ* 1981, 132; HR 14 augustus 2015, ECLI:NL:HR:2015:2193.

⁶¹ A. KEIRSE, "Toetsing aanvraag huurderschap na beëindiging samenwoning: maatwerk met souplesse", *WPNR* 2016, 54.

door een van de partners zonder instemming van de andere. Indien de partner geen status van medehuurder heeft verworven op het moment van overlijden van de partner, dan heeft de langstlevende partner het recht om de woning nog 6 maanden te blijven betrekken. Daarenboven kan deze partner bij de kantonrechter een vordering tot verkrijging van dergelijke status instellen.⁶²

25. De Nederlandse wetgever heeft ook voorzien in een bescherming van de gezinswoning binnen het kader van het huwelijk. Dit wordt bepaald in artikel 1:88 NBW: "1. Een echtgenoot behoeft de toestemming van de andere echtgenoot voor de volgende rechtshandelingen:

a. overeenkomsten strekkende tot vervreemding, bezwaring of ingebruikgeving en rechtshandelingen strekkende tot beëindiging van het gebruik van een door de echtgenoten tezamen of door de andere echtgenoot alleen bewoonde woning of van zaken die bij een zodanige woning of tot de inboedel daarvan behoren;

2. De echtgenoot behoeft de toestemming niet, indien hij tot het verrichten der rechtshandeling is verplicht op grond van de wet of op grond van een voorafgaande rechtshandeling waarvoor die toestemming is verleend of niet was vereist.

3. De toestemming moet schriftelijk worden verleend, indien de wet voor het verrichten van de rechtshandeling een vorm voorschrijft.

6. Indien de andere echtgenoot door afwezigheid of een andere oorzaak in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te verklaren of zijn toestemming niet verleent, kan de beslissing van de rechtbank worden ingeroepen".⁶³ Zoals blijkt uit bovenstaande bepaling duidt de bescherming van de gezinswoning op een bescherming voor de partners binnen hun huwelijk dat de woning die zij als gezinswoning betrekken niet zonder toestemming van een van beide partners kan vervreemd worden.⁶⁴ Er is dus sprake van een beperking van de handelingsbevoegdheid van de echtgenoten binnen hun huwelijk.⁶⁵

26. In het verlengde van art 1:88 ligt artikel 1:165 NBW.⁶⁶ Dit artikel kadert binnen de beëindiging van het huwelijk. Hierin wordt aan de echtgenoot niet-eigenaar een gebruiksrecht toegekend gedurende zes maanden na de echtscheiding. Op die manier wordt er toch een bepaalde bescherming geboden voor de ex-echtgenoot, ook na de echtscheiding.⁶⁷

27. Artikel 1:88 NBW, dat bescherming van de gezinswoning voor gehuwden bepaalt wanneer de gezinswoning eigendom is van een van de echtgenoten, is ook van toepassing op de geregistreerde partners. De regels wat betreft de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk, zoals bepaald in titel 6-8, zijn naar analogie van toepassing.⁶⁸ Naast de bescherming die geboden wordt wanneer de gezinswoning eigendom van een van de echtgenoten is, wordt er ook een bescherming geboden

---

⁶² W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 93.

⁶³ Art. 1:88 NBW.

⁶⁴ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 89; M. VAN MOURIK en A. NUJRINCK, *Personen en familierecht, huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 1998, 88-89.

⁶⁵ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 91.

⁶⁶ Art. 1:165 BW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 92.

⁶⁷ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 91.

⁶⁸ Art. 1:80, b NBW.

wanneer de gezinswoning gehuurd wordt. Artikel 7:266 NBW stelt dat gehuwden en geregistreerde partners van rechtswege medehuurder zijn bij het afsluiten van een huurovereenkomst.⁶⁹

III. FRANKRIJK

28. Er geldt naar Frans recht geen enkele bescherming t.a.v. de feitelijke partner die gaat wonen in de woning die eigendom is van zijn/haar feitelijke partner. Artikel 215 lid 3 CC is immers niet naar analogie van toepassing. De partner mag alle beslissingen nemen over de gezinswoning waar hij eigenaar van is. Aan het einde van de samenwoning heeft de feitelijk samenwonende partner geen recht op een voortgezet gebruiksrecht.⁷⁰

29. Artikel 1751 CC bepaalt dat beide echtgenoten of wettelijk samenwonenden onder een PACS automatisch huurder worden van het gehuurde goed. Dit artikel mag niet naar analogie worden toegepast op de feitelijke samenwoners. De wet voorziet geen medehuurderschap tussen feitelijk samenwonende partners. Uiteraard belet niets hen dit contractueel overeen te komen. Enkel wanneer de huurovereenkomst op naam van beide partners staat, zal de partner ook als huurder van de gezinswoning worden beschouwd. Beide partners zijn dan solidair gehouden tot de rechten en plichten van de huur.⁷¹ Indien er een schijn gewekt wordt van gehuwd te zijn, kan de verhuurder zich daar rechtmatig op beroepen. Beide partners zullen solidair gehouden kunnen worden tot het betalen van de huur.⁷²

30. Artikel 14 van de wet van 6 juli 1989 lijst een aantal rechthebbenden op die de huur kunnen verderzetten in het geval de huurder/partner overlijdt of plots de woning verlaat en dit niet had kunnen worden voorzien. Artikel 14 lid 1 in fine bepaalt dat de huurovereenkomst kan worden verdergezet door de '*concubin notoire*'. De langstlevende partner heeft dus het recht om de huurovereenkomst verder te zetten maar de verhuurder moet wel kennis hebben van de feitelijke samenwoning en dit reeds minstens één jaar.⁷³

31. De gezinswoning van gehuwden wordt in het Franse recht beschermd door artikel 215 lid 3 CC. Dit artikel bepaalt dat, zelfs wanneer de gezinswoning eigendom is van een van de echtgenoten, deze niet kan worden vervreemd zonder een akkoord van beide echtgenoten.⁷⁴ Het Franse recht voorziet een bescherming die is ingeschreven in artikel 1751 CC voor gehuwden die een woning huren. Dit medehuurderschap ontstaat door het enkele feit van het huwelijk of het PACS, zelfs in het geval de huurovereenkomst ervoor al was afgesloten.⁷⁵

---

⁶⁹ Artikel 7:266 NBW.

⁷⁰ P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 172; P. MURRAT, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 516; A. DURANCE, en N. PIQUEMAL, "Le couple et le logement", www.dalloz.fr (consultatie 20 april 2016); S. THOURET, "Mariage, PACS, concubinage: le guide", www.dalloz.fr (consultatie 20 april 2016).

⁷¹ P. MURRAT, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 515; S. THOURET, "Mariage, PACS, concubinage: le guide", www.dalloz.fr (consultatie 20 april 2016).

⁷² P. MURRAT, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 515.

⁷³ P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 284; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 167; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 340; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 281.

⁷⁴ P. VOIRIN en G. GOUBEAUX, *Droit Civil – Régimes matrimoniaux successions – Libéralités*, Parijs, LGDJ, 2010, 21-22; Y. BUFFELAN-LANORE, "Domicile, demeure et logement familiale", www.dalloz.fr (consultatie 2 april 2016).

⁷⁵ Art. 1751 CC; A. BENABENT, *Droit civil. La famille*, Parijs, Litec, 1994, 283.

IV. ENGELAND

32. Voor feitelijk samenwonende partners bestaat er onder het Engels recht geen specifieke regeling. De zogenaamde 'Home rights' zijn, in tegenstelling tot gehuwden en 'civil partners', niet van toepassing op feitelijke samenwoners (*infra* nr. 35). Feitelijke samenwoners hebben enkel een recht op de familiewoning na beëindiging van de relatie indien ze beschikken over de eigendomsrechten.⁷⁶ Indien ze hier niet over beschikken heeft de partner geen wettelijk recht van bewoning of 'home right'.⁷⁷

33. Er bestaat de mogelijkheid om bij het einde van de samenwoning de bezetting van de woning toegewezen te krijgen. Feitelijk samenwonende partners hebben geen automatisch recht op bezetting van de gezinswoning. Zij moeten dit recht van bezetting verzoeken aan de rechter. Het recht dat de rechter dan toekent kan de termijn van zes maanden niet overschrijden.⁷⁸

34. Voor gehuwden bestaat er, in tegenstelling tot voor de feitelijk samenwonenden, wel een grotere bescherming van de gezinswoning. Zoals hierboven reeds vermeld, zijn er naar Engels recht de zogenaamde 'home rights'. Dit houdt het recht in om in de gezinswoning te blijven wonen ondanks het feit dat hij/zij geen rechten heeft in het onroerend goed. Er bestaat geen gelijkaardige bepaling voor feitelijk samenwonende partners. Echtgenoten kunnen niet onmiddellijk uit hun woning worden gezet, tenzij de rechter dit bevolen heeft. Deze 'Home rights' zijn opgenomen in Part IV van de Family Law act van 1996, meer bepaald in section 30. Eerst en vooral moet een van de echtgenoten een recht van bezit hebben op het 'dwelling House' of op de woning die zij als woonplaats voor hun gezin hebben uitgekozen. Dit recht kan van contractuele, zakenrechtelijke aard of een interest zijn.⁷⁹ Het 'Dwelling house' is de woning die door een van de partijen is aangekocht met de bedoeling te dienen als gezamenlijke gezinswoning. 'Home rights' vormen een soort van last op de eigendom.⁸⁰ Er is een registratie nodig om deze last op het huis te kunnen doen laten gelden en om derden te binden.⁸¹ De 'home rights' komen tot een einde door de dood van de echtgenoot/wettelijk samenwonende partner of door de echtscheiding/beëindiging van de wettelijke samenwoning, tenzij de rechter hier anders over oordeelt.⁸²

35. Voor gehuwden is er ook de Family Law act 1981 en voor 'civil partners' is er de Civil Partnership act van 2004. In deze acts wordt er gesproken over de 'entitled spouse', de echtgenoot die beschikt over een zakelijk recht over het goed, en de 'non-entitled spouse', de echtgenoot die niet over rechten beschikt in het goed. Deze laatste wordt onder beide acts beschermd met een

---

⁷⁶ S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams, Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 50.

⁷⁷ M. FREEMAN, *Understanding Family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2007, 50; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 40.

⁷⁸ Section 18(1) Family Law Act 1981; L. EDWARD en A. GRIFFITHS, *Family law*, Edinburgh, Green, 2006, 396.

⁷⁹ Section 63 Family Law Act 1981; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, 185-186.

⁸⁰ Section 31 Act 1996.

⁸¹ Land charter Act 1972; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 155.

⁸² Section 33(5) Family Law Act 1981; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 155-156.

recht van bezetting van de familiewoning.⁸³ Dezelfde regeling geldt voor de *civil partners* en is bepaald in section 101 van de Civil Partnerschip Act 2004.⁸⁴

b. Bijdrageplicht in de lasten van de samenwoning

I. BELGIË

36. Voor de feitelijk samenwonende koppels heeft de Belgische wetgever niet in een regeling voor de bijdragen in de lasten van de samenwoning voorzien. De wettelijke bepalingen voor gehuwden en wettelijk samenwonende koppels zijn bijgevolg niet naar analogie van toepassing (*infra* nr. 38 en 39). Er geldt dus geen wettelijke bijdrageplicht in de lasten van de samenleving tussen de feitelijk samenwonende koppels.⁸⁵ Dit heeft als resultaat dat er steeds op gemeenrechtelijke basis gezocht zal moeten worden of er al dan niet overeenkomsten tussen de partners gesloten zijn. Dit zorgt uiteraard voor een complexiteit die vermeden zou kunnen worden.⁸⁶ Een voorbeeld van een dergelijke gemeenrechtelijke basis is de natuurlijke verbintenis.

37. De natuurlijke verbintenis wordt niet gedefinieerd door de Belgische wetgever. Doch hebben rechtsleer en rechtspraak getracht een definitie te formuleren. Deze luidt als volgt: "*Verplichtingen die niet in rechte afdwingbaar zijn, maar die eens dat zij vrijwillig zijn uitgevoerd, geen aanleiding geven tot terugvordering*".⁸⁷ Er zijn twee mogelijkheden waarbij de omzetting van een dergelijke verbintenis kan gebeuren. Ofwel gebeurt dit door de uitvoering van de verbintenis zelf of door de belofte van uitvoering.⁸⁸ In elk van de gevallen hangt het van de wil van de solvens af om de verbintenis uit te voeren. In de Belgische rechtspraak wordt het bestaan van een natuurlijke verbintenis tot solidariteit tussen de feitelijk samenwonende partners erkend. Men gaat ervan uit dat het een morele verplichting betreft om ieder een bijdrage te leveren in de lasten van het gezin. Door het feit dat de bijdrage tijdens de relatie vrijwillig geleverd werd, is de natuurlijke verbintenis omgezet in een civielrechtelijke verbintenis dewelke afdwingbaar is. Er moet wel in het achterhoofd gehouden worden dat de partner er zich van bewust moet geweest zijn dat hij/zij niet verplicht was deze bijdrage te leveren en dit dus deed op volledig vrijwillige basis.⁸⁹ Het is een verbintenis met een conventioneel karakter en dit wil dus zeggen dat de modaliteiten door de partijen worden bepaald. Bij betwisting ervan zullen dan ook de algemene bewijsrechtelijke regels van toepassing zijn. Het vrijwillige karakter van de verbintenis zorgt ervoor dat het aan de solvens is om de

---

⁸³ Section 1 Family Law Act 1981.

⁸⁴ L. EDWARD en A. GRIFFITHS, *Family law*, Edinburgh, Green, 2006, 396.

⁸⁵ Bergen 6 oktober 1994, *JT* 1995, 300; Gent 9 april 1990, *RW* 1991-92, 1434; H. CASMAN, "Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden" in C. FORDER, en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 158; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 252-253.

⁸⁶ D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 257; J. DROOGNE, en J. TREMMERY, "Onroerend goed", *TVV* 2007, alf. 1, 335-336.

⁸⁷ C. CAUFMAN, "De natuurlijke verbintenis", *Comm. Bijzondere overeenkomsten*, Mechelen, Kluwer, 2005, nr. 134; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251; S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WÉRY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, 690.

⁸⁸ Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot WERMOES; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 518.

⁸⁹ Luik 20 juni 1990, *JLMB* 1991, 157; Brussel 17 januari 2003, *JT* 2004, 482; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 260; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 270.

grootte van de bijdrage en de andere modaliteiten ervan te bepalen.⁹⁰ De duur van de natuurlijke verbintenis tot bijdrage hangt ook samen met het vrijwillige karakter ervan. Bij gebrek aan wettelijke bepaling van de duurtijd wordt ook deze bepaald door de wil van de solvens. Hierin moet wel een onderscheid gemaakt worden naargelang het gaat om een vrijwillige uitvoering in se of een belofte tot uitvoering. Een vrijwillige uitvoering kan niet teruggevorderd worden daar een belofte tot uitvoering een verbintenis *ad futurum* is. Het grote verschil is dat deze laatste wel kan worden afgedwongen.⁹¹ Wanneer een dergelijke belofte kan worden aangetoond, kan deze bijdrage worden afgedwongen en kan zelfs de solvens verplicht worden de bijdrage aan te houden gedurende de duurtijd van de samenleving.⁹² De omvang van de natuurlijke verbintenis en dus van de bijdrage die geleverd dient te worden, wordt bepaald, zoals reeds vermeld, naargelang het vermogen van de partners. Er wordt hier dus een analoge toepassing met de omvang van de bijdrage binnen het huwelijk gemaakt. Deze bijdragen kunnen bestaan uit gelden maar ook uit bijvoorbeeld het uitvoeren van huishoudelijke taken.⁹³

38. Een van de principes van de Belgische wetgeving is dat echtgenoten elkaar binnen het huwelijk hulp verschuldigd zijn en elkaar dus van het nodige moeten voorzien. Er bestaat hier, in tegenstelling tot de onderhoudsverplichting naar het gemeenrecht, geen vereiste van behoeftigheid.⁹⁴ Bijkomend bepaalt artikel 221 lid 1 BW dat echtgenoten verplicht zijn om hun bijdrage te leveren in de lasten van het huwelijk. Meer bepaald zijn de echtgenoten verplicht bij te dragen naar de mogelijkheden van hun vermogen. Hierbij wordt er gekeken naar de inkomsten die verworven worden en meer bepaald de inkomsten uit kapitaal en arbeid.⁹⁵ Het betreft hier dus twee verplichtingen van de echtgenoten t.a.v. elkaar. Deze bepaling is van dwingend recht.⁹⁶

39. Artikel 1477 §3 BW legt dezelfde verplichting op aan de wettelijk samenwonende partners. Zij moeten evenzeer een bijdrage leveren naargelang de mogelijkheden van hun vermogen en dit door het loutere feit van de samenwoning.⁹⁷

---

⁹⁰ D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 261-262.

⁹¹ D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 262.

⁹² Veurne 27 mei 2004, *TGR* 2004, 190; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 262-263.

⁹³ Gent 26 april 2010, *TGR-TWVR* 2011, 53; Luik 3 september 2008, *RTDF* 2010, 328; Vred. Waver 23 januari 2007, *T. Vred.* 2009, 364; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KU Leuven, 2011, 270-271; V. DELHALLEUX, "La répétition de la contribution excessive aux charges du ménage: proposition d'une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait", *TBBR* 2009, 146; J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, "Overzicht van rechtspraak (2000-2007) De feitelijke samenwoning", *T.Fam.* 2008, 8; S. VANOPPEN en V. GUFFENS, "Overzicht van rechtspraak (1990-1999) Vermogensrechtelijke aspecten inzake concubinaat", *EJ* 2000, 45.

⁹⁴ Art. 213 BW; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 22.

⁹⁵ Cass. 27 november 2007, *T.Fam.* 2008, 62, noot SENAËVE; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 23-24.

⁹⁶ W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 23.

⁹⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 204-205.

II. NEDERLAND

40. In het Nederlandse recht bestaat er geen plicht van de feitelijk samenwonende partners om elkaar van het nodige te voorzien binnen de feitelijke samenwoning.⁹⁸ Om toch aanspraak te kunnen maken op een dergelijke plicht, zullen de partners zich moeten beroepen op het gemeen recht, meer bepaald op de natuurlijke verbintenis.

41. Naar Nederlands recht bestaat er ook de natuurlijke verbintenis.⁹⁹ Een natuurlijke verbintenis is een morele verplichting zoals gedefinieerd staat in art 6:3 lid 2 b NBW. Deze definitie luidt als volgt: *“wanneer iemand jegens een ander een dringende morele verplichting heeft van zodanige aard dat naleving daarvan, ofschoon rechtens niet afdwingbaar, naar maatschappelijke opvattingen als voldoening van een aan die ander toekomende prestatie moet worden aangemerkt.”*¹⁰⁰ In tegenstelling tot België, wordt de natuurlijke verbintenis in de Nederlandse rechtspraak doorgaans iets makkelijker aanvaard.¹⁰¹ In Nederland wordt er gebruikt gemaakt van een objectief criterium, nl. de maatschappelijke opvattingen, om te bepalen of er sprake is van een natuurlijke verbintenis. Het is natuurlijk logisch dat deze opvattingen veranderen naargelang de tijd vordert en de maatschappij verandert. Die maatschappelijke opvatting is dat er een zorgverplichting geldt tussen de partners en dat de nakoming van deze morele plicht gezien wordt als een prestatie die behoort aan die partner. De bedoeling van de partijen, het subjectieve criterium, is niet doorslaggevend.¹⁰² Het feit dat er een definitie is opgenomen in het NBW duidt erop dat de natuurlijke verbintenis in het Nederlandse recht echt als een juridische verbintenis wordt beschouwd.¹⁰³

42. In tegenstelling tot het Belgische en Franse recht geldt er in Nederland enkel de verplichting om in elkaars onderhoud te voorzien. Er zijn verschillende elementen die in rekening kunnen worden gebracht bij de beoordeling van het bestaan van zulke natuurlijke verbintenis. Volgens auteur W. SCHRAMA zijn het algemeen de volgende elementen die voor de *in concrete* beoordeling van een zaak worden aangenomen: *“1. de duur van de relatie, 2. of een van de partners het huishouden of de zorg voor de kinderen op zich heeft genomen, 3. of een van de partners in het bedrijf van de andere heeft gewerkt waardoor zijn vermogen is toegenomen, 4. wederzijdse welstand en behoefte van de partners, 5. mogelijkheid om in hun eigen levensonderhoud te voorzien, 6. aard van de prestatie zoals het verschaffen van geld ter aankoop van een woning, de financiering, geheel of gedeeltelijk, van een woning op naam van de andere partner, 7. tijdsverloop tussen de beëindiging van de relatie en de overeenkomst inzake uitkering”*.¹⁰⁴

---

⁹⁸ J. DE BOER, “Personen en Familierecht” in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer, Kluwer, 2010, 457-458.

⁹⁹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 35; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2001, 199-200.

¹⁰⁰ Art. 6:3 NBW.

¹⁰¹ C. ASSER en J. DE BOER, *Personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 457; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 34-35.

¹⁰² W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 33-34; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 32.

¹⁰³ HR 12 maart 1926, NJ 1926, 777; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 20-21.

¹⁰⁴ W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 456; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 274.

43. Wettelijk gezien is deze vorm van verbintenissen niet afdwingbaar. Het gaat immers om een morele verbintenis, gebaseerd op de moraal en het fatsoen van de betreffende partner, en niet om een juridische verplichting. In Nederland kan de natuurlijke verbintenis worden omgezet in een verbintenis die wel juridisch afdwingbaar is. Dit noemt men een novatie of versterking en is geregeld in artikel 6:5 NBW. Dit artikel bepaalt dat wanneer er een akkoord is tussen de schuldeiser en de schuldenaar, *in casu* dus beide feitelijk samenwonende partners, de natuurlijke verbintenis wordt omgezet in een overeenkomst.¹⁰⁵ De aanvaarding vindt plaats wanneer er een aanbod is van de schuldenaar en de schuldeiser dit niet expliciet afwijst. Hierin verschilt de Nederlandse natuurlijke verbintenis met de Belgische, waar een eenzijdige rechtshandeling volstaat.¹⁰⁶ Binnen de feitelijke samenwoning is het soms moeilijk om uit de omstandigheden af te leiden of er een aanbod en aanvaarding heeft plaatsgevonden tussen de partners. Het is bijvoorbeeld een moeilijke beoordeling op het effectief de bedoeling was om een uitkering, die betaald werd tijdens de feitelijke samenleving, te versterken tot een afdwingbare overeenkomst.¹⁰⁷ In een zaak voor het Hof van Leeuwarden en erna voorgelegd aan de Hoge Raad, betrof het een man die een levensverzekering had afgesloten en zijn partner hierbij als begunstigde had opgegeven. De vrouw was hiervan wel degelijk op de hoogte, alsmede van de redenen waarom de man dit gedaan had. Tussen beide feitelijk samenwonende partners was er ook een eensgezindheid voor wat betreft die aanwijzing als begunstigde. Het Hof van Leeuwarden en erna ook de Hoge Raad, besloot dat er voldoende aanwijzingen in de gedragingen van de partners waren om *in casu* aan te nemen dat er wel degelijk sprake was van een aanbod en een aanvaarding tussen de partners.¹⁰⁸ Zoals in bovenstaand arrest besproken werd, kunnen dit soort overeenkomsten ook stilzwijgend gesloten worden. Verder zijn ze aan geen enkele andere vormvereiste onderworpen.¹⁰⁹

44. Voor gehuwden bestaat er wel een dergelijke regeling en deze is vastgelegd in artikel 1:81 NBW. Dit artikel bepaalt dat de partners binnen het huwelijk elkaar het nodige moeten verschaffen. Dit houdt in dat ze moeten bijdragen in de kosten van de huishouding. Hieronder vallen alle kosten die betrekking hebben op de gemeenschappelijke huishouding en het gemeenschappelijke leven, waaronder voedsel, telefoon, verzekeringen, ...¹¹⁰

Artikel 1:84 NBW bepaalt dat de beide echtgenoten naar evenredigheid van hun vermogens moeten bijdragen in de lasten van de huishouding. Het spreekt uiteraard voor zich dat deze bepaling van toepassing is op gehuwden en niet op feitelijk samenwonenden. Ook hier is de vraag of het naar analogie zou kunnen worden toegepast. Aangezien art 1:84 NBW gebaseerd is op artikel 1:81 NBW en dit laatste artikel niet naar analogie kan worden toegepast, kan worden aangenomen dat ook art 1:84 NBW niet van toepassing kan worden verklaard op feitelijk

---

¹⁰⁵ Art. 6:5 NBW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 35; M. VAN MOURIK, *Huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 50.

¹⁰⁶ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 34; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 37.

¹⁰⁷ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 38.

¹⁰⁸ HR 6 oktober 1995, NJ 1996, 105; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 38.

¹⁰⁹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 38.

¹¹⁰ J. DE BOER, "Personen en familierecht" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Zwolle, Tjeen Willink, 1992, 186-187.

samenwonende koppels. In het artikel is wel sprake van een bijdrage naar 'evenredigheid'. In bepaalde rechtsleer wordt wel gepleit voor een toepassing van dit principe.¹¹¹

III. FRANKRIJK

45. Er bestaat geen artikel in de Franse wetgeving dat specifiek de solidariteit tussen de feitelijke samenwoners regelt. Het is dan natuurlijk de vraag of dit naar analogie kan worden toegepast op de feitelijke samenwoners. Het antwoord is neen. Het behoort immers tot de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie dat artikel 220 CC niet naar analogie mag toegepast worden op de feitelijke samenwoning.¹¹² Dit werd de eerste keer bevestigd in een arrest van het Hof van Cassatie van 11 januari 1984.¹¹³ In een recenter arrest van 17 oktober 2000 werd dit nog eens herhaald. Het Hof casseerde hier een arrest van het Cour d'Appel waarin was geoordeeld dat de feitelijke samenwoning op zich voldoende was om te oordelen dat de kosten van de samenleving door twee moesten worden gedeeld. De andere partner had dus recht op een vergoeding van de helft van de kosten die hij had gemaakt. Het Cour d'Appel ging bij deze beslissing uit van het principe dat aangezien er geen wettelijke regeling is, elk van de partners dient bij te dragen in de kosten van de samenwoning. Het Hof van Cassatie heeft het arrest vernietigd op grond van niet correcte toepassing van de artikelen 220 en 515-4 CC.¹¹⁴ In een later arrest van 2 mei 2001 casseerde het Hof van Cassatie opnieuw een gelijkaardig arrest. Het Cour d'Appel had hier een feitelijk samenwonende partner veroordeeld tot het betalen van een achterstallige factuur afkomstig van een abonnement dat haar partner had afgesloten. Het Cour d'Appel deed dit op grond van artikel 220 CC. Het vond immers dat de feitelijke samenwoning meer en meer op het huwelijk begon te lijken. Het Hof van Cassatie was het hier niet mee eens en vernietigde de beslissing.¹¹⁵ Bij gebrek aan analoge toepassing bestaat er voor de feitelijk samenwonende partners geen bijdrageplicht in de kosten van de huishouding.¹¹⁶ Er mag ook geen solidariteit tussen deze partners verondersteld worden. Artikel 1202 CC bepaalt immers dat de solidariteit niet vermoed mag worden. Dit moet altijd uitdrukkelijk bepaald zijn.¹¹⁷ Er bestaat ook geen passieve solidariteit tussen de feitelijk samenwonende partners. De schulden die zij aangaan zijn eigen, zelfs in het kader van de huishouding en behoren dus tot de exclusieve rekening van deze partner. Het betreft schulden van de partner die dus niet moeten gedeeld worden.¹¹⁸ Rechters die wel oordelen in de richting van een

---

¹¹¹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 27.

¹¹² M.C. Rivier, "La solidarité entre concubins" in J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 98; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 270-271.

¹¹³ Cass. (Fr.) 11 januari 1984, *Bull.civ.*, 11; M.C. Rivier, "La solidarité entre concubins" in J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 98.

¹¹⁴ Cass. (Fr.) 17 oktober 2000, *JCP* 2001, 1431; M.C. Rivier, "La solidarité entre concubins" in J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 99; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 51; R. CABRILLAC., "Pas de contribution aux charges du ménage entre concubins", *Dalloz* 2001, 497.

¹¹⁵ Cass. (Fr.) 2 mei 2001, *D.* 2001, 1772; Cass. (Fr.) 28 november 2006, *Bull.civ.* 2006, 458 ; CA Bourges, 8 december 1997, *Dr.Fam.* 1998, 89; M.C. Rivier, "La solidarité entre concubins" in J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 99.

¹¹⁶ R. CABRILLAC, "Pas de contribution aux charges du ménage entre concubins", *Dalloz* 2001, 497; ; I. CORPART, "Mariage, pacs, concubinage : le guide » : Régimes patrimoniaux et aménagements conventionnels", *AJ fam.* 2014, 666; I. GALLMEISTER, "Pas de contribution entre des concubins", www.dalloz.fr (consultatie 5 april 2016).

¹¹⁷ Art. 1202 CC; Cass. (Fr.) 17 oktober 2000, *Jurisdata* nr. 2000-006289; Cass. (Fr.) 27 april 2004, *RTD civ.* 2004, 487; Cass. (Fr.) 2 mei 2001, *RJPF* 2001, 9/32 ; Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil*, Parijs, Dalloz, 2013, 795.

¹¹⁸ Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil*, Parijs, Dalloz, 2013, 795; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 278; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les

analoge toepassing worden gesanctioneerd door de vernietiging van deze beslissing door het Hof.¹¹⁹ Bij gebrek aan uitdrukkelijke wil van de partijen of contract om de kosten van het huishouden solidair te dragen, zullen beide partijen individueel gehouden zijn om de kosten van hun gemeenschappelijk leven te betalen.¹²⁰

46. In het Franse recht berust de natuurlijke verbintenis ook op een morele plicht. In tegenstelling tot het Nederlandse recht en in overeenstemming met het Belgische recht is er echter geen definitie voorzien in de wet.¹²¹ In Frankrijk kan men geen bijdrage tot de lasten van de feitelijke samenwoning vragen op basis van de natuurlijke verbintenis. Het Franse Hof van Cassatie blijft benadrukken dat, indien er geen overeenkomst is tussen de partners die anders bepaalt, zij elk instaan voor de kosten die hij/zij voor het huishouden moeten maken.¹²²

47. Het Franse recht regelt de bijdrageplicht tussen gehuwden in artikel 220 CC. Dit artikel bepaalt de solidariteit tussen de echtgenoten en dus dat beide echtgenoten gezamenlijk gehouden zijn voor de kosten van de samenleving, met uitzondering van buitensporige kosten.¹²³ Deze kosten zijn de enige waarvoor beide partners instaan.¹²⁴ Voor de specifieke kwalificatie als kost wordt er gekeken naar de levensstijl van de partners.¹²⁵ Artikel 214 CC bepaalt dan weer dat de beide echtgenoten moeten bijdragen in de kosten naargelang hun mogelijkheden.¹²⁶ Voor samenwonende partners binnen de PACS is deze bijdrageplicht geregeld in artikel 515-4 CC.¹²⁷

IV. ENGELAND

48. Feitelijke samenwoners hebben in het Engelse recht geen financiële plicht om elkaar te onderhouden gedurende hun samenwoning. Feitelijke samenwoners hebben ook niet de mogelijkheid om een bijdrage te vorderen voor de rechter. Geen van de volgende Acts die hun toepassing vinden op gehuwden kunnen worden toegepast op hen.¹²⁸

Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 166 ; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 357; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011, 317; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 270-271.

¹¹⁹ Cass. (Fr.) 27 april 2004, *RTD civ.* 2004, 487; Cass. 11 januari 1984, *Légifrance* 82-16.192; Cass. (Fr.) 11 januari 1984, *Bull.civ.* I, nr. 12; Cass. (Fr.) 19 maart 1991, *Bull.civ.* I, nr. 92; Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil*, Parijs, Dalloz, 2013, 795; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 278; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 166 ; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 357; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011, 317.

¹²⁰ Cass. (Fr.) 28 november 2006, *Dr.Fam.* 2006, noot V. Larribeau-Terneyre; Cass. (Fr.) 24 april 2004, *Dr.Fam.* 2004, V. Larribeau-Terneyre.

¹²¹ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 17-18.

¹²² Cass. (Fr.) 17 oktober 2000, *Jurisdata* nr. 2000-006289; Cass. (Fr.) 28 november 2006, *Bull.civ.* 2006, 458.

¹²³ Art. 220, lid 1 en 2 CC; P. COURBE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2008, 97; P. VOIRIN en G. GOUBEAUX, *Droit Civil – Régimes matrimoniaux successions – Libéralits*, Parijs, LGDJ, 2010, 20.

¹²⁴ P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 165-166.

¹²⁵ P. COURBE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2008, 97.

¹²⁶ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 50.

¹²⁷ Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil*, Parijs, Dalloz, 2013, 795.

¹²⁸ F. BURTON, *Family law*, Londen, Routledge, 2012, 47 en 236; M. FREEMAN, *Understanding Family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2007, 50; S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 50; J. HERRING, *Family Law*, Harlow, Pearson, 2015, 173; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 30.

49. In het Engelse common law stelsel hebben gehuwden een bijdrageplicht t.a.v. elkaar. Dit is verankerd in section 27 van de *Matrimonial Causes Act 1973*. Hierin wordt bepaald dat elke echtgenoot te allen tijde voor de rechter een bijdrage van de andere echtgenoot kan eisen wanneer deze gefaald heeft zijn echtgenoot(e) in een voldoende onderhoud te voorzien. Voor de 'civil partners' werd in een gelijke regeling voorzien in section 5 en 6 van de Civil Partnership act.¹²⁹

Een tweede manier waarop gehuwden een bijdrage kunnen vragen voor de rechter is door beroep te doen op de Domestic Proceedings and Matrimonial Causes Act 1978, meer bepaald op Section 2. Op basis van deze bepaling kan de rechter periodieke betalingen bevelen die een bedrag van £1000 niet mogen overschrijden.¹³⁰

C. SECUNDAIR STELSEL – VERMOGENSRECHTELIJKE VERHOUDINGEN

50. Het secundair stelsel regelt de vermogensrechtelijke verhoudingen van gehuwden ten aanzien van elkaar: Is er sprake van een gemeenschap of van gescheiden vermogens? Binnen het secundaire recht is er een wettelijk stelsel. Dit vermogensrechtelijk stelsel zorgt ervoor dat er tussen gehuwden steeds een vermogensrechtelijke regeling geldt, zelfs indien er door de echtgenoten zelf niets geregeld is. Hierbij rijst de vraag of er voor feitelijk samenwonende koppels een gelijkaardige bescherming geldt.

a. België

I. VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING

51. Wanneer twee partners samenwonen en samenleven is het logisch dat de vermogens van beide partners met elkaar verweven worden. Bij gebrek aan een conventionele regeling met betrekking tot hun vermogens kunnen zij, in tegenstelling tot gehuwden, geen beroep doen op een wettelijk stelsel. Aangezien feitelijk samenwonende partners niet gehuwd zijn, ontbreekt dus de voornaamste voorwaarde voor het toepassen van een feitelijke huwelijksgemeenschap en voor het toepassen van het secundaire vermogensrecht.¹³¹ Het feit dat de partners gaan samenwonen brengt geen gevolgen met betrekking tot de goederen met zich mee. Feitelijke samenwoners dienen beroep te doen op het gemeen recht.¹³² We kunnen stellen dat het hier gaat om een scheiding van goederen binnen de vermogens van de partners.

52. Het wettelijk huwelijksvermogensstelsel creëert een statuut voor de vermogens van de gehuwden. Het zorgt voor een regeling en bescherming van de rechten en plichten t.a.v. deze vermogens. Het Belgisch wettelijk stelsel behoort tot het gemeen recht voor gehuwden, dit wil

---

¹²⁹ N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, 915-916.

¹³⁰ J. HERRING, *Family Law*, Londen, Longman, 2004, 131-132.

¹³¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 507.

¹³² Brussel 27 februari 2001, RW 2001-02, 844; V. ALLAERTS, "Samenwoningsrecht" in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 71; H. CASMAN, "Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden" in C. FORDER, en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 169; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 508-509; J. GERLO en G. VERSCHULDEN, *Handboek voor Familierecht*, Brugge, die Keure, 2008, 626; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 961.

zeggen dat wanneer het huwelijkscontract tussen de echtgenoten een aspect ongeregeld laat, het wettelijk stelsel deze leemte zal invullen.¹³³

i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?

53. Naar Belgisch recht behoudt iedereen in principe de goederen verworven voor de samenwoning in exclusieve eigendom. Ook de goederen die de partner tijdens de samenwoning verkrijgt in eigen naam of ten bezwarende titel, blijven tot het exclusieve eigenvermogen van deze partner behoren.¹³⁴ Het bewijs van eigendom moet geleverd worden door de partner die beweert eigenaar te zijn. Voor onroerende goederen is dit bewijs natuurlijk relatief makkelijk voor te leggen, nl. door het voorleggen van een notariële akte. Bij roerende goederen ligt dit iets moeilijker al kan daar wel het bewijs geleverd worden door alle bewijsmiddelen. Meestal zal het bij deze goederen gaan om facturen en dergelijke.¹³⁵

54. Tijdens de samenwoning is het niet noodzakelijk zo dat de partners enkel en alleen voor zichzelf handelen. Een eerste mogelijkheid is dat een partner handelt als mandataris voor de andere partner. Deze laatste wordt dan de exclusieve eigenaar van het goed. Een tweede mogelijkheid bestaat eruit dat een partner handelt voor zichzelf en als gemandateerde voor de andere partner. Dit goed wordt dan verkregen door beide partners in onverdeeldheid. De bewijslast ligt bij de bewerende partner. Indien een van de partners beweert dat de andere partner niet optrad in eigen naam of als mandataris, zal deze het moeten bewijzen.¹³⁶

55. Goederen kunnen ook in onverdeeldheid aan de partners toebehoren. Dit is het geval wanneer geen van de feitelijk samenwonende partners kan aantonen exclusief eigenaar te zijn van een bepaald goed. Ook de goederen die de partners gezamenlijk hebben verworven tijdens de feitelijke samenwoning vallen hieronder. In het Belgische recht bestaat er voor de feitelijk samenwonende koppels geen vermoeden van onverdeeldheid. Binnen het huwelijk, met het stelsel van scheiding van goederen bestaat dit wel en is dit bepaald in artikel 1468, lid 2 BW. Dit artikel mag niet naar analogie worden toegepast. Dit wil zeggen dat er voor de goederen waarvan niet kan bewezen worden dat het aan een van de partners exclusief toekomt, niet als een goed onder gemeenschappelijke eigendom kan worden beschouwd. Deze redenering kan terug worden gevonden in een arrest van het Hof van Beroep van Luik van 18 januari 2005.¹³⁷

---

¹³³ W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 58.

¹³⁴ C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 50; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 509.

¹³⁵ C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 51; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 510-511; J. KOKKELENBERG, "Enige verdeelde bedenkingen omtrent onverdeeldheid", *TBBR* 1997, 239.

¹³⁶ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 509.

¹³⁷ Art. 1468, lid 2 BW; Antwerpen 5 december 2006, *NjW* 2007, 414; Luik 18 januari 2005, *Rev.trim.dr.fam.* 2007, 562-566, noot F. TAINMONT; C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 54-55; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 515; C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht", *TEP* 2006, 341; J. KOKKELENBERG, "Enige verdeelde bedenkingen omtrent onverdeeldheid", *TBBR* 1997, 239.

56. Indien er een onverdeeldheid bestaat is het gemeen recht wederom hierop van toepassing. Elk van de partners heeft recht op de helft van het in onverdeeldheid zijnde goed. Wanneer bij de beëindiging van de feitelijke samenlevingsrelatie het goed moet verdeeld worden, verkrijgt elke partner de helft. Dit is ook bevestigd in de rechtspraak door het hof van beroep van Bergen. In deze zaak betrof het een uitkering van de brandverzekeraar als vergoeding voor de goederen van het feitelijk samenwonende koppel die vernield waren bij een brand. Het Hof oordeelde hier dat de vergoeding ook bij helften moest worden verdeeld onder de partners.¹³⁸

57. In tegenstelling tot gehuwden, zijn feitelijk samenwonende partners niet hoofdelijk gehouden voor schulden die zij zijn aangegaan in het kader van hun samenleving. Iedere partner staat dus alleen in voor de schulden die hij of zij maakt. Schuldeisers kunnen wel, in uitzonderlijke omstandigheden, zich beroepen op de vertrouwensleer. Dit kan in het geval dat een van de partners de schijn wekt aan de schuldeiser dat er sprake is van een huwelijk. De schuldeiser die zich hier dan te goeder trouw beroept op deze schijn kan de feitelijke partner van zijn schuldenaar dan ook aanspreken ter voldoening van de schuld.¹³⁹

58. Het wettelijk huwelijksvermogensstelsel creëert een gemeenschappelijk vermogen tussen gehuwde partners voor goederen die zij tijdens het huwelijk verwerven. Goederen die verworven zijn voor het huwelijk of die tijdens het huwelijk *om niet* verworven worden blijven eigen aan de echtgenoten.¹⁴⁰

ii. Verrekening vorderings- en vergoedingsrechten

59. Het is onvermijdelijk dat er bij het samenwonen en samenleven een vermenging van de vermogens ontstaat. Op basis van deze vermenging kunnen er vergoedingsrechten ontstaan tussen de feitelijk samenwonende partners bij het beëindigen van de samenleving.¹⁴¹

60. Een eerste mogelijkheid is het recht van natrekking. Dit vergoedingsrecht ontstaat wanneer een partner tijdens de samenwoning werken laat uitvoeren aan de gezamenlijke woning waarvan de andere partner eigenaar van is. De partner die de werken liet uitvoeren zal na de beëindiging van de relatie deze kosten proberen vergoed te zien op basis van het recht van natrekking of de kostenleer.¹⁴² Aangezien het recht van natrekking nieuwe gebouwen of het zetten van beplantingen beoogt, voldoen loutere herstellingswerken of verbeteringen niet om onder deze vergoedingsbasis te vallen.¹⁴³ Er zal dus beroep moeten worden gedaan op de kostenleer. Deze leer houdt in dat

---

¹³⁸ Bergen 4 oktober 2004, *JLMB* 2006, 993; J. KOKKELENBERG, "Enige verdeelde bedenkingen omtrent onverdeeldheid", *TBBR* 1997, 239.

¹³⁹ J. GERLO en G. VERSCHULDEN, *Handboek voor Familierecht*, Brugge, die Keure, 2008, 630; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 626-627; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 969.

¹⁴⁰ W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 59.

¹⁴¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 521.

¹⁴² S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 251; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 521.

¹⁴³ Art. 555 BW; Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 844; Rb. Veurne 27 mei 2004, *TGR* 2004, 192; Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 774; C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*,

werken die gedaan werden uit noodzaak, volledig worden vergoed. Werken die enkel nuttig waren voor de verbetering van het goed, worden alleen vergoed voor de meerwaarde die het gecreëerd hebben voor het goed. Andere kosten, zoals kosten gemaakt uit luxe, geven geen recht op vergoeding. Het is aan de feitenrechter om te bepalen of er aan de voorwaarden van een van beide vergoedingsgronden is voldaan en zal dus afhankelijk zijn van de feiten in de dan voorliggende zaak.¹⁴⁴

61. Een tweede mogelijkheid is een vergoeding op basis van zaakwaarneming. Artikel 1372 BW definieert de zaakwaarneming als volgt: *“Wanneer iemand vrijwillig eens anders zaak waarneemt hetzij met, hetzij buiten weten van de eigenaar, verbindt hij zich stilzwijgend om de door hem begonnen zaakwaarneming voort te zetten en die te voltooien, totdat de eigenaar in staat is zelf daarin te voorzien; hij moet zich eveneens belasten met alles wat bij diezelfde zaak behoort.”*¹⁴⁵ Dit gebeurt uit vrije wil door de partner. Om onder de regeling van de zaakwaarneming te vallen moeten er aan verschillende voorwaarden zijn voldaan. Ten eerste moet het worden uitgevoerd in het belang van de eigenaar van de zaak. Ten tweede moeten de werken die uitgevoerd worden nodig zijn. Ten derde mag er geen sprake zijn van een contractuele of wettelijke plicht om die werken uit te voeren. Ten vierde is de afwezigheid van een schenkingsoogmerk vereist. Als laatste mag de partner- eigenaar zich er ook niet tegen verzetten. Bij feitelijk samenwonenden stelt zich vaak het probleem dat het optreden niet belangeloos is aangezien door het loutere feit van de samenwoning de partner ook belang heeft bij de waarneming.¹⁴⁶

62. Een derde mogelijkheid is de verrijking zonder oorzaak. Dit kan slechts in subsidiaire orde worden toegepast. Om onder dit toepassingsgebied te vallen moet er aan 4 voorwaarden worden voldaan: er moet een verrijking van het ene vermogen zijn, een verarming van het andere en een oorzakelijk verband tussen de verrijking en de verarming. Als laatste mag er geen rechtsvordering voor handen zijn.¹⁴⁷ Over de toepassing van deze theorie op de feitelijk samenwonende koppels is er binnen de rechtspraak wel wat onenigheid. Het merendeel besliste echter tegen de toepassing ervan. Zo besliste de rechtbank van Antwerpen in een zaak wegens gebrek aan protest tegen de vermogensverschuivingen van de man, dat hij ermee had ingestemd en er dus een oorzaak voor de verarming was. In deze zaak gebruikte de vrouw gezamenlijke spaargelden om te beleggen zonder toestemming van haar partner.¹⁴⁸

Mechelen, Kluwer, 2003, 58-59; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 521.

¹⁴⁴ Antwerpen 3 november 1997, *TBBR* 1998, 252; Luik 29 september 2004, *JT* 2005, 523; C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 59; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 521-522.

¹⁴⁵ Art. 1372 BW.

¹⁴⁶ Antwerpen 3 november 1997, *TBBR* 1998, 252; C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 60; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 251-252; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 523.

¹⁴⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DE MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 524-525; B. GENNART en L. TAYMANS, “La théorie de l’enrichissement sans cause appliquée aux comptes entre époux séparés de biens ou ex-concubins”, *Rev.trim.dr.fam.* 2007, 617.

¹⁴⁸ Antwerpen 7 maart 1986, *T.Not.* 1990, 18; C. CASTELEIN en A. MAELFAIT, *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 61; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 526.

63. Schuldeisers kunnen zich niet zomaar verhalen op elk van beide partners. Wanneer de schulden zijn aangegaan door een van beide partners, zal de schuldeiser slechts deze partner kunnen aanspreken. Indien de schuld is aangegaan door beide partners zal de schuldeiser slechts elke partner kunnen aanspreken voor zijn deel in de schuld. De passieve hoofdelijke aansprakelijkheid die geldt voor gehuwden en wettelijk samenwonende partners mag niet naar analogie worden toegepast op feitelijk samenwonende partners.¹⁴⁹ De schuldeiser zal zich dus kunnen verhalen op de goederen van de partner/schuldenaar en op zijn deel van de goederen in onverdeeldheid. Wanneer de schuldeiser zich verhaalt op deze laatste categorie van goederen, kan dat enkel op het deel van de schuldenaar in dat goed.¹⁵⁰

64. Door middel van de vertrouwensleer kunnen de schuldeisers hun vordering op beide partners te verhalen. Deze leer houdt in dat wanneer er een schijn gewekt wordt en een derde te goeder trouw zich hierop beroept, mag deze schijn voor werkelijkheid gehouden worden en brengt het dezelfde gevolgen met zich mee. Deze leer is in het leven geroepen ter bescherming van een derde te goeder trouw. In dat geval zal de hoofdelijkheid wel van toepassing zijn en zullen dus beide partners tot de schulden kunnen gehouden zijn.¹⁵¹ Deze leer is bevestigd door het Hof van Cassatie in een arrest van 20 juni 1988.¹⁵² Het is aan de schuldeiser om de schijn te bewijzen.¹⁵³

b. Nederland

I. VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING

65. Ondanks het feit dat er tussen feitelijk samenwonende partners evenzeer een vermenging van vermogens ontstaat door het feit dat ze samenwonen, bestaat er voor hen geen specifieke vermogensrechtelijke regeling naar Nederlands recht. Bij gebrek aan een speciale wetgeving voor de feitelijk samenwonenden vindt het gemeen vermogensrecht zijn toepassing.¹⁵⁴ Er geldt voor de feitelijk samenwonenden een scheiding der goederen.¹⁵⁵

66. Tenzij beide echtgenoten ervoor kiezen om bij huwelijksvoorwaarden ervan af te wijken, geldt er voor gehuwden een algehele gemeenschap van goederen.¹⁵⁶ Dit houdt in dat alle goederen deel uitmaken van de gemeenschap, ook deze die zij reeds voor het huwelijk bezaten, mits een aantal wettelijk bepaalde uitzonderingen. Dit geldt ook voor geregistreerde partners.¹⁵⁷

---

¹⁴⁹ Art. 222 en 1477§2 BW; Vred. Grâce-Hollongne 19 juni 2007, *JLMB* 2008, 126; Y.-H. LELEU, *Droit Patrimonial du couple*, Brussel, Larcier, 2015, 494; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 527.

¹⁵⁰ Y.-H. LELEU, *Droit Patrimonial du couple*, Brussel, Larcier, 2015, 507.

¹⁵¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 528.

¹⁵² Cass. 20 juni 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1365.

¹⁵³ Bergen 22 mei 1995, *JT* 1996, 29; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 528.

¹⁵⁴ W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het vermogensrecht" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 112.

¹⁵⁵ W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het vermogensrecht" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 118.

¹⁵⁶ J. DE BOER, "Personen en familierecht" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer, Kluwer, 2010, 315-316.

¹⁵⁷ Art. 1:94 NBW.

i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?

67. In Nederland geldt het principe dat de goederen van elke partner eigendom blijven van deze partner, zelfs indien er een gemeenschappelijke huishouding wordt gecreëerd. Iedereen blijft dus eigenaar van zijn of haar eigen goederen. De vermogensrechtelijke regeling die geldt bij gehuwden mag niet naar analogie worden toegepast. Deze is immers specifiek verbonden aan het huwelijk. Het gaat om een te ingrijpende regeling om er vanuit te mogen gaan dat de partners binnen een niet-huwelijkse samenwoning daar impliciet voor zouden kiezen.¹⁵⁸

68. Doorheen de jaren zijn er in de rechtspraak wel verschillende uitspraken opgedoken. De rechtbank van Groningen oordeelde in een zaak van 5 november 1976 dat het gaan samenwonen volstond om een vermoeden van gemeenschap van goederen te creëren. De rechtbank argumenteerde dat *“voor de rechtsregels waaraan een dergelijk samenleven, zo veel mogelijk aansluiting moet worden gezocht bij het huwelijksrecht”* en dat dit dus betekent dat er *“moet worden uitgegaan van het rechtsvermoeden van een algehele gemeenschap van goederen, terwijl de meerdere of mindere mate van uitsluiting dier gemeenschap als uitzondering moet worden aangetoond”*.¹⁵⁹ De rechter oordeelde in dit vonnis dus dat een gemeenschap tussen feitelijk samenwonende partners de regel is. Wanneer er dan toch een goed is dat aan een van de partners zou toebehoren, is dit de uitzondering op de regel en zal dit moeten aangetoond worden. Hierop kwam er in de rechtsleer veel kritiek. De reden ervan was dat het een schending zou zijn van het huwelijksvermogensrecht.¹⁶⁰

69. Op 27 mei 1977 kwam de rechtbank van Groningen in een ander vonnis voor een deel terug op deze beslissing. Eerst bevestigde de rechtbank in zijn argumentatie dat er voor de feitelijke samenlevers zoveel mogelijk gekeken moest worden naar het recht dat van toepassing is op gehuwden. De rechtbank vervolgde echter dat er sprake moest zijn van een gemeenschappelijke huishouding op zo'n manier dat er bij de beoordeling van de gemeenschap uit moest gegaan worden van een beperkt rechtsvermoeden van gemeenschap. Een gemeenschappelijke huishouding wordt hier dus als het principe gehanteerd. Eigen goederen worden beschouwd als de uitzondering en moeten worden aangetoond. De rechtbank oordeelde dus dat het gaan samenwonen slechts een *“vermoeden van een beperkte gemeenschap van huishoudelijke activa en passiva”* deed ontstaan. Hierin kwamen ze duidelijk terug op het oordeel dat er een algehele gemeenschap van goederen zou ontstaan tussen de partners op het moment dat ze zouden gaan samenwonen.¹⁶¹

70. Vijf jaar later oordeelde de Hoge Raad in een arrest van 8 oktober 1982 weer anders in een zaak waar het ging om de hond van een feitelijk samenwonend koppel. Deze zaak betrof de aansprakelijk voor een auto-ongeluk dat de hond van een voormalig koppel had veroorzaakt. *Mevr. Platinga* was eigenaar van de hond en daarbij werd er aangevoerd voor de Hoge Raad in

---

¹⁵⁸ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 21; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 44; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familie recht*, Den Haag, Boom juridische uitgeverij, 2014, 201.

¹⁵⁹ RB. Groningen 5 november 1976, NJ 1977.

¹⁶⁰ RB. Groningen 5 november 1976, NJ 1977, 407; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 44.

¹⁶¹ RB. Groningen 27 mei 1977, NJ 1977, 570; Rb. Breda 20 april 1979, WPNR 5523, 430; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 44-45.

subsidiare orde, dat de hond mede-eigendom van haar partner, dhr. Buisman zou zijn geworden. Dit argument werd gesteund op het feit dat dhr. Buisman voor de hond zou hebben gezorgd en dat mevr. geen inspraak erin zou gehad hebben. De vraag die uiteindelijk gesteld werd in deze zaak was of het samenwonen van mevr. *Platinga*, eigenaar van de hond, met haar partner en het gezamenlijk verzorgen van het dier een mede-eigendom deed ontstaan. De Hoge Raad was daar van oordeel dat het loutere feit dat het koppel samenwonend was, geen reden was om te oordelen dat de hond een mede-eigendom was van beide partners. Het feit dat een koppel gaat samenwonen, oordeelde de Raad, "doet niet van rechtswege aan boedelmenging ontstaan".¹⁶² Bovenstaande kan wat betreft de aansprakelijkheid "niet afdoen aan de uitsluitende aansprakelijkheid van de eigenaar van de hond". Hierbij werd vervolgens ook aangehaald dat er geen afdoende bewijs werd aangevoerd voor het eigenaarschap van dhr. Bruisman.¹⁶³ Deze evolutie moet natuurlijk bekeken worden vanuit socio-economisch perspectief. Ten tijde van de eerste uitspraak werden de rechtbanken voor het eerst geconfronteerd met de opkomende trend van de niet-huwelijkse samenwoning.¹⁶⁴

71. Hetgeen de partners aanbrengen bij het begin van de samenwoning en waarvan zij dus eigenaar waren voor de samenwoning, blijft exclusief tot hun vermogen behoren. De moeilijkheid bestaat dat moet kunnen worden aangetoond dat de partner reeds eigenaar was voor het begin van de samenwoning en hij dus exclusief eigenaar is en blijft.¹⁶⁵ De vaststelling van de eigenaar vormt een probleem voor wat betreft de bewijsvoering. Voor goederen verkregen voor de feitelijke samenwoning is het bewijs relatief eenvoudig te leveren. Er is op dat moment geen verwikkeling van twee vermogens dus de eigendom kan aangetoond worden aan de hand van bonnetjes/facturen, aankoopovereenkomsten of financiering.¹⁶⁶

72. Het betreft natuurlijk een andere kwestie voor goederen die verkregen zijn tijdens de samenleving. Het beginpunt hier is dat de partner aan wie het goed geleverd wordt, eigenaar is van het goed, dit op basis van de formele verkrijgingsleer.¹⁶⁷ Dit kan natuurlijk bewijsrechtelijk gezien wel wat problemen geven aangezien er van de levering op zich aan de partner geen enkel schriftelijk document is.¹⁶⁸

73. Een gemeenschap tussen feitelijk samenwonende partners kan ontstaan door een rechtshandeling die gevolgd wordt door de levering, aan beide partners, van een goed of een aandeel in het goed. Er bestaan vier mogelijkheden waardoor er een gemeenschap van goederen kan ontstaan door een rechtshandeling: Ten eerste kan dit wanneer er een gezamenlijke levering

---

¹⁶² HR 8 oktober 1982, NJ 1984, 2.

¹⁶³ HR 8 oktober 1982, NJ 1984, 2; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 45.

¹⁶⁴ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 21.

¹⁶⁵ T. HIDMA, Gr. VAN DER BURGHTE en W. HAMMERSTEIN-SCHOONDERWOERD, *Wet en recht buiten echt – Tweerelaties met en zonder kinderen*, Deventer, Kluwer, 1982, 37.

¹⁶⁶ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 54-55; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2014, 203.

¹⁶⁷ T. HIDMA, Gr. VAN DER BURGHTE en W. HAMMERSTEIN-SCHOONDERWOERD, *Wet en recht buiten echt – Tweerelaties met en zonder kinderen*, Deventer, Kluwer, 1982, 38; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2014, 203; M. VAN MOURIK, *Huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 37.

¹⁶⁸ C. ASSER en J. DE BOER, *Personen en familierecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 54-55 en 572.

en verkrijging is van het goed aan beide partners. Ten tweede kan dit wanneer er sprake is van een overeenkomst tussen beide partners en hieraan een levering gekoppeld wordt. Vervolgens kan het wanneer er een onmiddellijke vertegenwoordiging van de ene partner door de andere plaatsvindt, waarvan de partner het andere aandeel voor zichzelf heeft verworven. Onmiddellijke vertegenwoordiging houdt in dat het handelen van de vertegenwoordiger gezien wordt als het handelen van de vertegenwoordigde. De ene partner handelt dus in naam en voor rekening van de andere partner. Dergelijke vertegenwoordiging wordt stilzwijgend of uitdrukkelijk aan een van de partners toegekend. Dit vloeit niet onmiddellijk voort uit de samenwoning.¹⁶⁹ Als laatste kan er een gemeenschap ontstaan door middel van middellijke vertegenwoordiging waarna een levering wordt gedaan aan de vertegenwoordigde partner. Middellijke vertegenwoordiging houdt in dat de vertegenwoordiger handelt in eigen naam en voor rekening van de vertegenwoordigde partner. Ook hier is het niet voldoende dat de partners enkel gaan samenleven. De opdracht tot middellijke vertegenwoordiging zal moeten blijken uit het gedrag van de partijen of de manier waarop ze hun leven hebben ingericht. Bij deze beoordeling zal met alle omstandigheden rekening gehouden moeten worden.¹⁷⁰

74. Een andere mogelijkheid van het ontstaan van een gemeenschap is wanneer er sprake is van een stilzwijgende overeenkomst tussen de partners. Dit kwam tot uiting in de *Bruinsma-Smit zaak*. In deze zaak van de Hoge Raad werd er geoordeeld dat het enkel gaan samenleven en bijdragen in de gezamenlijke kosten van de samenleving geen vermoeden van gemeenschap deed ontstaan. Mevrouw Bruinsma beweerde in de eerste plaats dat het samenwonen en het gezamenlijk bijdragen in de kosten van de samenwoning een vermoeden van gemeenschap deed ontstaan. Vervolgens, in subsidiaire orde beweerde mevr. Bruinsma dat het tegoed op een bankrekening op naam dhr. Smit tot de gemeenschap behoorde net omdat ze de kosten van de samenwoning netjes opdeelden en op die manier dhr. Smit elke maand de overige gelden kon sparen voor hun beiden. Ze beriep zich dus op een stilzwijgende overeenkomst die was ontstaan tussen haar en haar overleden partner, dit op basis van de verdeling van de lasten en de financiën binnen de samenwoning. De Raad verwierp het eerste argument maar besteedde wel aandacht aan het tweede argument. Volgens de Hoge Raad zijn de overeenkomsten tussen de partners bepalend voor wat er verder met de goederen moet gebeuren na het overlijden. Natuurlijk moet de partner het bestaan van dergelijke overeenkomst bewijzen. Dit kan in de praktijk wel voor moeilijkheden zorgen. Het is een belangrijk element dat de laatste jaren een vaste lijn in de rechtspraak is gebleken.¹⁷¹ De Hoge Raad staat bijgevolg positief t.a.v. het bestaan van een stilzwijgende overeenkomst tussen feitelijk samenwonende partners. Het is voornamelijk het bewijsrechtelijke

---

¹⁶⁹ W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het vermogensrecht" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 127; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 47-49.

¹⁷⁰ W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het vermogensrecht" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 128; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 47-50.

¹⁷¹ HR 16 januari 1987 (Bruinsma-Smit), NJ 1987, 912; C. Asser, 'Personen en familierecht' in C. ASSER, Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Deventer, Wolters Kluwer, 2010, 459; C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 21; F. SCHONEWILLE en A. STEEGMANS, *Rechtspraak – Relatievermogensrecht*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2011, 98-99.

aspect hiervan dat voor moeilijkheden kan zorgen.¹⁷² Indien het niet mogelijk is om uit feitelijkheden de inhoud van bepaalde afspraken na te gaan, kan er gekeken worden naar wat redelijke mensen in dezelfde situatie zouden hebben afgesproken. Het is niet omdat er afspraken tussen de partijen overeenkomen met het instituut van het huwelijk dat automatisch afgeleid kan worden dat alle bepalingen i.v.m. het huwelijk van toepassing moeten worden verklaard. Elk aspect van de samenwoning moet apart beoordeeld worden. En het feit dat er enkel rekeningen op naam van een van beiden bestaan, is geen element waaruit bepaald kan worden dat er geen gemeenschap is.¹⁷³

75. Een ander belangrijk arrest van de Hoge Raad is het *Kermisexploitanten arrest*. In deze zaak vorderde de vrouw van haar ex-partner een som geld waar zij meende recht op te hebben. Ze beriep zich op een stilzwijgende verrekenovereenkomst die zou gegolden hebben op het moment van de samenwoning. De Raad oordeelde hier dat het samenvoegen van de inkomende gelden niet noodzakelijk leidde tot de beoordeling van het bestaan van een impliciete overeenkomst. Voor het maken van deze beoordeling hield de rechter rekening met de feiten en omstandigheden die verschillen van zaak tot zaak. Er zijn geen algemene richtlijnen waarbij rekening gehouden moet worden.¹⁷⁴

76. Ondanks het principe dat de regeling voor het huwelijk niet naar analogie kan worden toegepast, worden daar in de rechtsleer toch hier en daar uitzonderingen op gemaakt. Wanneer geen van beide partners kunnen bewijzen dat de goederen aan hen toekomen, kan er op die manier een oplossing geboden worden. Een mogelijkheid is dus art 3:110 NBW en art 3:166 NBW van toepassing te verklaren op de feitelijk samenwonende koppels. Voor het eerste artikel is er echter vereist dat er "*een rechtsverhouding is tussen de partners die tot doel heeft dat de een het goed voor de ander verkrijgt en zal houden en het goed moet verkregen zijn door de uitvoering van de rechtshandeling*".¹⁷⁵ Ook dit zal weer moeten beoordeeld worden van geval tot geval. Uit het enkele feit van de samenwoning kan er geen rechtshandeling in die zin worden afgeleid. Art 3:166 NBW bepaalt wat de gemeenschap tussen gehuwden koppels inhoudt. Volgens dit artikel ontstaat een gemeenschap: "*wanneer een of meerdere goederen toebehoren aan twee of meerdere deelgenoten gezamenlijk*".¹⁷⁶

77. In een recent vonnis van de rechtbank van Rotterdam van 9 september 2015 wordt artikel 3:166 toegepast op een feitelijk samenwonend koppel. Volgens de rechtbank kunnen er vergoedingsrechten ontstaan van de ene partner t.a.v. de andere partner, "*wanneer een goed dat tot het eigen vermogen behoort, gefinancierd wordt door gelden van de andere*".¹⁷⁷ De rechtbank

---

¹⁷² W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het vermogensrecht" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 128.

¹⁷³ M. VAN MOURIK, *Huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 36.

¹⁷⁴ HR 26 mei 1989, NJ 1990, 23 (Kermisexploitanten arrest); HR 8 juni 2012, NJ 2012, 364; HR 17 december 2004, RFR 2005, 15; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2014, 208.

¹⁷⁵ Art. 3:110 NBW.

¹⁷⁶ Art. 1:131 NBW en art. 3:166 NBW; C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 25; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 52; C. ASSER en J. DE BOER, *Personen en familierecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 459.

¹⁷⁷ RB Rotterdam 9 september 2015, C/10/469898, 4.4.

houdt in zijn redenering rekening met het feit dat de partijen reeds vijf jaar samenwonen en een 'affectieve relatie' hebben gehad. Ook het feit dat ze een gemeenschappelijk zoontje hebben wordt mee in overweging genomen. De rechtbank meent dat er sprake is van "een *lotsverbondenheid, die vergelijkbaar is met de lotsverbondenheid bij samenwonenden met een samenlevingscontract, bij een geregistreerd partnerschap en bij een huwelijk*".¹⁷⁸ Op basis van dit alles gaat de rechtbank er dan ook vanuit dat op basis van lid 3 van artikel 3:166 vergoedingsrechten tussen de partners kunnen ontstaan en dat deze berekend moeten worden naar redelijkheid en billijkheid.¹⁷⁹

78. Wanneer er een onverdeeldheid ontstaat tussen twee feitelijk samenwonende partners wordt deze verdeeld naar de regels van het algemene recht. In het Nederlandse recht is dit bepaald in artikel 3:178 BW. De partners kunnen de verdeling vorderen na de beëindiging van de relatie.¹⁸⁰ De rechter kan de verdeling van de goederen die in onverdeeldheid zijn uitstellen met een maximum van drie jaar wanneer het belang om niet te verdelen groter is dan dit om wel te verdelen.¹⁸¹

79. In tegenstelling tot in Frankrijk waar de rechter over een grote beoordelingsmarge beschikt om de aandelen van de partners te bepalen, is dit in Nederland in mindere mate het geval. Daar wordt er van het principe uitgegaan dat er een verdeling bij helften plaatsvindt wanneer de precieze aandelen van de feitelijk samenwonende partners niet meer kan worden nagegaan.¹⁸² In een arrest van de Hoge Raad van 21 april 2006 werd bijvoorbeeld duidelijk dat het loutere feit dat een van de partners een groter bedrag geïnvesteerd heeft in een goed, niet leidt tot de toekenning van ongelijke aandelen bij de verdeling. Wel heeft elke partner recht bij de verdeling van de onverdeeldheid op het bedrag dat hij/zij geïnvesteerd heeft.¹⁸³ De rechter mag rekening houden met alle omstandigheden en belangen van de voorliggende zaak om te beoordelen of het billijk en redelijk is om af te wijken van het principe van de gelijke verdeling.¹⁸⁴

ii. Verrekening vorderings- en vergoedingsrechten

80. Door de vermogensvermenging die er in een feitelijke samenwoning kan ontstaan is het opportuun dat er op het einde van de relatie vergoedingsrechten mogelijk zijn. Aangezien er geen specifieke regelingen bestaan voor feitelijk samenwonenden zullen zij de eventuele vergoedingsrechten moeten putten uit het gemeen recht.

81. Een eerste mogelijk waarover zij beschikken is wanneer ze beroep kunnen doen op een overeenkomst die ze gesloten hebben met betrekking tot de vergoedingsrechten. Hierbij moet worden aangetoond dat het gaat om de overdracht van een bepaalde som geld en dat het een uitvoering van een leningsovereenkomst betreft. Door deze bepaling wordt een schenking meteen

¹⁷⁸ RB Rotterdam 9 september 2015, C/10/469898, 4.4.

¹⁷⁹ Art. 6:2 NBW; RB Rotterdam 9 september 2015, C/10/469898, 4.4.

¹⁸⁰ Art. 3:178 NBW; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 240; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 79.

¹⁸¹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 80 en 108-109.

¹⁸² Art. 3:166, lid 2 NBW.

¹⁸³ HR 21 april 2006, LJN AU8938.

¹⁸⁴ Art. 3:185 NBW en Art. 3:166 NBW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 82.

uitgesloten.¹⁸⁵ Partners denken vaak niet na over de gevolgen van een dergelijke vermenging van de vermogens tot op het moment dat er problemen ontstaan. Kunnen partners dan beroep doen op een impliciete leningsovereenkomst? Het Gerechtshof van 's Hertogenbosch lijkt van oordeel van niet. Het Gerechtshof diende zich in 2008 te buigen over een zaak waarin het een Nederlander en een Amerikaan betrof die elkaar leerden kennen via internet. De Amerikaan kwam naar Nederland en ze traden in het huwelijk. De Amerikaanse echtgenoot had echter nog een hypothecaire schuld uitstaan in Amerika. Deze schuld werd door gelden van zijn Nederlandse echtgenoot afgelost. Het koppel gaat uit elkaar en de Amerikaanse partner gaat terug naar Amerika. De Nederlander wenst uiteraard zijn geld terug en beroept zich op een leningsovereenkomst die weliswaar impliciet bestond tussen beide partners. Het Gerechtshof oordeelde echter dat er in deze zaak geen sprake kon zijn van een leningsovereenkomst omdat er geen regeling getroffen was betreffende de terugbetaling van deze lening. Het betrof echter wel een bedrag van € 190 000.¹⁸⁶ Auteur W. SCHRAMA lijkt van oordeel te zijn dat het Gerechtshof rekening hield met het feit dat beide een relatie hadden en dat wanneer dit niet het geval zou geweest zijn het Hof anders, soepeler zou geoordeeld hebben.¹⁸⁷

82. Artikel 3:172 NBW bepaalt dat mede-eigenaars naar evenredigheid met hun aandeel moeten delen in de vruchten en de lasten van hun eigendom. Ook wanneer een van de partners onkosten maakt aan het goed met persoonlijke gelden, kan deze partner beroep doen op een vergoeding.¹⁸⁸ Bijvoorbeeld in het geval waar de gezinswoning een goed in eigendom is van beide partners maar een van de twee de woning verlaat, is de andere in principe verplicht om ter compensatie een bezettingsvergoeding te betalen.¹⁸⁹

83. Een derde mogelijkheid is deze van de zaakwaarneming. Naar Nederlands recht wordt dit gedefinieerd als volgt: "*Zaakwaarneming is het zich willens en wetens en op redelijke grond inlaten met de behartiging van eens anders belang, zonder de bevoegdheid daartoe aan een rechtshandeling of een elders in de wet geregelde rechtsverhouding te ontleen*".¹⁹⁰ Het betreft hier een vergoeding die door de ene partner kan gevraagd worden wanneer deze werken heeft laten uitvoeren aan de woning die eigendom is van de andere partner. Deze handeling mag volgens de wet dus niet uitgevoerd worden uit onwetendheid van de partijen en moet op vrijwillige basis verricht worden. Wanneer de werken uitgevoerd worden op basis van een wettelijke verplichting of een contractuele verplichting is de theorie van de zaakwaarneming niet meer van toepassing. De partner die eigenaar is van het goed moet verder ook in de onmogelijkheid zijn om

---

¹⁸⁵ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 244-245.

¹⁸⁶ Hof 's Hertogenbosch 15 januari 2008, LJV BC2730; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 247.

¹⁸⁷ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 247; W. SCHRAMA, "Groot vermogensrechtelijk nadeel als gevolg van een liefdesrelatie. Wie onverstandig handelt, heeft pech, ook al maakt liefde slechtsziend", *FJR* 2009, 95.

¹⁸⁸ Art. 3:170 jo. 3:172 NBW; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 249.

¹⁸⁹ Art. 3:168 NBW; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 249.

¹⁹⁰ Art. 6:198 NBW.

het zelf uit te voeren.¹⁹¹ De slaagkansen op een vergoeding tussen feitelijk samenwonende partners zijn echter klein.

84. Een vierde mogelijkheid is het recht van natrekking. Dit is geregeld in artikel 5:20 (e) NBW. Indien een feitelijk samenwonende partner een woning bouwt of mee bouwt op een grond die eigendom is van zijn/haar partner, geldt het recht van natrekking en wordt die woning automatisch ook eigendom van de partner-eigenaar van de grond.¹⁹² Of er naar Nederlands recht een vergoeding zal kunnen gevorderd worden hangt af van verschillende factoren, o.a. de te goeder trouwheid van de partijen. Doch zal er in de meeste gevallen op deze basis geen vergoeding worden toegekend aan de partijen.¹⁹³

85. Een vijfde mogelijkheid is deze van de onverschuldigde betaling. Indien een partner te veel betaalde ten opzichte van de andere partner kan deze eerste het te veel betaalde bedrag terugvragen.¹⁹⁴ Aangezien er bij gebrek aan een bijdrageplicht ook geen vordering tot bijdrage kan worden ingesteld lijkt dit een haalbaardere vordering.¹⁹⁵

86. Een laatste mogelijkheid is deze van de verrijking zonder oorzaak. In Nederland moet deze niet in subsidiaire orde worden gevorderd. Er dient een verrijking te zijn van de ene feitelijke samenwoner en een verarming van de andere. Over de verarmingsvoorwaarde bestaat er in het Nederlandse recht discussie. Het kan immers niet dat er op meerdere gronden een vergoeding zou gevorderd worden. Volgens de ene strekking gaat de billijkheidsregel ervoor zorgen dat er geen tweemaal een vergoeding zal worden toegekend. Volgens een andere strekking is er voor de bepaling van de verarming een afweging van de vermogensbestanddelen nodig. Indien de partner, die zich erop beroept, reeds een ander vorderingsrecht heeft, is deze in weze niet verarmd. Ook op deze strekking werd er veel kritiek gegeven. Verder moet er sprake zijn van een vermogensverschuiving zonder oorzaak. Al de elementen van dit principe worden ruim geïnterpreteerd.¹⁹⁶

c. Frankrijk

I. VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING

87. Net zoals in België en Nederland bestaat er ook in Frankrijk geen secundair stelsel voor feitelijk samenwonende koppels. De feitelijk samenwonende partners worden naar het vermogensrecht

---

¹⁹¹ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 247; C. ASSER, A. HARTKAMP en C. SIEBURGH, "Verbintenissenrecht, IV, De verbintenissen uit de wet" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer Kluwer, 2011, 347.

¹⁹² S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 252.

¹⁹³ C. ASSER, F. MIJNSESEN, A. VAN VELTEN en S. BARTELS, "Zakenrecht. Eigendom en beperkte rechten" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer, Kluwer, 2008, 122; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 253.

¹⁹⁴ Art. 6:203 NBW.

¹⁹⁵ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 253.

¹⁹⁶ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 256-261.

beschouwd als complete vreemden die geen enkele invloed hebben op elkaars vermogen. Er geldt hier dan ook een strikte scheiding der goederen. Bij gebrek aan vermogensrechtelijke regelingen moeten zij beroep doen op het gemeen recht.¹⁹⁷

88. Naar Frans recht staat de wil van de partijen bij het bepalen van hun huwelijksvermogensstelsel voorop. Wanneer de partijen niets bepaald hebben of de wil niet bepaald kan worden, treedt het wettelijk stelsel, nl. een gemeenschap verminderd met aanwinsten, in werking. Dit wil dus zeggen dat er twee aparte eigen vermogens bestaan van goederen die de partners al van voor het huwelijk in hun bezit hadden en onder meer schenkingen en een gemeenschappelijk vermogen dat de partners opbouwen tijdens de samenwoning. Dat vermogen bestaat uit de goederen die ze gezamenlijk hebben aangekocht of apart met gemeenschappelijke gelden, alsook de inkomsten uit de eigen goederen.¹⁹⁸

i. Wat houdt dit vermogensstelsel in?

89. Het principe binnen de Franse wetgeving is dat partners van een feitelijke samenwoning voor eigen rekening goederen aankopen. De exclusieve eigendom van deze goederen behoort dus hen zelf toe. Het bewijs hiervoor kan door alle middelen geleverd worden. Aan het einde van de samenwoning moet er dan goed per goed gekeken worden of er een bewijs is van aankoop door een van de partners. Indien er geen dergelijk bewijs geleverd kan worden, zijn de goederen in onverdeeldheid en komen ze de beide partners toe.¹⁹⁹ De goederen in onverdeeldheid worden bij helften verdeeld bij het tenietgaan van de relatie. De Franse rechter geniet hierin een ruime beoordelingsmarge.²⁰⁰

90. De feitelijk samenwonenden kunnen altijd de toepassing artikel 815 e.v. CC vorderen. Dit artikel bepaalt, net zoals het Belgische BW, dat de partners altijd verdeling van de onverdeeldheid kunnen vragen. Verder stelt het artikel dat de verdeling ook kan worden uitgesteld bij gezamenlijk akkoord van de partners. Wanneer de partners samen een onroerend goed verwerven, wordt dit goed verworven op basis van een onverdeeldheid. Dit mede met de afspraak dat het goed bij beëindiging van de relatie kan worden verdeeld tussen de partners naar aandeel in de aankoop ervan. Het betreffende aandeel wordt altijd opgenomen in de notariële akte van de aankoop.²⁰¹ Artikel 820 CC bepaalt dat de rechter de verdeling van de goederen voor twee jaar kan uitstellen wanneer de onmiddellijke verdeling een risico zou inhouden op waardevermindering van de goederen. Dit kan betrekking hebben op alle goederen of op een deel van de goederen uit de

---

¹⁹⁷ F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 725.

¹⁹⁸ A. DURANCE en N. PIQUEMAL, "Le couple et le logement", www.dalloz.fr (consultatie 20 april 2016).

¹⁹⁹ Limoges, 4 oktober 1990, *Jurisdata* nr. 046137; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois-L'extenso, 2009, 169; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011.

²⁰⁰ P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois-L'extenso, 2009, 169; P. MALAURIE en L. AYNES, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 357; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011; F. TERRE en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 726; J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 77.

²⁰¹ Art. 815 e.v. CC; J. RUBELIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 368-369.

onverdeeldheid.²⁰² Deze voortzetting wordt dan contractueel geregeld. Bij de uiteindelijke verdeling zal dan elk een deel van de goederen krijgen naar zijn aandeel erin. Het is echter niet mogelijk de andere te verplichten om in onverdeeldheid te blijven.²⁰³

91. De '*société de fait*' is een andere mogelijkheid naar Frans recht. Een '*société de fait*' kan in feite omschreven worden als "een situatie waarin twee of meer personen zich in feite gedragen als een geassocieerde, zonder dat ze de wil hebben geuit om een vennootschap op te richten".²⁰⁴ Door deze techniek te gebruiken kan er een juiste verdeling van 'het actief', de aanwinsten van de feitelijke samenwoning worden gemaakt, na de aftrek van 'het passief', de schulden.²⁰⁵ Het is echter niet dat er bij elke feitelijke samenwoning automatisch sprake is van een '*société de fait*'. Dit is vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie en de andere hoven en rechtbanken.²⁰⁶ Binnen de feitelijke samenwoning moet er aan de voorwaarden van een vennootschap worden voldaan. Er moeten bijdragen geleverd zijn door elk van de echtgenoten/geassocieerden. Verder moet er een gemeenschappelijke visie zijn en de intentie om mee te dragen in de winsten en in de verliezen. Als laatste moet er een '*affectio societatis*' zijn, d.w.z. dat er sprake moet zijn van een wil om op duurzame wijze samen te werken.²⁰⁷ De beoordeling van al deze elementen ligt bij de rechter. De rechtspraak stelt zich eerder terughoudend op in de aanvaarding van de voorwaarden van een '*société de fait*' in het kader van een feitelijke samenwoning. Dit om redenen zoals bijvoorbeeld dat de samenwerking en de hulp tussen partners als vanzelfsprekend wordt beschouwd voor samenlevende mensen.²⁰⁸ Indien er door de rechter toch geoordeeld wordt in het voordeel van een '*société de fait*' dan worden de goederen verdeeld volgens het gemeen recht dat geldt bij een onverdeeldheid.²⁰⁹

92. Gezien het volledig gescheiden stelsel dat geldt tussen feitelijk samenwonende partners zijn ook de schulden die zij aangaan volledig eigen. Schuldeisers kunnen alleen de goederen aanspreken van hun schuldenaar en niet die van de feitelijk samenwonende partner ervan.²¹⁰ Ook de schulden aangaan ten voordele van huishouding zijn niet verhaalbaar op de andere partner (*supra* nr. 45). Deze schulden behoren tot de exclusieve rekening van de partner die ze aangaat.

---

²⁰² Art. 820 CC; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 240; O. GAZEAU, H. LEMAIRE en F. VANCLEEMPUT, "Les effets propres à la rupture volontaire du concubinage", *Défrenois* 2010, 1676.

²⁰³ J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 369.

²⁰⁴ F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 726.

²⁰⁵ P. MALAURIE en L. AYNÈS, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 358; F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 726; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 861.

²⁰⁶ Cass. (Fr.) 12 mei 2004, *RTD civ.* 2004, 487; CA Versailles 14 maart 2001, *Jurisdata* nr. 040924; CA Dijon 6 december 1996, *Jurisdata* nr. 049704; P. MURRAT, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 521; F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 726; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 861.

²⁰⁷ P. MALAURIE en L. AYNÈS, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 358; F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 272; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 858-861.

²⁰⁸ Cass. (Fr.) 30 april 1954, *JCP* 1954, 8319; Parijs 9 november 1992, *D.* 1993, 46; F. TERRÉ en P. SIMLER, *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, 726.

²⁰⁹ X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 863.

²¹⁰ P. MALAURIE en L. AYNÈS, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 356.

De solidariteit die geldt tussen gehuwden bij het aangaan van dergelijke schulden speelt hier niet.²¹¹

93. Sommige rechters aanvaardden wel dat wanneer er een bepaalde schijn gewekt wordt, deze schijn door derden voor werkelijkheid kan gehouden worden. Dit is het geval wanneer er door een feitelijk samenwonend koppel de schijnt wordt gewekt dat zij getrouwd zijn. Dit wordt gedaan in het kader van de bescherming van de derde, de schuldeiser. Op die manier kan er door de schuldeiser wel beroep gedaan worden op de solidariteit die speelt tussen echtgenoten, bepaald in artikel 220 CC.²¹²

ii. Verrekening vorderings- en vergoedingsrechten

94. Door de samenwoning ontstaat er bijna per definitie een vermenging van de vermogens. De ene partner investeert in de eigendom van de andere of de andere voldoet een schuld voor de ene partner. Hieruit kunnen er vergoedingsrechten ontstaan voor de partners. Wanneer de ene geïnvesteerd heeft in het goed van de andere en dit goed bij de verdeling terug in het vermogen van de oorspronkelijke partner-eigenaar wordt verdeeld, zal de andere partner hier uiteraard een vergoeding voor wensen. De Franse wetgever voorziet echter niet in een specifieke regeling die van toepassing is op feitelijke samenwoners. Het gemeen recht zal dus zijn toepassing vinden.

95. Voor deze vergoeding kunnen er verschillende grondslagen dienen. Ten eerste kan men zich beroepen op een overeenkomst die zou gelden tussen de partners. Hierbij moet wel aangetoond worden dat er sprake was van een overdracht van een som geld en dat deze overdracht gebeurde in het kader van een leningsovereenkomst. Artikel 1348 CC vormt hier echter een probleem. Dit artikel bepaalt immers dat indien het een bedrag hoger dan 357 euro bedraagt, er een schriftelijk bewijs moet worden geleverd. Dergelijk bewijs dient echter niet geleverd te worden wanneer de partij "zich in de morele onmogelijkheid bevindt om zich een schriftelijk bewijs te verschaffen".²¹³ Prof. HAUSSER besloot dat deze uitzondering heel ruim mocht worden geïnterpreteerd en dat er bijgevolg tussen feitelijk samenwonende partners geen bewijs meer nodig was. Dit resulteerde in het feit dat het enkele bewijs van de feitelijke samenwoning voldoende was om zich op de uitzondering te beroepen.²¹⁴ Doorheen de rechtspraak zien we toch een verschuiving van dat eerdere oordeel naar terug een meer *in concreto* beoordeling van het morele element.²¹⁵ Hierbij haalt de rechter bijvoorbeeld aan in een vonnis van de rechtbank van Chambéry van 8 november

---

²¹¹ Art. 220 CC; Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil*, Parijs, Dalloz, 2013, 795; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 278; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 166 en 356; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 357; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011, 317; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 270-271.

²¹² Parijs 23 juli 1932, *Gaz.Pall* 1932, 187; TI Le Mans 7 februari 1986, *GJEG* 1986, 235 ; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 278-279; P. MALAURIE en F. HUGUES, *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois, 2009, 166; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 358; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 270.

²¹³ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 245.

²¹⁴ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 245; J. HAUSSER, "Personnes et droits de la famille", *RTD civ* 2000, (79) 88-89; Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 520.

²¹⁵ Cass. (Fr.) 8 juni 2004, *Jurisdata* nr. 2004-024900; CA Aix-en-Provence 20 oktober 2011, *Jurisdata* nr. 2011-027335; CA Chambéry 8 november 2005, *Jurisdata* nr. 2005-295822.

2005 dat in de toen voorliggende situatie de vrouwelijke partner zich moreel gezien niet in de mogelijkheid bevond om een bewijs van de lening voor te leggen. Het koppel woonde reeds vier jaar feitelijk samen en er was een volledig en onvoorwaardelijk vertrouwen tussen beide partners. De vrouw had aan haar partner een mandaat gegeven om haar fortuin te beheren, alsook cheques uit te schrijven en gelden te ontvangen. Door de persoonlijke problemen van de vrouw kon zij geen overeenkomst afsluiten met haar man. Een schriftelijk bewijs van de lening was dan ook niet mogelijk aangezien de vrouw een mandaat aan haar partner had verleend en ze zich in de onmogelijkheid bevond om een overeenkomst af te sluiten.²¹⁶

96. Een andere mogelijkheid om een vergoeding te krijgen is door beroep te doen op een wettelijke vergoedingsregeling. Dit is onder meer het geval wanneer er sprake is van een mede-eigendom, zoals bepaald in artikel 815-10 CC. Een mede-eigenaar moet bijdragen in de kosten van de eigendom naar zijn aandeel erin. Wanneer er meer is bijgedragen dan het aandeel zal er een vergoeding verschuldigd zijn. Deze partner zal dit dan natuurlijk wel moeten bewijzen.²¹⁷

97. Een derde mogelijke grond voor het vragen van een vergoeding bij de beëindiging van de relatie is de zaakwaarneming. Om zich hierop te kunnen beroepen moet er echter aan een aantal voorwaarden zijn voldaan. Er moet een intentie zijn van de persoon die de waarneming doet om de zaak te beheren. Verder moet er ook een noodzaak zijn om de zaken van de andere persoon waar te nemen.²¹⁸ Tussen partners van een feitelijk samenwoning is dat vaak niet zo makkelijk te bewijzen. De vraag kan dan ook gesteld worden of een feitelijke samenwoner geen eigen voordeel nastreeft wanneer er werken aan de gezinswoning worden uitgevoerd.²¹⁹

98. Het recht van natrekking is een volgende grond voor een vergoedingsrecht. Wanneer de ene partner een huis bouwt op de grond van de andere partner geldt er in Frankrijk een dubbel vermoeden. Werken die uitgevoerd worden op de grond worden geacht te zijn uitgevoerd door de eigenaar van de grond. En het uitgevoerde wordt geacht eigendom te zijn van de eigenaar van de grond. Het betreft weerlegbare vermoedens.²²⁰ De partner die het gebouw heeft gezet op de grond van zijn partner zal moeten aantonen dat hij eigenaar is en de werken met zijn gelden zijn bekostigd. Als dat lukt moet de eigenaar van de grond ofwel een vergoeding betalen ofwel de bouwwerken verwijderen. Problematisch is ook hier weer dat het bewijs niet eenvoudig geleverd

---

²¹⁶ CA Chambéry 8 november 2005, *Jurisdata* nr. 2005-295822 ; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 246.

²¹⁷ Art. 815-13 en 815-10 CC; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 249.

²¹⁸ Art. 1372 e.v. CC; P. DELEBECQUE en F.-J. PANSIER, *Droit des obligations. Contrat et quasi-contrat*, Parijs, LexisNexis, 2013, 374.

²¹⁹ Art. 1371 CC; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 250; Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 523.

²²⁰ Art. 555 CC.

zal worden tussen de partners.²²¹ Het Franse Hof van Cassatie heeft geoordeeld dat het recht van natrekking, bepaald in artikel 555 CC van toepassing is op feitelijk samenwonende partners.²²²

99. Dan is er ook nog de kostenleer. Deze leer bepaalt de terugbetaling van een vergoeding op basis van de soorten werken die werden uitgevoerd. Kosten voor noodzakelijke werken worden volledig terugbetaald, terwijl de nuttige uitgaven slechts worden terugbetaald voor de meerwaarde die ze gecreëerd hebben. Andere uitgaven, die enkel de verfraaiing tot doel hadden, worden niet terugbetaald.²²³

100. Als laatste is er, in subsidiaire orde, de theorie van de ongerechtvaardigde verrijking. Het subsidiaire karakter van deze vordering houdt in dat de partner zich hier enkel op kan beroepen indien er geen andere vordering mogelijk is. Deze theorie houdt in dat er een vergoeding gevraagd kan worden tussen de partners voor een 'verrijking' die gebeurd is zonder dat er daar een (wettelijke) oorzaak voor terug te vinden is.²²⁴ Het Franse Hof van Cassatie stond in haar oudere rechtspraak nogal weigerachtig ten op zichte van deze vergoedingsbasis tussen feitelijk samenwonende partners. Het legde strikte regels op. Deze vordering mocht niet automatisch gebruikt worden om de verdeling van het vermogen bij helften te bekomen. Het Hof wou uitsluiten dat via dit achterpoortje toch een wettelijke regeling voor de verdeling van het vermogen van feitelijke samenwoners zou bestaan.²²⁵ Recentere rechtspraak van het Hof van Cassatie heeft bevestigd dat de vordering op grond van de ongerechtvaardigde verrijking mag gebruikt worden om het evenwicht tussen de partijen te herstellen. Er moet echter wel aan de voorwaarden van de ongerechtvaardigde verrijking zijn voldaan, nl. verrijking van de ene partner, verarming van de andere partner en deze gaan verder dan de normale verhoudingen binnen een feitelijke samenwoning. De juiste invulling en appreciatie worden door het Hof overgelaten aan de rechters ten gronde.²²⁶ Onder invloed van de mening van het Hof van Cassatie oordeelde de grondrechters reeds meerdere malen dat de gelden die besteed zijn aan de renovatie van een onroerend goed dat in eigendom is van de andere partner, niet gezien worden als 'verarming' aangezien deze partners ook van de voordelen ervan heeft kunnen genieten tijdens de samenwoning. Ze hebben er als het ware een persoonlijk belang in. Een vordering op zulke basis wordt dus verworpen door de rechters ten gronde en dit is aanvaard door het Hof van Cassatie. Vaak is er wel een rechtvaardiging tussen de partners door het feit van de samenwoning en is de verarming niet echt te kwalificeren als een

---

²²¹ V. BONNET, "Travaux sur le fonds d'autrui et couple: terrain glissant!", *D.* 2009, 2597 ; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 251-252.

²²² Cass. (Fr.) 24 april 2009, *Jurisdata* nr. 2009-047967; C. ARNAUDIN, "Les modes de correction des déséquilibres patrimoniaux lors de la rupture du couple" in J. HAUSER en J.-L. RENCHON, *Différenciation ou convergence des statuts juridiques du couple marié et du couple non marié?: Droit belge et français*, Brussel, Bruylant, 2005, 471-472.

²²³ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 253.

²²⁴ Cass. (Fr.) 9 december 2010, *RTD civ.* 2011, 107; P. MALAURIE en L. AYNÈS, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 359; P. MURRAT, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 522.

²²⁵ Cass. (Fr.) 28 november 2006, *Dr. Fam.* 2007, note V. LARRIBAU-TENEYRE; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 282; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 372.

²²⁶ Pau 1 maart 2010, *Dr.fam.* 2010, 124 ; P. MALAURIE en L. AYNÈS, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 359.

nadeel.²²⁷ Het Franse Hof van Cassatie heeft t.a.v. feitelijk samenwonende partners een vermoeden aangenomen dat, zonder bewijs van tegendeel, sprake is van een verarming wanneer de ene partner werkt in het bedrijf van de andere partner zonder daarvoor een vergoeding te krijgen. Als bewijs van het tegendeel aanvaarde het Hof van Cassatie bijvoorbeeld het feit dat de betreffende partner ondanks dat hij niet betaald werd wel onderhouden werd en woonde bij zijn partner.²²⁸

d. Engeland

I. VERMOGENSSTELSEL BIJ GEBREK AAN CONVENTIONELE REGELING

101. Feitelijk samenwonende partners kunnen naar Engels recht zich niet beroepen op een specifieke regeling wat betreft hun vermogensrechten. Dit in tegenstelling tot de gehuwden en '*civil partners*'. Om toch aanspraak te kunnen maken op bepaalde goederen van feitelijke samenwoning, zoals bijvoorbeeld de gemeenschappelijke gezinswoning, moeten partners zich beroepen op de algemene regels van eigendom.²²⁹ Bij het uit elkaar gaan van gehuwden beschikt de rechter over een discretionaire waarbinnen hij goederen kan toekennen op basis van de behoefte van de partners, ongeacht de eigendomsrechten die er spelen. De rechter heeft deze mogelijkheid bij feitelijke samenwonende partners niet. Om toch bijvoorbeeld aanspraak te kunnen maken op een aandeel van het huis zullen feitelijk samenwonenden beroep moeten doen op de leer van de trusts.²³⁰ De algemene regel voor feitelijk samenwonende partners is dat wanneer een van de partners iets koopt, deze persoonlijk eigenaar wordt van het goed, tenzij het duidelijk is dat er een andere intentie was. Er bestaat naar Engels recht geen specifieke regeling voor het automatisch creëren van een gemeenschap van goederen.²³¹ Er geldt in het Engelse common Law systeem een soort van scheiding der goederen.²³²

i. *Wat houdt dit vermogensstelsel in?*

102. Het is naar Engels recht wel mogelijk om een aandeel te hebben in de eigendom van de samenwonende partner. In de *Paul v. Constance* case werd er aangetoond dat de vrouwelijk samenwonende partner een belang had via een trust op de bankrekening van haar partner. Ze had immers een volmacht op de rekening en voerde er ook stortingen op uit en haar partner had vaak verklaard dat het geld op de rekening evenzeer van haar was als van hem. Een van de belangrijkste manieren om dat te verwerven naar Engels recht is via een 'trust'.²³³

---

²²⁷ Cass. (Fr.) 24 september 2008, D. 2009, 140, noot LEMOULAND; F. TERRE en D. FENOUILLET, *Droit civil – La Famille*, Parijs, Dalloz, 2011, 328-329.

²²⁸ Cass. (Fr.) 15 oktober 1996, *RTD civ.* 1997, 102; P. MALAURIE en L. AYNÈS, *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 359.

²²⁹ S. CRETNEY, J. MASSON en R. BAILEY-HARRIS, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 103; S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 50; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 41.

²³⁰ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 39.

²³¹ J. HERRING, *Family Law*, Londen, Longman, 2004, 126; N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 137; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 40-41.

²³² N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 137.

²³³ *Paul v. Constance* case (1977) 1 WLR 527; K. STANDLEY, *Family Law*, Macmillan Law Masters, Londen, 1993, 41.

103. Feitelijk samenwonende koppels kunnen ook beroep doen op de '*proprietary estoppel*'. In de *Re Basham case* werd deze techniek als volgt beschreven: Wanneer een persoon gehandeld heeft in zijn nadeel in de veronderstelling/het geloof dat hij een recht zou verkrijgen in het goed van de partner en de andere partner op de hoogte was van deze veronderstelling en extra aangemoedigd heeft, kan deze partner zich niet beroepen op zijn strikt eigendomsrecht. Het moet echt gaan om omstandigheden die niet anders kunnen geïnterpreteerd worden.²³⁴ Om beroep te kunnen doen op een '*proprietary estoppel*' moet er aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Ten eerste moet er een vergissing zijn t.a.v. de rechten van de verzoeker. Ten tweede heeft deze partner investeringen gedaan met de foute verwachting van de verwerving van een aandeel in het goed. Ten derde moet de eigenaar van het goed weten wat zijn rechten op het goed inhouden. Ten vierde moet hij weet hebben van de (verkeerde) verwachting van de partner. Als laatste moet hij de partner hebben aangemoedigd in deze verwachting.²³⁵ De schade of het nadeel aan de partner moet ook substantieel zijn. Louter het verlies van het geld dat de betreffende partner had bijgedragen is niet voldoende.²³⁶ Het is aan de partij die de verwachting gecreëerd heeft om aan te tonen dat de handeling niet kon leiden tot de verwachtingen bij zijn/haar partner.²³⁷ Het nadeel aan deze techniek is dat wanneer de rechter geoordeeld heeft dat er terecht beroep werd gedaan op de '*proprietary estoppel*' deze niet noodzakelijk een aandeel in het goed toekent. De rechter gaat zelf bepalen welke oplossing het beste is om de ongelijkheid te herstellen en is soms geneigd om in deze soort zaken bijvoorbeeld een recht van verblijf in het goed toe te kennen.²³⁸

104. Artikel 53(2) van de Law property act, net als de andere artikels in deze act, is een artikel met een universeel toepassingsgebied. Ze zijn niet speciaal gecreëerd voor het oplossen van familiale geschillen.²³⁹ Engelse rechtbanken hebben doorheen de jaren moeilijkheden ondervonden met het toepassen van deze regelingen. Het immers niet makkelijk om de principes van het eigendomsrecht toe te passen op de meestal ingewikkelde en informele en soms vage wijze waarop feitelijk samenwonende partners hun financiën regelen. Wanneer het feitelijk samenwonende paar de relatie beëindigd, is het moeilijk om na te gaan wie waar in geïnvesteerd heeft en welke kosten voor zijn rekening heeft genomen. Recentere rechtspraak heeft bepaald dat de rechters zich moeten houden aan de regelgeving bij de beoordeling van de zaak en zich niet

---

²³⁴ *Re Basham* (1987) 2 FLR 264; *Crabb v. Arun District Council*, (1976) Ch. 179; S. HARRIS-SHORT en J. MILES, *Family law – Text, cases and materials*, Oxford, Oxford university press, 2011, 147; S. BRIGHT en B. MCFARLANE, "Proprietary estoppel and property rights", *Cambridge Law Journal* 2005, 452-453; W. LONGRIG en S. HIGGINGS, *Family breakdown and trusts*, Londen, Butterworths LexisNexis, 2003, 126; B. MCFARLANE en P. SALES, "Promises, detriment, and liability: lessons from proprietary estoppel", *Law Quarterly Review* 2015, 611-613.

²³⁵ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 51.

²³⁶ *Gillet v Holt* (2001) Ch 210; W. LONGRIG en S. HIGGINGS, *Family breakdown and trusts*, Londen, Butterworths LexisNexis, 2003, 127; J. MEE, "Proprietary estoppel and inheritance: enough is enough?", <http://login.westlaw.co.uk.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/maf/wluk/app/document?&srguid=ia744c09a000001548c13344ff115a9d0&docguid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&hitguid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&rank=2&spos=2&epos=2&td=19&crumb-action=append&context=10&resolvein=true> (consultatie 15 april 2016).

²³⁷ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 51.

²³⁸ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 51; J. MEE, "Proprietary estoppel and inheritance: enough is enough?", <http://login.westlaw.co.uk.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/maf/wluk/app/document?&srguid=ia744c09a000001548c13344ff115a9d0&docguid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&hitguid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&rank=2&spos=2&epos=2&td=19&crumb-action=append&context=10&resolvein=true> (consultatie 15 april 2016).

²³⁹ S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 251.

moeten laten leiden door wat zij als eerlijk en billijk beschouwen gezien de voorliggende situatie tussen de partners.²⁴⁰

105. Aangezien er in het Engelse recht geen gemeenschap bestaat, is elke feitelijk samenwonende partner gehouden tot zijn eigen schulden met zijn eigen vermogen. De schuldeisers kunnen enkel het eigen vermogen van hun schuldenaar aanspreken.²⁴¹

ii. Verrekening vorderings- en vergoedingsrechten

106. Door de feitelijke samenwoning is het onvermijdelijk dat de vermogens van beide partners vermengd geraken. Hierdoor ontstaan er vergoedingsrechten voor de partners. Er zijn geen specifieke regels naar Engels recht dus zullen een aantal algemene principes hun werking vinden.

107. Op grond van de 'proprietary estoppel' kunnen er vergoedingsrechten ontstaan (*supra* nr. 103). Indien een partner geïnvesteerd heeft in een goed van zijn feitelijke partner zonder daarvoor iets in ruil te krijgen, kan beroep doen op een vergoeding. Deze partner kan wel niet meer vragen dan hetgeen noodzakelijk is om zijn vertrouwen, gesteld in zijn partner, met betrekking tot de belofte, te herstellen.²⁴² De partner heeft dan recht op een vergoeding gelijk aan het minimum om het onrecht te rechtvaardigen.²⁴³

C. ONDERHOUDSBIJDRAGE NA DE BEËINDIGING VAN DE FEITELIJKE SAMENWONING

a. België

108. Er wordt in de Belgische wetgeving niets geregeld wat betreft een onderhoudsuitkering bij de beëindiging van de relatie bij de feitelijke samenwoners. Het feit dat een partner zich in een zwakkere positie bevindt heeft in dit opzicht geen enkel belang.²⁴⁴ Bij gebrek aan specifieke wettelijke bepalingen worden in de rechtspraak en rechtsleer alternatieve oplossingen aangereikt, zoals het bestaan van een natuurlijke verbintenis (*infra* nr. 110 en 111) of een schadevergoeding op grond van artikel 1382 BW (*infra* nr. 112). Uit wat hierna volgt, zal blijken dat deze oplossingen slechts weinig slaagkansen hebben. Uiteraard staat het de partner ook steeds vrij om hierover een overeenkomst te sluiten (*infra* nr. 113).

109. In een vonnis van de burgerlijke rechtbank van Leuven werd de toepassing van de eerste twee mogelijkheden, nl. natuurlijke verbintenis en het aansprakelijkheidsrecht, reeds duidelijk. In dit vonnis werd bevestigd dat er geen aanspraak op een onderhoudsuitkering kon gemaakt worden

---

²⁴⁰ S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 251.

²⁴¹ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993.

²⁴² S. BRIGHT en B. MCFARLANE, "Proprietary estoppel and property rights", *Cambridge Law Journal* 2005, 456-457.

²⁴³ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 51; J. MEE, "Proprietary estoppel and inheritance: enough is enough?",

<http://login.westlaw.co.uk.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/maf/wluk/app/document?&srqid=ia744c09a000001548c13344ff115a9d0&docquid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&hitquid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&rank=2&spos=2&epos=2&td=19&crumb-action=append&context=10&resolvein=true> (consultatie 15 april 2016).

²⁴⁴ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 27-28; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 631.

door een vrouw die in de steek was gelaten door haar partner. De rechtbank oordeelde dat zowel de natuurlijke verbintenis als de aansprakelijkheidsvordering geen grond vormt voor het toekennen van een onderhoudsuitkering tussen de feitelijk samenwonende partners. *In casu* was er voor de natuurlijke verbintenis immers niet voldaan aan de door de rechtspraak gestelde voorwaarde van 'jarenlange samenwoning' aangezien de partners slechts een jaar feitelijk samenwoonden. Wat betreft de aansprakelijkheidsvordering was de rechtbank van oordeel dat er geen sprake was van schade, door het gebrek aan een recht op de onderhoudsuitkering. Op die manier was er dus niet voldaan aan de voorwaarden van artikel 1382 BW.²⁴⁵ Doch wordt er niet altijd zo geoordeeld.

110. Een eerste mogelijkheid is een beroep op de natuurlijke verbintenis die tussen ex-feitelijke samenwoners zou bestaan. Om van natuurlijke verbintenis te kunnen spreken moet er in de eerste plaats sprake zijn van een morele plicht tot het betalen van een onderhoudsuitkering.²⁴⁶ De rechtspraak staat slechts weigerachtig ten opzichte van het bestaan van een natuurlijke verbintenis tot onderhoudsuitkering tussen feitelijke samenwoners. In de meerderheid van de rechtsleer wordt een onderhoudsuitkering op basis van een natuurlijke verbintenis na de beëindiging van de relatie dan ook niet erkend.²⁴⁷ De vrije keuze voor een feitelijke samenwoningsrelatie impliceert dat er gekozen wordt voor een niet wettelijk geregelde, ongebonden manier van samenleven. Zo verzekeren zij zich ervan dat ze op elk ogenblik hun relatie kunnen beëindigen. Ze zijn dan ook van oordeel dat deze mensen niet kunnen verwachten dat ze uiteindelijk toch nog beroep kunnen doen op een onderhoudsuitkering.²⁴⁸ Bijgevolg kan er ook geen sprake zijn van een omzetting of novatie van de natuurlijke verbintenis in een civielrechtelijke verbintenis wanneer de partner vrijwillig een aantal maanden een onderhoudsuitkering heeft betaald of een belofte tot betaling in die zin heeft uitgesproken.²⁴⁹ Bepaalde rechtspraak staat dan weer wel meer open voor het aanvaarden van het bestaan van een onderhoudsuitkering op basis van een natuurlijke verbintenis. Het moet dan wel gaan om een feitelijke samenlevingsrelatie van een zekere duur en stabiliteit die beëindigd wordt en waarin de ene partner bij de beëindiging van de relatie in een financieel zwakkere positie staat.²⁵⁰

---

²⁴⁵ Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-92, 130-131.

²⁴⁶ S. EGGERMONT, "De afwikkeling van de samenwoningsrelatie" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 287; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 30; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 308.

²⁴⁷ Vred. Roeselare 29 juni 1999, *T. Vred.* 2000, 245, noot S. MOSSELMANS; Rb. Bergen 23 mei 2001, *JLMB* 2002, 648; Vred. Charleroi 26 oktober 2001, *JLMB* 2002, 655; Rb. Brussel 6 mei 2008, *Act.Dr.Fam.* 2009, 93; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 631; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 308-309.

²⁴⁸ Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-93, 130; Rb. Bergen 23 mei 2001, *JLMB* 2002, 648; Vred. Gent 29 juni 1998, *AJT* 1998-99, 629; Vred. Zomergem 27 mei 2005, *T.Not.* 2005, 495; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 519; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 631; J. PAUWELS, "Verbreking van ongehuwd samenwonen: recht op alimentatie?" (noot), *RW* 1984-85, 2963; P. SENAËVE (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 171.

²⁴⁹ Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-93, 130, noot J. ROODHOOF; Vred. Sint Gillis 5 november 1997, *Div.Act.* 1998, 45, noot A. C. VAN GYSEL; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 32-33; P. SENAËVE (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 171.

²⁵⁰ Rb. Leuven 26 september 1996, *Journ.proc.* 1996-313, 26, noot LEGROS en NIJS; Vred. Gent 4 november 1996, *RW* 1997-98, 266, noot APS; Vred. Gent 6 juli 1998, *TBBR* 1998, 468; Vred. Roeselare 29 juni 1999, *T. Vred.* 2000, 245, noot MOSSELMANS; Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot L. WERMOES; Rb. Brussel 6 mei 2008, *dr.fam.* 2009, 93; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 519; F. SWENNEN, *Het personen-en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 406.

Er is dus wel degelijk rechtspraak die deze theorie aanvaardt, doch wordt hieraan de voorwaarde gekoppeld dat het moet gaan om een "jarenlange samenwoning en uitvoering van de onderhoudsverplichting".²⁵¹ Volgens auteur ROODHOOFD is de natuurlijke verbintenis echter de enige mogelijkheid voor de toekenning van een onderhoudsuitkering aan feitelijk samenwonende partners. Hij is van oordeel dat er tussen de ex-feitelijk samenwonende partners een morele plicht bestaat die voortvloeit uit de verbondenheid tussen hen tijdens de samenwoning. Door de nakoming van de natuurlijke verbintenis wordt deze omgezet in een burgerrechtelijke verbintenis. Dit is echter volkomen afhankelijk van de partner die deze zal moeten verrichten.²⁵² De uiteindelijke beoordeling van het al dan niet bestaan van een natuurlijke verbintenis zal soeverein door de rechter moeten worden beoordeeld. Hierbij zal rekening gehouden worden met de omstandigheden van het voorliggende geval. De natuurlijke verbintenis in het kader van een onderhoudsuitkering bestaat immers niet om de achterblijvende partner in een financieel betere positie te plaatsen maar om de negatieve gevolgen voor deze partner te verminderen.²⁵³

111. Wanneer ervan uitgegaan wordt dat de natuurlijke verbintenis tot onderhoud rechtsgeldig bestaat kan deze nog niet in rechte worden afgedwongen. Dat is immers een deel van de definitie van een natuurlijke verbintenis. Het loutere feit van de novatie van de natuurlijke verbintenis in een afdwingbare civielrechtelijke verbintenis kan enkel tot stand komen wanneer dit de wil is van de schuldenaar. Dit kan in de eerste plaats door een overeenkomst waarin de natuurlijke verbintenis door de partners wordt bepaald.²⁵⁴ In de tweede plaats kan dit ook door een verbindende eenzijdige wilsuiting van de partner. Deze wilsuiting kan bewezen worden met een geschrift of door alle middelen van recht.²⁵⁵ In de derde plaats kan de omzetting door een vrijwillige uitvoering of een formele belofte tot uitvoering plaatsvinden (*supra* nr. 37). Het moet dan wel gaan om een ondubbelzinnige, duidelijke uitspraak om na de beëindiging van de relatie een uitkering te verschaffen waarin tevens de omvang en termijn van de uitkering moeten worden bepaald.²⁵⁶ Er bestaat geen vermoeden van een natuurlijke verbintenis en dus zal er moeten aangetoond worden dat er sprake was van een belofte tot nakoming ervan.²⁵⁷ Wanneer dit niet kan bewezen worden, is de natuurlijke verbintenis niet afdwingbaar voor de rechter.²⁵⁸ In de

---

²⁵¹ Rb. Gent 9 januari 1984, *RW* 1984-85, 2961; Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot L. WERMOES; Rb. Brussel 6 mei 2008, *dr.fam.* 2009, 93; Rb. Brussel 6 mei 2008, *Act. Dr. Fam.* 2009, 93; Vred. Anderlecht 25 oktober 2007, *T. Vred.* 2010, 224; Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot L. WERMOES; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 311.

²⁵² Rb. Gent 9 januari 1984, *RW* 1984-85, noot PAUWELS, nr. 2; Rb. Leuven 27 september 1996, *Journ.proc.* 1996-313, 26, noot LEGROS en NIJS; P. SENAEVE (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 172.

²⁵³ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 31.

²⁵⁴ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 312-313.

²⁵⁵ Rb. Brussel 6 mei 2008, *Act.dr.fam.* 2009, 70, noot I. BOONE; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 313-314.

²⁵⁶ S. EGGERMONT, "De afwikkeling van de samenwoningsrelatie" in P. SENAEVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 289; P. SENAEVE (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 173; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 315.

²⁵⁷ Vred. Antwerpen 29 juni 2004, *RABG* 1004, 1282; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 268; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 314-315.

²⁵⁸ Rb. Leuven 26 mei 2000, *onuitg.*, A.R. 98/2806/A.

rechtspraak wordt geoordeeld dat een onderhoudsuitkering die vrijwillig uitgekeerd werd tijdens de feitelijke samenleving, niet als begin van uitvoering kan gezien worden. Dit mag niet beschouwd worden als een novatie.²⁵⁹ Het verschil ligt in het onderscheid tussen de bijdrageplicht in de lasten van de samenleving en de hulp-en bijstandsplicht die geldt tijdens de samenleving. De bijdrageplicht fungeert als de verdeelsleutel van de kosten van de samenleving, m.a.w. de verdeling evenredig naar de mogelijkheden. De onderhoudsverplichting kan niet afgeleid worden uit de bijdrageplicht in de lasten van de samenleving maar moet afgeleid worden uit de hulp-en bijstandsplicht. Deze plicht houdt verband met de levensstandaard van de partijen. Het dragen van alle financiële lasten kan gezien worden als het 'onderhouden' van de partner, dat moet worden voortgezet na de beëindiging van de feitelijk samenwoning.²⁶⁰

112. Een tweede mogelijkheid is een beroep op het aansprakelijkheidsrecht en meer bepaald op artikel 1382 BW. Om onder het toepassingsgebied van dat artikel te vallen moet er een fout, een schade en een oorzakelijk verband zijn tussen de fout en de geleden schade. Het principe is dat er geen onderhoudsuitkering op basis van artikel 1382 BW kan worden toegekend aangezien het verbreken van de feitelijke samenleving op zich geen fout kan uitmaken. Feitelijke samenwoners hebben immers te allen tijden het recht hun relatie te beëindigen.²⁶¹ Hierop bestaan twee uitzonderingen. De eerste uitzondering bepaalt dat de fout wel een foutief karakter van de omstandigheden van de verbreking mag uitmaken. Auteur N. JEANMART is een voorstander van dit principe en zegt dat het foutbegrip is vervuld wanneer de ene partner de andere financieel zwakkere partner in de onmogelijkheid plaatst om in zijn eigen onderhoud te voorzien.²⁶² De situatie die in deze visie in beschouwing wordt genomen is deze waarin de ene partner alle gelden binnenbrengt en de andere partner geen of nauwelijks een inkomen heeft. Wanneer de kostwinner zijn partner niet financieel ondersteunt gedurende een bepaalde periode zodat deze financieel weer op zijn/haar eigen benen kan staan, kan dit gezien worden als een fout.²⁶³ Het achterlaten van de financieel zwakkere partner zorgt ervoor dat er een behoefte aan een onderhoudsuitkering ontstaat. Er moet dus worden aangetoond dat de omstandigheden waarin de beëindiging van de feitelijke samenwoning gebeurt een mogelijke aanleiding kunnen zijn van de fout en bijgevolg recht kunnen geven op een vergoeding.²⁶⁴ Op deze stelling werd de nodige kritiek geleverd. Een

---

²⁵⁹ J. HERBOTS, "Het concubinaat in het verbintenissenrecht" in P. SENAËVE, *Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 76.

²⁶⁰ F. Swennen, "Alimentatie tussen partners" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 287; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 316.

²⁶¹ Brussel 6 maart 2002, *JT* 2002, 695; Rb. Brussel 6 mei 2008, *Act.dr.fam.* 2009, 95; Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-93, 131, noot J. ROODHOOF; J. HERBOTS, "Het concubinaat in het verbintenissenrecht" in P. SENAËVE, *Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 77; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 65-66; F. SWENNEN, *Het personen-en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 406; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 960.

²⁶² P. SENAËVE (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 175; Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Brussel, Larcier, 2016, 424-425; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 184.

²⁶³ Vred. Antwerpen 29 juni 2004, *RABG* 2004, 1982, noot S. BROUWERS; Gent 25 maart 1991, *TGR* 1991, 110; Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Brussel, Larcier, 2016, 424-425; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269; P. SENAËVE (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 175.

²⁶⁴ S. EGGERMONT, "De afwikkeling van de samenwoningsrelatie" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 295; A.C. VAN GYSEL en S. BRAT, "La rupture

eerste punt van kritiek is het feit dat de financieel zwakkere partij niet in zijn/haar eigen onderhoud kan voorzien, moeilijk kan gezien worden als een fout van de financieel sterkere partner.²⁶⁵ Een tweede punt van kritiek is dat de elementen van fout en schade met elkaar worden vermengd. Het verlies van een financiële ondersteuning die reeds bestond tijdens de feitelijke samenleving is een schade en kan niet ook nog eens een fout uitmaken.²⁶⁶ Een tweede uitzondering op het principe van de niet toepasselijkheid van artikel 1382 BW is de bedrieglijke verleiding. Er kan dan bijvoorbeeld gedacht worden aan een valse huwelijksbelofte. De man belooft aan de vrouw bij het intreden in de feitelijke samenwoning dat er een huwelijk zal plaatsvinden en komt deze belofte niet na. Dit is natuurlijk wel een element dat speelt in de aanleiding naar de relatie maar niet bij de beëindiging ervan en vormt daarom maar een halve uitzondering op het principe. In een dergelijk geval van een bedrieglijke verleiding kan er wel sprake zijn van een vergoeding op basis van artikel 1382 BW. Het kan echter enkel aanleiding geven tot aansprakelijkheid wanneer er door de belofte een schade ontstaat die tot uiting komt bij de beëindiging van de relatie.²⁶⁷ De rechtspraak staat eerder terughoudend ten opzichte van de toepassing van het foutbegrip in het kader van de onderhoudsuitkering tussen feitelijke samenwoners. Zeggen dat het verbreken van de relatie een fout uitmaakt beperkt immers de vrijheid van de feitelijke samenwoners. Feitelijk samenwonende partners zijn niet verplicht om samen te wonen.²⁶⁸

Wat het tweede element van artikel 1382 BW, nl. de schade, betreft kan er dezelfde redenering gevolgd worden. Aangezien de beëindiging van de relatie geen fout inhoudt, enkel de omstandigheden, mogen de mogelijke gevolgen ervan niet als schade gezien worden. Het mogelijke verlies van financiële tegemoetkomingen van de partner kan dus niet gezien worden als een schade in de zin van het artikel.²⁶⁹ Het derde element dat aanwezig moet zijn voor een toepassing van artikel 1382 BW is het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade. De uiteindelijke beoordeling ligt net zoals bij de natuurlijke verbintenis bij de feitenrechter. Deze beschikt over de nodige soevereiniteit om, naargelang de voorliggende feiten, te beslissen of er aan de voorwaarden van het artikel voldaan is. Hij hanteert hierbij het criterium van de *bonus pater familias*, m.a.w. of een normaal zorgvuldig persoon in dezelfde omstandigheden hetzelfde zou hebben gedaan. Wanneer de rechter beslist dat er aan de voorwaarden is voldaan, kan deze een onderhoudsuitkering van bepaalde duur opleggen. De duurtijd komt overeen met de periode die de onderhoudsgerechtigde nodig heeft om terug eigen financiële middelen te verwerven.²⁷⁰

---

du couple: les recours judiciaires et les effets alimentaires" in J.L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 298.

²⁶⁵ Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Brussel, Larcier, 2016, 425; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269.

²⁶⁶ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 70.

²⁶⁷ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 67-68.

²⁶⁸ Rb. Bergen 23 mei 2001, *JLMB* 2002, 648; Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-93, 130; Vred. Gent 6 mei 1999, *TGR* 2000, 227; Rb. Gent 9 januari 1984, *RW* 1984-85, noot PAUWELS, nr. 3; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269.

²⁶⁹ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 71.

²⁷⁰ D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DUMONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 71.

113. Uiteraard is het ook steeds mogelijk dat de partners een overeenkomst sluiten omtrent de onderhoudsuitkering die betaald zal worden ten voordele van de financieel zwakste partij bij de beëindiging van de relatie. Kenmerkend voor een overeenkomst is dat er bij beide partners de intentie is om zich te verbinden t.a.v. elkaar. Hierbij is geen vermoeden van deze intentie mogelijk.²⁷¹ Het is een conventionele vergoeding die enkel mits toestemming van beide partners kan gewijzigd worden. De vastlegging van deze overeenkomst onder de vorm van een notariële akte is wel aan te raden.²⁷²

114. In tegenstelling tot de feitelijke samenwoners is er wel in een onderhoudsuitkering voorzien voor gehuwden. De partij die financieel achteruit gesteld is tijdens het huwelijk wordt principieel onderhoudsgerechtigd in de zin van het BW.²⁷³ Artikel 301 §1 BW bepaalt dat de ex-partners onderling de onderhoudsvergoeding kunnen bepalen. In het geval dit niet mogelijk is, kan de vragende partner beroep doen op de familierechter.²⁷⁴ Deze kan een onderhoudsuitkering uitspreken in het vonnis van de echtscheiding of in een afzonderlijk vonnis op later verzoek van de partner. Om te bepalen of de verzoekende partij recht heeft op een onderhoudsuitkering heeft de rechter de vrijheid om rekening te houden met alle feiten van de voorliggende situatie. Meer bepaald zal hij rekening houden met de huidige inkomens van beide partners, de mogelijkheden om extra gelden te verwerven, de terugval van de economische situatie, m.a.w. kan de zwakste partij dezelfde standaarden aanhouden als tijdens het huwelijk, enz.²⁷⁵ Deze uitkering zal, behoudens uitzondering, de duurtijd van het huwelijk niet overschrijden.²⁷⁶ Wettelijke samenwonende partners kunnen evenzeer geen beroep doen op een onderhoudsuitkering bij de beëindiging van de relatie.²⁷⁷

b. Nederland

115. In Nederland bestaat er geen wettelijke onderhoudsverplichting tussen feitelijk samenwonende partners.²⁷⁸ De Hoge Raad is als hoogste rechtsprekend orgaan van Nederland de mening toegedaan dat er niet in een dergelijke regeling voor de feitelijke samenwoners moet worden voorzien.²⁷⁹ De regelingen die van toepassing zijn op gehuwden of geregistreerde partners kunnen niet naar analogie worden toegepast. Indien feitelijk samenwonende partners toch een

---

²⁷¹ Rb. Gent 9 januari 1984, *RW* 1984-85, noot PAUWELS; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269-270.

²⁷² D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners", in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269-270.

²⁷³ Cass. 6 februari 2014, *T.Fam.* 2014, 97, noot P. SENAEVE; F. SWENNEN, *Het personen en familierecht – Identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 366.

²⁷⁴ Art. 301, §2 BW.

²⁷⁵ C. VAN ROY, "De onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting" in P. SENAEVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 143-144.

²⁷⁶ Art. 301, §4 BW; C. VAN ROY, "De onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting" in P. SENAEVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 135.

²⁷⁷ Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Brussel, Larcier, 2016, 443.

²⁷⁸ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 30; C. ASSER en J. DE BOER, *Personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 461; X, *Handleiding voor het concubinaat*, Kluwer, Deventer, 1982, 28.

²⁷⁹ HR 22 februari 1985, *NJ* 1986, 82; HR 15 juli 1985, *NJ* 1986, 397; HR 9 januari 1987, *NJ* 1987, 927; T. DORN, "Alimentatierechtelijke positie van (ex-)partners in Nederland" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 281.

beroep willen doen op een onderhoudsuitkering, zullen ze zich moeten beroepen op het gemeen recht.²⁸⁰

116. In het arrest *Roozendaal-Van Dilst* besliste de Hoge Raad dat de loutere samenleving geen onderhoudsplicht van de partners t.a.v. elkaar doet ontstaan. In het vonnis dat aanleiding gaf tot de zaak voor de Hoge Raad werd er door de rechtbank geoordeeld dat er tussen de partners geen familierechtelijke verhoudingen bestonden waardoor er geen sprake kon zijn van een plicht om elkaar te onderhouden. Verder argumenteerde de rechtbank dat wanneer er zou aangenomen worden dat er wel een dergelijke plicht bestond er een lotsverbondenheid tussen de partners werd aangenomen. Dit terwijl bleek uit de omstandigheden van de zaak dat de partners dit niet wilden.²⁸¹ In zijn middel voor de Hoge Raad voerde mr. Roozendaal aan dat gezien hij werkloos was gedurende de laatste periode van de feitelijke samenwoning en zijn (ex-) partner alle kosten van de samenleving droeg. Hij beriep zich op het feit dat er een rechtsplicht rustte op mevr. Van Dilst om hem te onderhouden en wanneer zij dit niet deed ze handelde in strijd met een maatschappelijk aanvaarde zorgplicht. De Hoge Raad aanvaardde dit niet en oordeelde dat de feitelijke samenwoning niet automatisch leidt tot een onderhoudsplicht. Verder haalde de Hoge Raad ook aan dat het feit dat er door de overheid een bijstand verleend wordt voor de financieel zwakke partij, net zoals bij gehuwden, daar niet mag worden uit afgeleid dat de situaties van feitelijke samenwoners en gehuwden gelijk zijn.²⁸²

117. Bij gebrek aan een specifieke regeling voor de feitelijke samenwoners in het Nederlandse recht dienen zij beroep te doen op een aantal principes van het gemeen recht. Net zoals in het Belgische recht, hebben de rechtspraak en rechtsleer alternatieve oplossingen aangereikt, zoals de natuurlijke verbintenis (*infra* nr. 118) en het aansprakelijkheidsrecht (*infra* nr.119). Uiteraard staat het de partners ook vrij om conventioneel een regeling te treffen, ze kunnen zich zelfs beroepen op een stilzwijgende overeenkomst (*infra* nr. 120).

118. Een eerste mogelijkheid voor feitelijk samenwonende partners om via het gemeen recht toch een onderhoudsuitkering te bekomen is door beroep te doen op de natuurlijke verbintenis.²⁸³ De Nederlandse rechter gebruikt het objectieve criterium van de maatschappelijke opvatting om te bepalen of er sprake is van een natuurlijke verbintenis.²⁸⁴ De zorgverplichting die als objectief maatschappelijk criterium wordt gehanteerd dient te worden afgeleid uit de concrete omstandigheden van het geval. Hierbij worden de volgende zaken in aanmerking genomen: de duur van de relatie, het welvermogen van de partners, mogelijkheid om in eigen onderhoud te voorzien van de partners, ... Indien een van de partners financieel afhankelijk is geworden van de

---

²⁸⁰ J. DE BOER, "Personen en familierecht" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer, Kluwer, 2010, 461.

²⁸¹ HR 9 januari 1987, NJ 1987, 927; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2001, 199-200; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 30.

²⁸² HR 9 januari 1987, NJ 1987, 927; W. HUIJGEN, A. NUYTINCK, L. VERSTAPPEN, en S. WORTMANN (red.), *Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht*, Den Haag, Sdu uitgevers, 2003, 338.

²⁸³ Art. 6:3, lid 2, sub b NBW; K. BOELE-WOELKI en F. SWENNEN, *Vergelijkenderwijs – Actuele ontwikkelingen in het Belgische en Nederlandse familierecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, 125; K. JANSEN, *Informatieplichten – over kennis en verantwoordelijkheid in contractenrecht en buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2012, 344-345 en 348-349.

²⁸⁴ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 33-34.

andere, kan dit een indicatie zijn dat er een natuurlijke verplichting rust op de andere partner om een onderhoudsuitkering te betalen.²⁸⁵ De concrete omvang van deze verbintenissen is nogal onduidelijk aangezien dat verschilt van geval tot geval. Het aanvaarden van het bestaan van de natuurlijke verbintenis heeft ook tot gevolg dat de reeds betaalde bedragen niet kunnen worden teruggevorderd.²⁸⁶

Indien de onderhoudsuitkering op basis van de natuurlijke verbintenis aannemelijk is, veroordeelt de rechter de ene partij tot het betalen van een onderhoudsuitkering ten voordele van de andere partij voor een bepaalde termijn. De omvang van de vergoeding die door de rechter betaald wordt is afhankelijk van de voorliggende feiten en van de reeds uitgevoerde uitkeringen in het kader van de natuurlijke verbintenis.²⁸⁷

119. Een tweede mogelijkheid is de onderhoudsuitkering op basis van het aansprakelijkheidsrecht. Deze lijkt sterk op het Belgische recht (*supra* nr. 112). Ook hier bevat de loutere beëindiging van de relatie geen fout in de zin van het aansprakelijkheidsrecht. Uitzondering hierop is wanneer er een fout is begaan bij aanvang van de relatie en bij de beëindiging. In het eerste geval moet er bewezen worden dat er andere verwachtingen speelden bij de aanvang van de relatie.²⁸⁸

120. Een onderhoudsuitkering na de beëindiging van de relatie kan contractueel bepaald worden. Deze overeenkomst kan zowel stilzwijgend als schriftelijk worden opgesteld. Stilzwijgende overeenkomsten kunnen afgeleid worden uit de omstandigheden van de samenleving, zoals de taakverdeling, financiële verdeling van het vermogen, de inkomsten,...²⁸⁹ In een vonnis van de rechtbank van Leeuwarden werd er beroep gedaan op het bestaan van een dergelijke stilzwijgende overeenkomst. In deze zaak beriep de vrouw zich op het bestaan van een stilzwijgende onderhoudsovereenkomst tussen haar en haar (ex-)partner. De rechtbank ter zake verwierp echter dit argument omdat tussen de betreffende ex-echtgenoten een strikt gescheiden huishouding gold en het duidelijk bleek uit de feiten dat ze volledig onafhankelijk probeerden te blijven.²⁹⁰ De partner die zich beroept op dergelijke overeenkomst, zal deze ook moeten bewijzen.²⁹¹ De gerechtigde partner zal in de eerste plaats door getuigen het bewijs kunnen leveren. Het is dan de rechter die bij discussie zal oordelen of de getuigen geloofwaardig zijn en of er dus een overeenkomst was over de betreffende onderhoudsregeling. In de tweede plaats is het waarschijnlijk het veiligst om het in een geschreven document op te nemen. De inhoud van de overeenkomst wordt volledig vrij opgemaakt door de twee partijen. Bij een eventuele betwisting van de kwalificatie van deze onderhoudsbijdragen zal de rechter nagaan wat de redenen zijn van

---

²⁸⁵ HR 15 september 1995, NJ 1996, 616; HR 6 oktober 1995, NJ 1996, 105; HR 17 oktober 1997, RvdW 1997, 199c; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 35; M. VAN MOURIK, *Huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 50.

²⁸⁶ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 35.

²⁸⁷ Hof Amsterdam 2 juni 1965, BNB 1965, 780; K. BOELE-WOELKI en F. SWENNEN, *Vergelijkenderwijs – Actuele ontwikkelingen in het Belgische en Nederlandse familierecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, 125; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 35.

²⁸⁸ Art. 6:162 NBW; Hof Leeuwarden 1 februari 1984, NJ 1984, 2231; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 72.

²⁸⁹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 31; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2001, 208.

²⁹⁰ Rb. Leeuwarden 31 januari 1985, NJ 1985, 728.

²⁹¹ W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 31.

de overeenkomst en leidt daaruit af of er eventueel sprake is van een natuurlijke verbintenis. Op die manier wordt de uitkering niet gezien als een schenking, maar zal de dringende verplichting van moraal en fatsoen als rechtsgrond beschouwd worden. Omwille van fiscale redenen is het belangrijk dat het bedrag dat wordt overgemaakt aan de partner niet gezien wordt als een schenking maar als een onderhoudsuitkering. Op een schenking zijn immers successierechten verschuldigd. Het bewijs en de redenen van de overeenkomst zijn dus van uitermate belang. Deze verschillen uiteraard van geval tot geval. Voorbeelden van redenen waarom de ene partner zich verplicht zou voelen zijn dat de andere partner zijn/haar werk heeft opgezegd of geen tijd heeft gehad om van een degelijke opleiding te genieten etc.²⁹²

121. Toch worden er weinig tot geen zaken voor de rechter gebracht met betrekking tot de alimentatie tussen ex feitelijk samenwonende partners. Dit kan mede verklaard worden door het feit dat wanneer een man of vrouw na het uit elkaar gaan niet in zijn/haar onderhoud kan voorzien een beroep zal doen op de bijzondere bijstandswet.²⁹³

122. Voor gehuwden die besloten hebben een punt achter hun huwelijk te zetten, geldt er in Nederland een recht op onderhoudsuitkering, zoals bepaald in art 1:157 NBW. Hierbij wordt het criterium van de behoefteigheid gehanteerd. Een van de ex-echtgenoten is behoeftig wanneer deze er niet in slaagt of niet kan in slagen om voldoende inkomsten te verwerven om te voorzien in zijn/haar levensonderhoud en in de woonkosten.²⁹⁴ Een tweede element waar naar gekeken wordt bij de beoordeling van de onderhoudsuitkering is de draagkracht van de zwakste partij. Hierbij wordt er gekeken naar het inkomen maar ook naar het vermogen.²⁹⁵ De duurtijd van het recht op de onderhoudsuitkering is beperkt tot een termijn van maximaal de duurtijd van het huwelijk indien er geen kinderen geboren zijn en het huwelijk slechts maximum vijf jaar geduurd heeft. In de andere gevallen wordt het beperkt tot een maximum termijn van 12 jaar.²⁹⁶ Gehuwden kunnen bij de beëindiging van hun huwelijk een overeenkomst afsluiten aangaande een onderhoudsuitkering t.a.v. de economische zwakste partij.²⁹⁷ Voor geregistreerde partners geldt dezelfde regeling als voor gehuwden.²⁹⁸

---

²⁹² X, *Handleiding voor het concubinaat*, Kluwer, Deventer, 1982, 30-31.

²⁹³ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 11.

²⁹⁴ K. BOELE-WOELKI en F. SWENNEN, *Vergelijkenderwijs – Actuele ontwikkelingen in het Belgische en Nederlandse familierecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, 118-119; M. KOENS, K. BLANKMAN, M. DE BRIJN-LÜCKERS, A. VAN DER LINDEN, V. SMITS en P. VLAARDINGERBROEK, *Het Hedendaagse personen- en familierecht*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1995, 109; P. VLAARDINGERBROEK, K. BLANKMAN, A. VAN DER LINDEN, E. PUNSELIE en C. VAN WAMELEN, *Het hedendaags personen en familierecht*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 2002, 129-130.

²⁹⁵ P. VLAARDINGERBROEK, K. BLANKMAN, A. VAN DER LINDEN, E. PUNSELIE en C. VAN WAMELEN, *Het hedendaags personen en familierecht*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 2002, 130-131.

²⁹⁶ Art. 1:157 NBW; C. ASSER en J. DE BOER, *Personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 461; C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 10.

²⁹⁷ K. BOELE-WOELKI en F. SWENNEN, *Vergelijkenderwijs – Actuele ontwikkelingen in het Belgische en Nederlandse familierecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, 120; C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 10.

²⁹⁸ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 10.

²⁹⁹ Artikel 1:80e NBW jo. 1:160 en 1:157 NBW; K. BOELE-WOELKI en F. SWENNEN, *Vergelijkenderwijs – Actuele ontwikkelingen in het Belgische en Nederlandse familierecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, 119; T. DORN, "Alimentatierechtelijke positie van (ex-)partners in Nederland" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 276-277.

c. Frankrijk

123. Zoals hierboven reeds aangegeven bestaat er in het Franse recht wel degelijk een definitie van de feitelijke samenwoning maar worden hier geen gevolgen aan gekoppeld. Dit heeft als gevolg dat er geen onderhoudsuitkering bestaat voor feitelijk samenwonende koppels die beslissen om hun relatie stop te zetten. Om toch een onderhoudsuitkering te verkrijgen zal men beroep moeten doen op het gemeen recht. Ook hier hebben de rechtsleer en rechtspraak een aantal oplossingen ontwikkeld voor de feitelijke samenwoners. Zo is er de natuurlijke verbintenis (*infra* nr. 124) en de toepassing van het aansprakelijkheidsrecht van artikel 1382 CC (*infra* nr. 125).²⁹⁹

124. Een eerste mogelijkheid om alsnog een onderhoudsuitkering te verkrijgen is via de techniek van de natuurlijke verbintenis. In het Franse recht wordt deze natuurlijke verbintenis tot onderhoudsuitkering gezien als een "*verplichting voor de partners die verantwoordelijk is voor de breuk om de partner die men in de steek laat, niet in staat van behoefte te laten*".³⁰⁰ Er speelt een natuurlijke, morele, verplichting van de ene partner t.a.v. de andere om deze te voorzien in een onderhoudsuitkering na het uit elkaar gaan. De echtgenoot mag bij het beëindigen van de feitelijke samenwonende relatie de ene partner niet laten zitten in een precaire situatie. Uiteraard is dit enkel mogelijk indien de verantwoordelijke partner beschikt over voldoende middelen om de andere partner te voorzien in een uitkering.³⁰¹ Door het begin van een uitvoering van betaling wordt deze natuurlijke verplichting omgezet in een burgerlijke verbintenis die voor de rechter kan afdwingen worden. Wanneer er echter nooit een begin van betaling is geweest na de beëindiging van de feitelijke samenwoning is dat een reden om de betaling van de onderhoudsuitkering te weigeren. De natuurlijke verbintenis is immers niet genoveerd en dus niet afdwingbaar voor de rechter.³⁰² De rechtbank van Bordeaux heeft geoordeeld dat een mail van de partners waarin er gesproken wordt van een onderhoudsuitkering niet door de andere partner kan worden aangehaald als zijnde een omzetting van de natuurlijke verbintenis.³⁰³ Uit deze verplichting vloeit een burgerlijke verplichting voort om de verlaten partner niet aan zijn lot over te laten.³⁰⁴ Doordat het gaat om een morele verplichting van de ene partner kan dit t.a.v. van de andere partner niet beschouwd worden als een schenking. Dit heeft grote fiscale gevolgen voor de onderhoudsgerechtigde partner aangezien deze daar geen belasting op moeten betalen.³⁰⁵ Het bestaan van een natuurlijke verbintenis wordt in het Franse recht makkelijker aanvaard.³⁰⁶

125. Een tweede en in tegenstelling tot het Belgische en Nederlandse recht misschien wel belangrijkste mogelijkheid is via de leer van het aansprakelijkheidsrecht. Artikel 1382 CC is van

---

²⁹⁹ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 29.

³⁰⁰ Cass. (Fr.) 17 november 1999, *D.* 2000, 419, noot J.J. LEMOULAND; P. COURBE, *Droit de la famille*, Parijs, Editions Dalloz, 2008, 258; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 63; J.J. LEMOULAND, "Mariage-Concubinage-Pacte civil de solidarité", *D.* 2000, 419.

³⁰¹ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 63; X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, 652.

³⁰² Metz 20 december 1989, *Jurisdata* nr. 051405; J. RUBELIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 365.

³⁰³ Bordeaux 26 oktober 1993, *Jurisdata* nr. 045247.

³⁰⁴ P. COURBE en A. GOUTTENNOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 285; J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 365.

³⁰⁵ J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 365.

³⁰⁶ Parijs 16 mei 1957, *Gaz.Pal.* 1957, 146; A. WEIL en F. TERRE, *Droit civil. Les personnes- la famille-les incapacités*, Parijs, Dalloz, 1983, 589.

toepassing en het betreft een buitencontractuele aansprakelijkheid. Er moet sprake zijn van een fout, een schade en een oorzakelijk verband tussen de fout en de schade. Net zoals bij het Belgische en Nederlandse recht mag de fout op zich niet de beëindiging van de feitelijke samenlevingsrelatie zijn (*supra* nr. 112 en 119). Deze fout mag zich reeds in het begin van de relatie gemanifesteerd hebben, maar kan ook tijdens de relatie zijn ontstaan of bij het einde van de relatie aan het licht gekomen zijn. Volgens rechtspraak van het Franse Hof van Cassatie kan het feit dat de ene partner de andere economisch afhankelijk van hem of haar heeft gemaakt gedurende de relatie ook een fout uitmaken. Het moet wel gaan om het actief afhankelijk maken van de feitelijk samenwonende partner. Het loutere feit dat de andere partner dit liet gebeuren is niet genoeg om te spreken van een dergelijke fout.³⁰⁷ De fout kan ook liggen in de wijze waarop de relatie eindigt. Een voorbeeld van een fout in de omstandigheden van de beëindiging is wanneer de vrouw die achtergelaten wordt slechts enkele maanden zwanger is of net bevallen is.³⁰⁸ De fout in wijze van beëindiging wordt door de rechtspraak wel zeer strikt geïnterpreteerd. Zo kan het feit dat de mannelijke partner een huwelijksbureau gecontacteerd had om een nieuwe partners te vinden niet gezien worden als een fout bij de beëindiging van de feitelijke samenwoningsrelatie. Ook het feit dat ze afzien van een huwelijk omdat ze niet meer overeenkomen kan niet gezien worden als een fout in die zin. Verder kunnen het stilzwijgen evenals het uitspreken van kwetsende woorden niet gezien worden als een fout die een eventuele vergoeding voor de partners kunnen rechtvaardigen.³⁰⁹ De grens in het beoordelen of er al dan niet een fout was in de omstandigheden van het verbreken of de fout de verbreking zelf was is dun. Soms wordt er indirect toch aangenomen dat de fout de verbreking zelf uitmaakte.³¹⁰ De schade die daaruit voortkomt mag van morele of materiële aard zijn en moet bewezen worden door de partner die schade geleden heeft.³¹¹ Het grote verschil met de natuurlijke verbintenis is dat bij de vordering op basis van aansprakelijkheid de reeds veroorzaakte schade zal worden vergoed. Bij de natuurlijke verbintenis daarentegen wordt getracht de staat van behoefte van een van de partners te verhelpen.³¹² De rechtspraak ziet de partner achterlaten zonder levensmiddelen voornamelijk als een schade binnen het aansprakelijkheidsrecht. Het verergeren daarvan wordt dan gezien als de fout. Als laatste element voor de buiten contractuele aansprakelijkheid is er ook nog het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade dat moet worden aangetoond vooraleer een schadevergoeding onder de vorm van een onderhoudsbijdrage kan worden verkregen.³¹³

---

³⁰⁷ Cass. (Fr.) 29 november 1977, *Défrenois* 1978, 1129, noot J. MASSIP.

³⁰⁸ Cass. (Fr.) 15 mei 1990, *Defrénois* 1990, 943, noot J. Massip; Cass. (Fr.) 3 november 1976, *Bull.civ.* 1976, 258; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 73-74.

³⁰⁹ Nancy 21 november 1994, *Jurisdata* nr. 053778; Lyon 20 februari 1996, *Dr.Fam.* 1997, 171, noot H. LÉCRUYER.

³¹⁰ Bordeaux 4 januari 2000, *D.* 2000, 411, noot J.J. LEMOULAND; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 74.

³¹¹ Cass. (Fr.) 29 november 1977, *Défrenois* 1978, 1129, noot J. MASSIP; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 284; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 363-364; B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 74-75.

³¹² B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, 63; M. Muller, "L'indemnisation du concubin abandonné sans ressources", *D.* 1986, 334.

³¹³ A. GOUTTENOIRE-CORNUT, "Responsabilité civile et rupture unilatérale du concubinage" in X (ed.), *Des concubinages. Droit interne, droit international, droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 267-268; S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 188.

126. Een onderhoudsuitkering of de '*prestation compensatoire*' tussen ex-echtgenoten wordt geregeld in artikel 270 CC. Artikel 271 CC bepaalt een aantal elementen waar de rechter rekening mee kan houden in de beoordeling van de toekenning en omvang van de '*prestation compensatoire*'. Onder andere vallen hieronder: "de duur van het huwelijk, de staat van hun gezondheid, professionele keuzes die ze gemaakt hebben tijdens hun gehuwd leven, enz".³¹⁴ Bij de beoordeling van al deze elementen moet de rechter zich plaatsen op de dag van de ontbinding van het huwelijk.³¹⁵ Het is een forfaitair bedrag, dit wil zeggen dat het bedrag vanaf de dag van de echtscheiding niet meer verandert, met uitzondering van een herziening die slechts kan plaatsvinden in het geval van een bedrog.³¹⁶ Artikel 275 CC bepaalt dat het een periodieke betaling mag zijn gedurende een maximum termijn van acht jaar.³¹⁷ De partijen hebben ook de mogelijkheid om een overeenkomst te sluiten betreffende de onderhoudsuitkering.³¹⁸

127. Voor de partners onder de PACS bestaat er geen speciale regeling voor een onderhoudsuitkering na de beëindiging van de samenwoning. Zij moeten bijgevolg zich beroepen op het gemeen recht (*supra* nr 123).³¹⁹

d. Engeland

128. Naar het Engelse recht bestaat er geen financiële verplichting tussen de feitelijk samenwonende partners, dit in tegenstelling tot gehuwden. In dit opzicht zijn feitelijk samenwonende partners niet goed beschermd. Ze kunnen geen beroep doen op een financiële uitkering/ondersteuning via de rechtbank, deze is namelijk niet bevoegd.³²⁰

129. Wel zouden dergelijke koppels onderling een overeenkomst kunnen opstellen. Wanneer deze aangevochten wordt voor de rechtbank, kan de rechter deze overeenkomst wel grondig onderzoeken en nakijken. Bij het opstellen van dergelijke overeenkomst is in dit opzicht een juridisch advies aangewezen, aangezien de rechtbank anders deze overeenkomst misschien wel aan de kant schuift omwille van dwang, of misleidende voorstelling,...³²¹

130. In het Engelse recht is er reeds lange tijd discussie over de hervorming van het recht voor feitelijk samenwonende partners. Een van de punten op de agenda van de Law Commission is de financiële gelijkstelling van getrouwen en feitelijk samenwonende partners wanneer hun relatie

---

³¹⁴ Art. 271 CC; A. BENABENT, *Droit civil. La famille*, Parijs, Litec, 1994, 252; D. FENOUILLET, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz-cours, 2013, 219-220; D. FENOUILLET, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz-cours, 2013, 219.

³¹⁵ A. BENABENT, *Droit civil. La famille*, Parijs, Litec, 1994, 253.

³¹⁶ Cass. (Fr.) 4 maart 1992, *D.* 1993, 415; A. BENABENT, *Droit civil. La famille*, Parijs, Litec, 1994, 256 ; E. FORTIS, "Divorce (conséquences)", http://www.dalloz.fr.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/documentation/Document?id=ENCY/CIV/RUB000106/DIVISION&ctxt=0_YSR0MT1kaXZvcmNIIGNvbnPDqXF1ZW5jZXPCp3gkc2Y9cGFnZS1yZWNoZXJjaGU=&ctxtl=0_cyRwYWdlTnVtPTHcP3MkdHJpZGF0ZT1GYWxzZcKncyRzbE5iUGFnPTIwwqdzJGlzYWJvPVRydWXCp3Mkb25nbGV0PQ==&nrf=0_UmVjaGVyY2hlfExpc3Rl (consultatie 11 april 2016).

³¹⁷ Art. 275 CC; A. BENABENT, *Droit civil. La famille*, Parijs, Litec, 1994, 255.

³¹⁸ Art. 278 CC.

³¹⁹ D. FENOUILLET, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz-cours, 2013, 319.

³²⁰ F. BURTON, *Family law*, Londen, Roitledge, 2012, 30-31; S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 50; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 29-30.

³²¹ F. BURTON, *Family law*, Londen, Roitledge, 2012, 30-31; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, 29-30.

stukloopt. De commissie was hier tegen omdat het voor een gelijkstelling zou zorgen tussen gehuwden en samenlevende partners die door veel mensen als ongepast zou ervaren worden en politiek gezien ook niet haalbaar zou zijn. De commissie stelde voor om een discretionair wettelijk regime te voorzien, beperkt tot de nood van de mensen om de nadelige eigendomskwesaties van de mensen aan te pakken en te beperken. Er was in dat voorstel geen sprake van aanspraken van de ene partner t.a.v. de andere voor toekomstige financiële bijdragen.³²²

131. Voor gehuwden is er in het Engelse recht een systeem voor onderhoudsuitkering voorzien in de Matrimonial causes act. Section 23 bepaalt dat de rechter bij de echtscheiding, nietigverklaring van het huwelijk een vergoeding (periodieke betalingen) kan bevelen aan een van beide echtgenoten t.a.v. de andere.³²³ Een eerste soort van uitkeringen die de rechter kan opleggen zijn de *'periodical unsecured payments'*.³²⁴ De rechter kan de ene (ex-)echtgenoot opleggen om gedurende een bepaalde periode vaste betalingen te doen aan zijn/haar (ex-)echtgenoot. Indien er geen periode is bepaald blijven de betalingen duren tot verder bevel van de rechter.³²⁵ De rechter beschikt over een beoordelingsmarge wat betreft de omvang van de onderhoudsuitkering. Hierbij worden veel aspecten in overweging genomen, zoals het recht dat de echtgenoot heeft op een eventuele vergoeding en het inkomen van de onderhoudsplichtige.³²⁶ De tweede soort van uitkeringen zijn de *'secured payments'*. Hier wordt de rechthebbende (ex-)echtgenoot beschermd tegen de insolventie van de betalende (ex-)echtgenoot. Het verhindert deze laatste om zijn goederen te vervreemden en zichzelf in de onmogelijkheid te stellen de betalingen uit te voeren. Door deze zekerheid die er op de betalingen rust, gaan deze ook verder na de dood van de betalende (ex-)echtgenoot.³²⁷ De rechter houdt rekening met het inkomen en het vermogen van de betaler in de beoordeling van de mogelijkheid tot een *'secured payment'*. Een derde mogelijkheid voor de rechter is de (ex-) echtgenoot het betalen van een som geld of ook wel *'lump sum'* op te leggen.³²⁸ Voor de *'civil partners'* is eenzelfde regeling opgenomen in de Civil Partnership Act 2004.³²⁹

---

³²² Law Commission, Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown, Law.com. 2007, nr. 307, 68-69.

³²³ Section 23 Matrimonial Causes act 1973.

³²⁴ N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 838-839..

³²⁵ F. BURTON, *Family law*, Londen, Cavendish publishing limited, 2003, 160.

³²⁶ M. HAYES en C. WILLIAMS, *Family Law – principles, policy & practice*, Londen, Butterworths, 1995, 473-475.

³²⁷ F. BURTON, *Family law*, Londen, Cavendish publishing limited, 2003, 160; N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 839.

³²⁸ N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 840.

³²⁹ Section 72(1) Civil partnership Act 2004; N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, 983.

D. ERFRECHT VOOR DE PARTNERS

a. België

132. In België bestaat er geen erfrechtelijk statuut voor de feitelijk samenwonende partners.³³⁰ In 2007 lag er een wetsvoorstel op tafel voor de invoering van een intestaat erfrecht voor wettelijk samenwonenden waarin er ook voorstellen zijn gedaan om het uit te breiden naar feitelijk samenwonenden. Het erfrecht voor feitelijke samenwoners is wel iets wat op dit moment speelt, ook binnen het parlement.³³¹

133. Voor gehuwden voorziet de Belgische wetgeving in een uitgebreide erfrechtelijke regeling. De langstlevende echtgenoot is een volwaardig erfgenaam en valt onder de categorie van de wettelijke erfgenamen. Het erfrecht en het aandeel in de erfenis verschilt naargelang de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met andere erfgenamen. In elk geval heeft de langstlevende echtgenoot recht op de huur van de woning die dienst deed als gezinswoning.³³² Indien de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met afstammelingen van de vooroverleden echtgenoot heeft deze recht op het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap.³³³ De langstlevende echtgenoot heeft recht op de volle eigendom van het aandeel van de overledene in het gemeenschappelijk vermogen en op het vruchtgebruik van zijn eigen vermogen indien ze in de samenloop terechtkomt met andere erfgenamen dan afstammelingen.³³⁴ Indien er geen andere erfgenamen zijn erft de langstlevende echtgenoot alles in volle eigendom.³³⁵

134. Waar voor 2008 wettelijk samenwonende partners nog niet konden genieten van een erfrechtelijke bescherming, beschikken ze sinds de wet van 2008 wel degelijk over een erfrecht. Bij overlijden van de partner heeft de langstlevende wettelijk samenwonende recht op het vruchtgebruik van de gezinswoning die eigendom is van de vooroverleden partner of van zijn aandeel en de daarin aanwezige huisraad.³³⁶ Indien de gezinswoning gehuurd werd heeft deze recht op voorzetting van de huur en het vruchtgebruik van de huisraad.³³⁷

---

³³⁰ J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 105.

³³¹ Wetsvoorstel tot invoering van een intestaaterfrecht voor samenwonenden, *Parl.St.* Kamer 2006-07, 4 januari 2007.

³³² Art. 745bis, §3 BW; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 297.

³³³ Art. 745bis, §1 lid 1 BW; C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht, *TEP* 2006, 353; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 298; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer-rechtswetenschappen, 1996, 103; J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 101.

³³⁴ Art. 745bis, §1, lid 2 BW; C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht, *TEP* 2006, 353; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 300; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer-rechtswetenschappen, 1996, 118; J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 101.

³³⁵ Art. 745bis, §1, lid 3 BW; C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht, *TEP* 2006, 353; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 301; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer-rechtswetenschappen, 1996, 122; J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 101.

³³⁶ Art. 745octies, §1, lid 1 BW; C. CASTELEIN, *Erfrecht wettelijk samenwonenden m.i.v. alle overige wijzigingen van het erfrecht door de wet van 28 maart 2007*, Gent, Larcier, 2007, 23; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 312; J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 103.

³³⁷ Art. 745octies, §1, lid 2 BW; C. CASTELEIN, *Erfrecht wettelijk samenwonenden m.i.v. alle overige wijzigingen van het erfrecht door de wet van 28 maart 2007*, Gent, Larcier, 2007, 24; W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 313; J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 103.

b. Nederland

135. Binnen het Nederlandse recht is er in principe geen erfrecht voor de feitelijk samenwonende partner. Doch is er wel een soort van bescherming voor de langstlevende feitelijke samenwoner. Het betreft een tijdelijke bescherming waar niet van afgeweken kan worden.³³⁸ Deze regeling houdt in dat de gemeenschappelijke gezinswoning en de huisraad toegekend worden aan de persoon die op het moment van overlijden samenleefde met de overledene voor een periode van zes maanden. Er is wel vereist dat de langstlevende partner met de overleden partner een 'duurzame gemeenschappelijke huishouding' had. De woning moet wel tot het nalatenschap tussen de feitelijk samenwonende partners behoren. Om aan de duurzame gemeenschappelijke huishouding te voldoen moet er sprake zijn van een zorgdragend karakter t.a.v. elkaar.³³⁹

136. De wetgeving omtrent de gehuurde gezinswoning biedt ook een bepaalde bescherming bij het vooroverlijden van een van de feitelijke samenwoners. Bij het overlijden van de huurder zal de langstlevende partner als medehuurder gewoon de huur verderzetten.³⁴⁰ Krachtens artikel 7:268 lid 2 NBW heeft de partner die niet als medehuurder erkend werd het recht om gedurende zes maanden na het overlijden van zijn feitelijk samenwonende partner de huur voor te zetten. Deze vordering moet worden ingesteld bij de rechter binnen de zes maanden na het overlijden. De rechter kan dan de mogelijkheid toekennen om de huur verder te zetten en de woning te blijven betrekken.³⁴¹

137. In tegenstelling tot de feitelijk samenwonende koppels kunnen gehuwden rekenen op een betere regeling in het Nederlandse recht. Sinds 2003 heeft de langstlevende echtgenoot, volgens de regels van de wettelijke verdeling, van rechtswege het recht op de volledige nalatenschap van de overleden echtgenoot, alsook de schulden.³⁴² De wettelijke verdeling is van toepassing wanneer de vooroverledene op zijn minst een kind en een langstlevende echtgenoot achterlaat. Op papier erven de langstlevende en de kinderen elk de helft van de nalatenschap. Doch zal de achterblijvende echtgenoot de gehele nalatenschap in ontvangst nemen. Op die manier kan hij/zij dezelfde levensstandaard behouden. De afstammelingen krijgen een vorderingsrecht op de langstlevende echtgenoot ter waarde van hun deel in de erfenis. Dit vorderingsrecht kan slechts uitgeoefend worden na het overlijden van de langstlevende.³⁴³ Aangezien de geregistreerde

---

³³⁸ Art. 4:28, lid 2 NBW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 155; W. SCHRAMA en M. ANTOKOLSKAIA, *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2014, 199.

³³⁹ F. SCHOLS, "Het erfrecht in Nederland" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 329.

³⁴⁰ Art 7:268 NBW; W. SCHRAMA, *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 101-102.

³⁴¹ Art. 7:268, lid 2 NBW; HR 21 maart 2003, *NJ* 2003, 591; A. KEIRSE, "Toetsing aanvraag huurderschap na beëindiging samenwoning: maatwerk met souplesse", *WPNR* 2016, 54.

³⁴² Art. 4:13 lid 2 NBW; C. ASSER, "Erfrecht" in C. ASSER, Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Zwolle, Tjeen Willink, 1992, 44; E. EBBEN, *Inleiding nieuw erfrecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2001, 51; E. EBBEN, *De positie van de langstlevende echtgenoot en kinderen in het nieuwe erfrecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2000, 22-23; E. LUIJTEN, *Erfrecht: algemene inleiding erfrecht bij versterf*, Deventer, Kluwer, 2000, 37; B. REINHARTZ en L. VERSTAPPEN, *Erfrecht civiel en fiscaal: tekst en commentaar: de tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek voorzien van commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 25; P. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, Deventer, Kluwer, 2009, 19; M. VAN MOURIK, L.C.A. VERSTAPPEN, B. SCHOLS, F. SCHOLS en B. WAAIJER, *Handboek Nieuw erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 52-53; S. WORTMANN, en J. van DUIJVENDIJK-BRAND, *Personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2015, 259.

³⁴³ Art. 4:13, lid 3 NBW; E. EBBEN, *Inleiding nieuw erfrecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2001, 52; E. EBBEN, *De positie van de langstlevende echtgenoot en kinderen in het nieuwe erfrecht*, Den Haag, Boom

partners in het Nederlandse erfrecht gelijkgesteld zijn met gehuwde partners genieten zij dus dezelfde wettelijke bescherming.³⁴⁴

c. Frankrijk

138. In Frankrijk bestaat er net zoals in België geen recht voor de feitelijke samenwoner om te erven van zijn/haar vooroverleden partner. Zij komen dus bijgevolg op geen enkele manier terecht in de groep van erfgenamen van de overledene. Dit heeft als gevolg dat er op andere manieren een bescherming moet worden gezocht. Dit kan door middel van schenkingen of door middel van vaststelling bij testament.³⁴⁵ De langstlevende feitelijke samenwoner heeft bij het overlijden van zijn partner geen recht op de gezinswoning. Er kan door de rechter geen preferentiële toewijzing bepaald worden.³⁴⁶ Wanneer de partner enige eigenaar is van de gemeenschappelijke woning kan deze bij testament bepalen dat zijn overlevende feitelijk samenwonende partner de gemeenschappelijke woning erft in volle eigendom of in vruchtgebruik. Dit alles natuurlijk zonder dat het een inbreuk vormt op de reserve van de reservataire erfgenamen.³⁴⁷

139. De enige vorm van bescherming die er bestaat voor de feitelijke samenwoner is de overdracht van de huur. Dit is mogelijk wanneer de langstlevende partner erkend is als 'concubin notoire', volgens artikel 14 van de wet van 16 juli 1989. Bij het overlijden van de partner wordt de overlevende partner van rechtswege huurder van de gemeenschappelijke woning (*supra* nr. 30).³⁴⁸

140. In tegenstelling tot feitelijke samenwoners, bestaat er voor de gehuwden wel degelijk een erfrecht. De langstlevende echtgenoot neemt altijd de eerste plaats in binnen de volgorde van de erfgenamen. Wanneer de langstlevende in samenloop komt met gemeenschappelijke kinderen dan heeft hij/zij de keuze tussen ofwel het vruchtgebruik over de hele nalatenschap ofwel een vierde van de nalatenschap in volle eigendom.³⁴⁹ Indien de langstlevende echtgenoot samen achterblijft in de samenloop met de twee ouders van de overledene dan heeft deze eerste recht op de helft van de nalatenschap en elk van beide ouders heeft recht op een vierde ervan. Wanneer het slechts een van beide ouders betreft heeft de langstlevende recht op drie vierde van de nalatenschap.³⁵⁰ De

---

Juridische uitgevers, 2000, 23; B. REINHARTZ en L. VERSTAPPEN, *Erfrecht civiel en fiscaal: tekst en commentaar: de tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek voorzien van commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 25; M. VAN MOURIK, L. VERSTAPPEN, B. SCHOLS, F. SCHOLS en B. WAAIJER, *Handboek Nieuw erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 57-60; S.F.M. WORTMANN en J. van DUIJVENDIJK-BRAND, *Personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2015, 256.

³⁴⁴ Art. 4:8 NBW; J. KASDORP, W. KLEYN, W. WEDEKIND en J. ZWEMMER, *Erfrecht*, Deventer, Kluwer, 1998, 19; H. JANSEN, *Langstlevende echtgenoot, erven en fiscus*, Deventer, Kluwer, 2010, 7.

³⁴⁵ Y. BUFFELAN-LANORE, EN V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 800; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 285; I. CORPART, "Mariage, pacs, concubinage : le guide » : Régimes patrimoniaux et aménagements conventionnels", *AJ fam.* 2014, 666; Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 525.

³⁴⁶ Y. FAVIER, "Le concubinage" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 526; J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 379.

³⁴⁷ J. RUBELLIN-DEVICHI (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, 379.

³⁴⁸ Y. BUFFELAN-LANORE en V. LARRIBAU-TERNEYRE, *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 800; P. COURBE en A. GOUTTENOIRE, *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 285.

³⁴⁹ Art. 757 CC; P. VOIRIN en G. GOUBEAUX, *Droit Civil – Régimes matrimoniaux successions – Libéralités*, Parijs, LGDJ, 2010, 173.

³⁵⁰ P. VOIRIN en G. GOUBEAUX, *Droit Civil – Régimes matrimoniaux successions – Libéralités*, Parijs, LGDJ, 2010, 176-177.

achterblijvende echtgenoot kan ook beroep doen op een onderhoudsuitkering ten laste van de nalatenschap indien hij niet over voldoende middelen beschikt.³⁵¹

d. Engeland

141. Het erfrecht is geregeld in de Administration of Estates Act 1925 en de Inheritance Act 1975.³⁵² In het Engelse Common law regime bestaat er net zoals in het Belgische, Nederlandse en Franse recht geen speciaal erfrecht voor de feitelijk samenwonende partners. Bij overlijden gaan de eigendommen over op de eventuele kinderen of de ouders van de partner.³⁵³

142. Na het overlijden van een van de twee feitelijke samenwoners is er wel in een specifieke regeling voorzien voor de huur van de gezinswoning. De Housing Act van 1988 heeft de Rent Act van 1975 uitgebreid naar feitelijk samenwonende koppels. Hiermee bevestigde ze de rechtspraak van het Court of Appeal. In de *Dyson Holdings Ltd v Fox case* betrof het een man en vrouw die 21 jaar hadden samengeleefd en waarvan de man overleden was. Het Hof oordeelde dat de vrouw een deel van de familie was van de man. Het week hiermee af van vorige rechtspraak met de argumentatie dat de tijden veranderd waren en nu feitelijk samenwonende koppels konden beschouwd worden als familie van elkaar. Zowel *de facto* als *de jure* relaties kunnen tot de familie behoren.³⁵⁴ De bepaling in de Rent Act bepaalt dat feitelijk samenwonenden, die samenwonen als waren zij man en vrouw, vallen onder het toepassingsgebied van de Act en dus recht hebben op verderzetting van de huur bij het overlijden van hun partner.³⁵⁵ De voorwaarde voor deze overdracht is dat de echtgenoot, wettelijk of de feitelijk samenwonende partner op het moment van het overlijden in het 'dwelling house' verbleef.³⁵⁶ Het betreft enkel de huur van het huis dat tot voornaamste gezinswoning dient.³⁵⁷

143. Krachtens de Inheritance Act van 1975 is het wel mogelijk om een financiële uitkering te bekomen uit de nalatenschap van de vooroverleden partner. Dit kan worden gebruikt voor feitelijke samenwoners waardoor ze recht krijgen op een deel van de erfenis. Om hier beroep op te kunnen doen moeten ze wel naar de rechter stappen die hen dan een deel van de erfenis kan toewijzen.³⁵⁸ Dit geldt voor personen die afhankelijk waren van de overledene. Het doel van deze Act is echter niet de rechter de gelegenheid geven om een oneerlijke erfrechtelijke verdeling weer recht te zetten.³⁵⁹ Een eerste optie voor feitelijk samenwonenden onder deze Act is beroep te doen op Section 1 (1A) en (1B). Dit bepaalt dat er beroep kan worden gedaan op de uitkering die geldt onder deze Act door partners die in de periode voor de dood van de partners hebben

---

³⁵¹ Art. 767 CC; P. VOIRIN, en G. GOUBEAUX, *Droit Civil – Régimes matrimoniaux successions – Libéralités*, Parijs, LGDJ, 2010, 185.

³⁵² Inheritance Act 1975.

³⁵³ S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 50.

³⁵⁴ *Dyson Holdings Ltd v Fox* (1976) QB 503.

³⁵⁵ Sch 1, para 2(2) Rent Act 1977; Sch 8 para (13) (2) Civil Partnership Act 2004; ; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, 1101-1102.

³⁵⁶ Sch 1, para 1 en 2(1) Rent Act 1977; Sch 8 para 13(2) Civil partnership Act 2004.

³⁵⁷ Sch 2, para 2(2) Rent Act 1977; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, 1104.

³⁵⁸ J. HERRING, *Family Law*, Harlow, Pearson, 2015, 115.

³⁵⁹ *Re Coventry* (1980) Ch. 461-486; S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 201-202.

samengewoond als waren zij man en vrouw. Of zoals onder (1B) als waren zijn 'civil partners'.³⁶⁰ In dit geval moet de rechtbank nog rekening houden met twee bijkomende criteria namelijk de leeftijd van de indiener en de duur van de samenwoning en daarenboven met de bijdragen die aanvrager heeft geleverd in het gezin van de overledene.³⁶¹ Voor de feitelijk samenwonende partners wordt er bepaald dat ze moeten samenwonen als waren zij man en vrouw en dat gedurende een periode van tenminste twee jaar. De rechtspraak heeft een brede interpretatie gegeven aan het samenleven als ware het man en vrouw. In de *Re Watson case* betrof het een man en vrouw die elkaar reeds lang kenden en pas na het overlijden van hun zorgbehoevende ouders gingen samenwonen. Zij hadden echter geen intieme relatie. De rechtbank aanvaardde dat zij samenleefden als ware zij man en vrouw door het feit dat ze reeds tien jaar samenleefden en de man zorgde voor het inkomen terwijl de vrouw zorgde voor het huishouden. Ook aan het samenwonen in de periode net voor het overlijden van een van de partners heeft de rechtbank een brede interpretatie gegeven.³⁶² In de *Gully v Dix case* was de man drie maanden voor het overlijden van zijn vrouw vertrokken omwille van een drankprobleem. De relatie was niet beëindigd, er was slechts sprake van een tijdelijke scheiding. De rechtbank heeft hier dan ook geoordeeld dat de partijen wel degelijk samenleefden in hetzelfde huishouden in de tijd voor het overlijden van de vrouw.³⁶³

Een tweede optie voor feitelijk samenwonende partners is vastgelegd in artikel 1(e) Inheritance Act 1975. Zij kunnen beroep doen op deze provisie wanneer hij/zij voor het overlijden, geheel of gedeeltelijk werd onderhouden door de overledene.³⁶⁴ Dit is een vrij ruime bepaling waaronder ook feitelijk samenwonende partners kunnen vallen. Het feit of de relatie louter voor het plezier was of dat de partners effectief met elkaar samenleefden als waren zij man en vrouw, maakt voor de kwalificatie onder deze Act niets uit.³⁶⁵ De doorslaggevende voorwaarde is de economische afhankelijkheid. Wanneer deze persoon, mogelijks de feitelijk samenwonende partner, financieel onderhouden wordt door de overledene, valt hij onder het toepassingsgebied van deze bepaling. Indien er sprake is van een bijdrage van beide personen in het huishouden dan gaat de rechtbank de verhouding hiervan na. De rechtbank moet dan beide bijdragen afwegen ten opzichte van elkaar en kijken of de bijdrage van de langstlevende substantieel genoeg was om nog een uitkering te vragen.³⁶⁶ In de *Bishop v Plumley case* werd er beroep ingesteld tegen een vonnis van de

---

³⁶⁰ Section 1 (1A) en (1B) Inheritance Act 1975; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1998, 64; M. WELSTEAD en S. EDWARDS, *Family law*, Oxford university press, Oxford, 2006, 151.

³⁶¹ Section 3(2A) Inheritance Act 1975; *Webster v Webster* (2008) EWHC 31; *Cattle v Evans* (2011) EWHC 945; *Churchill v Roach* (2004) 2 FLR 989; S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 214; J. MASSON R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 227; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 987.

³⁶² *Re Watson* (1999) 1 FLR 878; M. WELSTEAD en S. EDWARDS, *Family law*, Oxford university press, Oxford, 2006, 152.

³⁶³ *Gully v Dix* (2004) EWCA civ 139; M. WELSTEAD en S. EDWARDS, *Family law*, Oxford university press, Oxford, 2006, 151.

³⁶⁴ S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 205; J. MASSON, R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 217.

³⁶⁵ *Malone v Harrison* (1979) 1 WLR 1353-1360; S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 205.

³⁶⁶ *Jelley v Iliffe* (1981) Fam. 128-138; S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 206; J. MASSON, R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 217-218; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford

rechtbank waarin de rechter had geoordeeld dat de vrouw die sinds jaren samenwoonde met de overleden man geen aanspraak kon maken op een dergelijke uitkering. De vrouw had in de jaren voor zijn dood intensief voor de man gezorgd maar de rechter was van oordeel dat dat gelijkstond met de woongelegenheid die de man verschaftte aan de vrouw en dat dat voldoende was om te vrouw het recht op een uitkering uit de nalatenschap te ontkennen.³⁶⁷ In een andere zaak hield de rechter aan dat het loutere feit dat de vragende partij zich zonder de uitkering ook had kunnen onderhouden geen reden is om de aanvraag af te wijzen.³⁶⁸ Het moment van de beoordeling van de voorwaarde is de situatie net voor het overlijden. Het is een moeilijke oefening die door de rechtbank moet worden gemaakt gebaseerd op de feiten van de voorliggende zaak.³⁶⁹ Artikel 1 (f) Inheritance act 1975 bepaalt dat iedereen die samenwoonde met de overledene 'als waren zij man en vrouw' ook beroep kunnen doen op deze Act. The Law Commission heeft aanvaard dat feitelijk samenwonenden meteen een beroep moeten kan doen op de uitkering onder deze Act maar weigerde te aanvaarden dat deze bepalingen automatisch van toepassing werden verklaard op de feitelijk samenwonende partners.³⁷⁰ De bepaling mag echter niet leiden tot een herverdeling van het vermogen door de rechter.³⁷¹

De rechtbank moet vooraleer de toekenning van een dergelijke uitkering te bevelen zich er ook van vergewissen of het testament of de erfrechtelijke regels niet reeds een deel van de nalatenschap aan de persoon toewijzen.³⁷² Onderhoud in de zin van de Act houdt in dat de mogelijkheid bestaat voor de achterblijvende feitelijk samenwonende persoon om te voorzien in een dekking van de normale kosten van de samenleving zoals een woning, voedsel, kleding en dergelijke.³⁷³

144. Net zoals in de andere onderzochte rechtstelsels worden er op dit moment voor de langstlevende feitelijk samenwonende partner de meeste garanties geboden wanneer er een testament werd opgemaakt.³⁷⁴ In Engeland geldt er een volledige testeer vrijheid en kan de langstlevende feitelijk samenwonende partner dus kiezen aan wie hij zijn erfenis bedeeft. Het testament moet een schrift zijn dat is opgesteld in het bijzijn van twee getuigen die de handtekening van de maker bevestigen.³⁷⁵

145. De Administration of Estates Act 1925 regelt slechts een erfrecht voor gehuwde partners. Wettelijk samenwonende partners kunnen beroep doen op een analoge regeling in de Civil Partnership Act 2004. De langstlevende echtgenoot moet zijn/haar vooroverleden partner

---

University Press, 2007, 1108; K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1998, 64-65; M. WELSTEAD en S. EDWARDS, *Family law*, Oxford university press, Oxford, 2006, 153.

³⁶⁷ Bishop v Plumley (1991) FLR 121, CA.

³⁶⁸ Churchill v Roach (2004) 2 FLR 989.

³⁶⁹ J. MASSON, R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 217-218.

³⁷⁰ Section 1 (6)(a) Inheritance Act 1975; S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 206-207.

³⁷¹ S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 206.

³⁷² Section 2 Inheritance Act 1975; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, 1112.

³⁷³ Re Jennings (1994) Ch. 256, CA; J. MASSON, R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 222.

³⁷⁴ S. GILMORE en L. GLENNON, *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, 51.

³⁷⁵ K. STANDLEY, *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1998, 61.

tenminste 28 dagen overleven om aanspraak te kunnen maken op de erfenis.³⁷⁶ De reden voor de invoering van deze regeling is om te voorkomen dat de hele erfenis naar de erfgenamen van de langstlevende echtgenoot zou gaan.³⁷⁷ De achterblijvende echtgenoot heeft altijd recht op de persoonlijke goederen van de vooroverleden echtgenoot.³⁷⁸ Het aandeel van de langstlevende echtgenoot is afhankelijk van de andere erfgenamen waarmee hij/zij in de samenloop komt.³⁷⁹

146. Een andere mogelijkheid voor gehuwden is de Intestates' Estates Act 1952. Deze Act geeft langstlevende echtgenoten het recht om de gezinswoning te behouden onder bepaalde voorwaarden.³⁸⁰ Deze regeling is door de Civil Partnership Act 2004 ook van toepassing verklaard op 'civil partners'.³⁸¹

---

³⁷⁶ Section 46 (2A) Administration of Estates Act 1925; N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 968.

³⁷⁷ N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 968-969.

³⁷⁸ Section 55 (1)(x) Administration of Estates Act 1925

³⁷⁹ S. Cretney, J. Masson en R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, 198-199. MASSON, R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 211-212; M. WELSTEAD en S. EDWARDS, *Family law*, Oxford university press, Oxford, 2006, 148.

³⁸⁰ Sch 2, para 1(1) Intestates Act 1952; N. LOWE en G. DOUGLAS., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 971.

³⁸¹ Section 5 en Sch 2 Intestates Act 1952; Sch 4, para 13 Civil Partnership Act 2004.

DEEL 2: DE LEGE FERENDA

147. Daar waar het eerste luik handelde over de bestaande beschermingsmechanismen voor de feitelijk samenwonende koppels binnen de verschillende rechtstelsels, handelt dit tweede luik over de mogelijkheid, indien dit wenselijk zou blijken, tot een uitgebreidere bescherming. Op basis van het eerste luik zal er gekeken worden of wat een mogelijke definitie van een feitelijk samenwonend koppel zal zijn en of er überhaupt wel een minimale bescherming binnen ons Belgische rechtstelsel wenselijk is en in welke mate daarin kan worden voorzien. Als laatste zal er onderzocht worden wat de mogelijke opties zijn voor het informeren van de burgers over de rechten en plichten bij een feitelijke samenwoning.

A. BEPERKTE MINIMALE BESCHERMING

148. Mijns inziens moet er voorzien worden in een bescherming t.a.v. de feitelijke samenwoners, zij het wel een zeer beperkte en minimale bescherming. In de eerste plaats omdat sedert de invoering van het BW de maatschappij veranderd is. De samenleving evolueert continu en daarom is er nood aan een evolutie in de wetgeving. Een argument dat in mijn ogen absoluut pleit voor een minimale bescherming is dat tegenwoordig meer en meer koppels ervoor kiezen om gewoon feitelijk te gaan samenwonen. Sinds de jaren '60 is het een almaar groeiende tendens in de Westerse landen om te kiezen voor een feitelijke samenwoning.³⁸² Er zijn verschillende stadia in het leven waarin de partners ervoor kunnen opteren om feitelijk te gaan samenwonen. Een eerste moment is het moment dat een koppel deze stap zet gaandeweg in de relationele ontwikkeling. Eerst feitelijk gaan samenwonen als voorloper van een eventueel huwelijk.³⁸³ In een studie in Nederland van dhr. LATTEN uit 2005 werd aangetoond dat negen van de tien vrouwen ooit in hun leven feitelijk samenwonen. Dat is meer dan het aantal dat ooit kiest voor een huwelijk.³⁸⁴ Het op latere leeftijd tegenkomen van een nieuwe partner is een ander moment in het leven waarop er voor feitelijke samenwoning gekozen wordt. Zij kiezen er vaker voor om te gaan samenwonen in plaats van (terug) te huwen. Deze categorie van mensen kiest zelfs vaker voor de feitelijke samenwoning dan voor het huwelijk.³⁸⁵ Jongere en oudere mensen komen in aanraking met de feitelijke samenwoning en worden dus blootgesteld aan de risico's die eraan verbonden zijn bij gebreke aan een bepaalde wettelijke bescherming. Waar jongere mensen het eerder zien als een tijdelijke oplossing voor een eventueel huwelijk, zien de iets oudere mensen, die eventueel al een huwelijk achter de rug hebben, het eerder als een permanente oplossing.³⁸⁶ Het gevaar dat het fout loopt in een relatie en er problemen ontstaan bestaat immers bij iedereen.

149. Het argument dat stevast gebruikt wordt bij de beantwoording van de beschermingsvraag is dat indien de feitelijke samenwoners een bescherming willen ze de mogelijkheid hebben te kiezen

---

³⁸² M. ANTOKOLSKAIA, B. BREEDERVELD, J. Hulst, W. KOLKMAN, F. SALOMONS en L. VERSTAPPEN, *De Koude uitsluiting*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2011, 87.

³⁸³ M. ANTOKOLSKAIA, B. BREEDERVELD, J. Hulst, W. KOLKMAN, F. SALOMONS en L. VERSTAPPEN, *De Koude uitsluiting*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2011, 90-91.

³⁸⁴ J. LATTEN, "Trends in samenwonen en trouwen: informalisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 26.

³⁸⁵ M. ANTOKOLSKAIA, B. BREEDERVELD, J. Hulst, W. KOLKMAN, F. SALOMONS en L. VERSTAPPEN, *De Koude uitsluiting*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2011, 92; J. LATTEN, "Trends in samenwonen en trouwen: informalisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 27.

³⁸⁶ J. LATTEN, "Trends in samenwonen en trouwen: informalisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 28.

voor andere stelsel, zoals de wettelijke samenwoning en het huwelijk. De reden dat ze hier niet voor opteren is dan dat ze geen dergelijke wettelijke verplichtingen wensen en ze dus de gevolgen daarvan aanvaarden. Zij beschouwen de feitelijke samenwoning eigenlijk als een vervanging van het huwelijk.³⁸⁷ Dit sluit aan bij het argument dat er de keuze is tussen drie stelsels, de feitelijke samenwoning, de wettelijke samenwoning en het huwelijk, elk met hun graad van bescherming. Indien de mensen ervoor kiezen om feitelijk samen te wonen kiezen ze voor het stelsel met de minste bescherming. Het is dan een bewuste keuze waar de wetgever niet in dient tussen de komen. Dit lijkt mij een zeer sterk en gegrond argument. Het is in deze materie niet relevant om in een sterke en volledige bescherming te voorzien. Een minimale bescherming van de zwakkere partner in een feitelijke samenwoning is voldoende.

150. Een ander argument voor de invoering van een minimale bescherming is dat er een verschil moet blijven tussen de verschillende systemen. Wanneer er voor de feitelijke samenwoners in een te grote bescherming wordt voorzien dan bestaat er geen verschil meer tussen de feitelijke samenwoning en de wettelijke samenleving of zelfs het huwelijk. Het bestaan van de drie verschillende mogelijkheden met elk hun graden van bescherming is goed opdat de mensen een keuze hebben. Ik vind het een van de fundamentele vrijheden van de mensen dat ze kunnen kiezen voor de bescherming die ze willen. Er mag zeker een bepaalde graad van bescherming geboden worden maar deze moet naar mijn mening minimaal zijn. Ik denk ook dat de belangrijkheid van de bescherming opweegt tegen een mogelijkheid van vermenging van de stelsels. Elk stelsel blijft onderscheiden van zodra een een duidelijk afgebakend begrip van feitelijke samenwoning wordt gecreeërd. Op die manier weet iedereen perfect wanneer hij/zij onder welk regime valt. De feitelijke samenwoning blijft immers ook 'feitelijk' en moet niet geregistreerd worden.

151. De minimale bescherming dient ingevoerd te worden vanuit het oogpunt van de billijkheid. Aan het einde van een feitelijke samenwoningsrelatie kan het niet zo zijn dat een van beide partners zich in een aanzienlijk nadeligere en zwakkere positie bevindt ten aanzien van de andere partner en ten aanzien van de positie waar hij of zij zich in bevond voor de relatie. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan een samenlevingsrelatie van 15 jaar waarbij de vrouw gestopt is met werken. Financieel heeft de vrouw niks kunnen opbouwen tijdens de samenleving. Dergelijke onbillijke situaties rechtvaardigen de invoering van een minimale bescherming voor feitelijke samenwoners.

152. Ook de Law Commission is van oordeel dat er een gegarandeerde bescherming moet zijn voor de zwakkere partij, maar deze bescherming mag niet zover gaan als deze voor gehuwden. De Law Commission zou dan ook eerder kiezen voor een opt-out systeem. Dit voornamelijk omwille van de onwetendheid van de burgers en om hen op die manier zeker te beschermen. Feitelijke

---

³⁸⁷ M. ANTOKOLSKAIA, B. BREEDERVELD, J. Hulst, W. KOLKMAN, F. SALOMONS en L. VERSTAPPEN, *De Koude uitsluiting*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2011, 87-88 en 91.

samenwoners die ervan op de hoogte waren kunnen dan gezamenlijk overeenkomen om uit het systeem van de bescherming te stappen.³⁸⁸

153. Er zijn uiteraard ook veel argumenten tegen een wettelijke bescherming van de feitelijk samenwonenden. Het meest aangehaalde argument tegen een minimale bescherming voor feitelijke partners is dat ze bewust voor de optie gekozen hebben om feitelijk, dus zonder specifieke wettelijke bescherming, te gaan samenwonen.³⁸⁹ De feitelijke partners dragen in die keuze dan zelf de verantwoordelijkheid voor hun daden en dus voor de keuze die ze gemaakt hebben. Dit betreft enkel een bewuste keuze van de partners indien ze effectief op de hoogte waren van de verschillen in beschermingsgraad.

154. De koppels hebben de vrijheid om hun leven te organiseren zoals ze het willen en daar mag de wetgever zich niet tussen steken, is ongetwijfeld een ander argument dat nogal eens de kop op steekt.³⁹⁰ Een vorm van bescherming kan dan beschouwd worden als een beperking van die vrijheid. De feitelijke samenwoners worden dan immers onderworpen aan een wettelijke regeling. Aangezien het hier gaat om een bescherming, die slecht minimaal uitwerking zal hebben, kan dit volgens mij niet beschouwd worden als een belemmering van de vrijheid van de partners. Het gaat immers om een regeling die slechts in werking treedt wanneer er problemen zijn en waar in veel gevallen de bescherming zeer welkom zal zijn. Het is waar dat de feitelijk samenwonende partners een ruimere bescherming op veel vlakken kunnen bepalen bij overeenkomst en op die manier toch voor een grotere bescherming kiezen. Toch lijkt dit mij niet de juiste oplossing. Dergelijke overeenkomsten dienen al bij het begin van de feitelijke relatie gesloten te worden. Op dat moment is er nog geen sprake van problemen of nog geen nood aan een dergelijke bescherming. Deze nood komt er pas op het moment dat het al te laat is om nog een overeenkomst te sluiten. De partners komen op het moment van bijvoorbeeld de beëindiging van de relatie in de meeste gevallen niet meer overeen en dus is het sluiten van een overeenkomst omtrent de bescherming niet meer mogelijk.

155. Om een juiste balans te vinden tussen de autonomie van de partijen en de bescherming van de zwakkere partij werd er in Nederland het argument aangevoerd dat er om de autonomie van de partijen te respecteren een soort van opt-out systeem kon gecreëerd worden.³⁹¹ De partners konden dan bewust samen de wettelijke bescherming uitsluiten. Op die manier blijft de autonomie gewaarborgd. Doch lijkt mij dit geen oplossing te zijn. De problemen die zich kunnen stellen, vormen zich pas gedurende of op het einde van de feitelijke samenwoning. Lang nadat een dergelijke overeenkomst is afgesloten. In het licht van de bescherming van de zwakkere partij

---

³⁸⁸ R. PROBERT, "A review of Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown", http://search.proquest.com.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/docview/222849192?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3A_primo (consultatie 24 april 2016).

³⁸⁹ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 502-503.

³⁹⁰ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 507.

³⁹¹ Ministerie van veiligheid en Justitie, "Kabinetsrapport Koude Uitsluiting", <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/09/26/5710885-kabinetsreactie-rapport-koude-uitsluiting> (consultatie 3 mei 2016).

biedt dit dus niet de nodige garanties. Met de invoering van een minimumbescherming is de juiste balans tussen de autonomie en de bescherming gevonden.

156. Een ander argument is dat er een dermate grote diversiteit is binnen de categorie van de feitelijke samenwoners. Het is inderdaad moeilijk om met al die verschillende varianten van feitelijke relaties rekening te houden. Ik ben echter van mening dat voor het ontwikkelen van een minimumbescherming het noodzakelijk is om een definitie te creëren waaruit duidelijk wordt wie wel en wie niet onder de definitie valt. Deze definitie zorgt er wel voor dat er een eigenlijk een vierde categorie ontstaat, naast het huwelijk, de wettelijke samenwoning, de feitelijke samenwoning die onder de definitie valt en de feitelijke samenwoning buiten de definitie. Ik zie hier echter geen probleem in. De definitie omvat de situatie van samenwonen die gelijkend is op die van het huwelijk zonder dat er werkelijk voor dat statuut geopteerd is. Het is ook die doelgroep die dient worden te beschermd. Voor andere feitelijke samenwoners verandert er niets.

B. DEFINITIE FEITELIJK SAMENWONEND KOPPEL

157. Gezien de grote diversiteit binnen de categorie van feitelijke samenwoners is het belangrijk dat er een definitie wordt gecreëerd van 'feitelijke samenwoning'. Op die manier kunnen er geen misverstanden ontstaan over wie er recht heeft op de minimale bescherming en wie niet. Als vertrekpunt baseer ik mij op de definitie van de feitelijke samenwoning in het Franse recht (*supra* nr. 2). De doelgroep voor deze minimale bescherming zijn koppels, die in principe de keuze hebben om te huwen, wettelijk te gaan samenwonen of feitelijk te gaan samenwonen en die dan, al dan niet bewust, kiezen om feitelijk te gaan samenwonen zonder verdere regelingen te treffen. De definitie wordt hierop dan ook gebaseerd.

158. In de rechtspraak en rechtsleer komt vaak het bepalen van een minimumtermijn terug als een van de elementen om te bepalen of sprake kan zijn van een feitelijke samenwoning die beschermd moet worden of niet. De reden hiervoor is te begrijpen: Het is een duidelijk en makkelijk te hanteren grens. Is de termijn die bepaald is bereikt, dan is de bescherming van de feitelijke samenwoning van toepassing. Is de termijn niet bereikt dan valt het koppel uit de boot. Op die manier is het snel duidelijk of je onder de feitelijke samenwoners valt of niet. Dit kan al een eerste criterium vormen waardoor er al een heel aantal koppels afvallen en dus ook niet verder dienen te kijken naar de andere voorwaarden. Zij zouden dan automatisch geen beroep kunnen doen op minimumbescherming.

In Engeland was er discussie binnen de Law Commission over het invoeren van een dergelijke minimumperiode van feitelijke samenleving in het kader van het erfrecht. De Law Commission oordeelde dat de duurtijd van de relatie nog altijd de beste manier is om de stabiliteit van de relatie te beoordelen. Ook is dit een goede indicatie van de verwachtingen die er misschien zijn binnen de relatie. Een nadeel volgens de Law Commission is dat het een 'cut-off point' is. Wie niet aan die bepaalde duur voldoet, valt zonder pardon uit de boot. Ook het bewijs zou een moeilijkheid kunnen vormen. Het juiste beginpunt van de samenwoning zou moeten kunnen bepaald worden. De commissie ging hiervoor kijken naar andere regelgevingen. In Wales wordt bijvoorbeeld de

periode van twee jaar gehanteerd en ook onder de Inheritance Act van 1975 wordt voor het toekennen van de claim de periode van twee jaar genomen. De Law Commission kwam tot de conclusie dat wanneer de partners reeds voor een periode van vijf jaar samenwoonde, deze evenveel recht hadden op de erfenis als waren ze man en vrouw. Het betrof volgens de commissie een ononderbroken periode van vijf jaar indien het koppel geen gemeenschappelijke kinderen had.³⁹²

Het nadeel dat de Law Commission aanhaalde, nl. dat het een cut-off point is, weegt naar mijn mening zwaarder door dan het voordeel van de makkelijkere beoordeling. Een minimumperiode van feitelijke samenwoning is als criterium te arbitrair. Een feitelijke samenwoning van vijf jaar zou er wel onder vallen en eentje van vier jaar en negen maanden dan weer niet. Aangezien een feitelijke samenwoning zoiets 'feitelijk' is, lijkt het mij beter om de beoordeling van alle mogelijke elementen die op een stabiele samenleving kunnen wijzen te laten beoordelen door een rechter. Zonder een punt te bepalen waarop er automatisch al feitelijke samenwoners uit te boot vallen. Immers moet de minimumbescherming er zijn om de feitelijke samenwoners te beschermen. Het is dan ook niet correct en niet binnen het doel van de bescherming dat op voorhand al een deel van de feitelijke samenwoners er geen beroep op kunnen doen.

159. In de eerste plaats vind ik het belangrijk dat er een gemeenschappelijk leven is of een 'vie commune'. Voor een feitelijke samenwoning is er meer dan samenwonen of leven op zich nodig. Het koppel moet echt samenwonen en samen een leven opgebouwd hebben. De verklaring vanuit de Franse rechtspraak vind ik daarvoor wel goed verwoord. Het moet gaan om een samenwoning met de intentie om echt samen te leven en met het oog op gemeenschappelijke belangen (*supra* nr. 3). Dit moet beoordeeld worden aan de hand van verschillende elementen die al dan niet aanwezig zijn binnen de dan voorliggende samenleving.

160. Het gemeenschappelijk leven van de betreffende partners moet toch ook een bepaalde continuïteit en stabiliteit bevatten. Natuurlijk kan dan de vraag gesteld worden wat is continu en wat is stabiel. Dit zijn elementen die zeer moeilijk aangetoond kunnen worden en afhangen van relatie tot relatie. De duurtijd van de relatie op zich kan hiervoor zeker wel een indicatie zijn alsook de duurtijd van de feitelijke samenwoning.

161. We leven in de 21ste eeuw dus is het logisch dat zowel partners van een verschillend geslacht als van hetzelfde geslacht onder het toepassingsgebied van de definitie vallen. Dit was tevens ook de reden voor het invoeren van een definitie in het Franse recht. Het Franse Hof van Cassatie had immers meermaals de toepassing van bepaalde voorwaarden voor gehuwden of koppels van hetzelfde geslacht geweigerd (*supra* nr. 4). Het weglaten van dit element uit de definitie en het aan de interpretatie van de rechters overlaten zou voor verdeeldheid kunnen zorgen in de rechtspraak. Bepaalde rechters zouden kunnen oordelen dat koppels van hetzelfde geslacht wel onder het toepassingsgebied vallen, terwijl andere meer conservatieve rechters hen hiervan zouden kunnen

---

³⁹² Proposal commission 87-88; Law Commission, *Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown*, Law.com. 2007, nr. 307; G. DOUGLAS, H. WOODWARD, A. HUMPHREY, L. MILLS en G. MORELL, "Enduring Love? Attitudes to Family and inheritance Law in England and Wales", *Journal of Law and Society* 2011, 252.

uitsluiten. Dit zou tevens een probleem kunnen opleveren in het kader van de discriminatie. Het is zeker een element dat niet meer mag ontbreken in de definitie.

162. Als laatste element zou het moeten gaan om een exclusieve relatie. Hier zou ik afwijken van de Franse definitie en echt bepalen dat het moet gaan om partners die een exclusieve relatie hebben en die samenleven als waren ze gehuwd of wettelijk samenwonend. Hierbij halen we onze mosterd bij het Engelse recht. Hierin wordt immers vaak de omschrijving *'living together as husband and wife'* gebruikt om feitelijke samenwoners te omschrijven (*supra* nr. 9). Ik vind dit een cruciaal deel van de omschrijving omdat het duidelijker de doelgroep weergeeft die we willen bereiken met deze minimale bescherming.

163. Voorstel wettelijke definitie: *"Een samenleving, gekenmerkt door een gezamenlijk leven met een bepaalde graad van continuïteit en stabiliteit, tussen twee personen, van hetzelfde of een verschillend geslacht, die samenleven als waren ze gehuwd of wettelijk samenwonend"*.

C. HOE ZIT DE BESCHERMING IN ELKAAR?

a. Het primaire stelsel

I. DE BESCHERMING VAN DE GEZINSWONING

164. In België is er niet voorzien in een bescherming van de gezinswoning voor de feitelijk samenwonende partners. Uit het rechtsvergelijkend onderzoek is gebleken dat er in de onderzochte rechtstelsels niet voorzien wordt in een al te grote bescherming van de feitelijk samenwonenden. Doch is er wel een verschil met het Belgische recht daar er in de andere rechtstelsels wel in een beperkte bescherming voorzien is wanneer de gezinswoning gehuurd wordt. In België bestaat er naar gemeen recht wel een beperkte bescherming, nl. de bescherming ter bede. Doch is dit iets zeer precair. Dit recht houdt in dat de partner-niet huurder/niet eigenaar toch niet zomaar uit het goed kan gezet worden. Dit omwille van het feit dat de partner-huurder/eigenaar het recht van bewoning en genot aan zijn partner had verleend. Dit recht is wel afhankelijk van de wil van zijn/haar partner. Het is nog steeds mogelijk dat de partner de woning moet verlaten, maar enkel mits inachtneming van een redelijke termijn. Deze termijn is afhankelijk van de duurtijd van de relatie. Dit biedt echter geen directe en zekere bescherming voor de partner die de woning zal moeten verlaten. Het Franse en het Engelse recht biedt ook geen soelaas voor dit probleem.

165. Mijns inziens zou er op dit vlak toch wel een minimale directe bescherming kunnen worden voorzien. De gezinswoning is de kern van de samenwoning voor feitelijke samenwoners, evenzeer als dit is voor gehuwden. Een wettelijke basis is dan ook opportuun. Tijdens de feitelijke samenwoning lijkt mij een vervreemdingsverbod hier wel op zijn plaats. Wanneer een van beide partners eigenaar is van de gezinswoning moet hem het recht ontzegd worden om tijdens de feitelijke samenwoning de gezinswoning te vervreemden of de bewoning ervan onmogelijk te maken (*supra* nr. 15). De voorwaarde voor de toepassing hiervan is uiteraard dat het feitelijk

samenwonend koppel onder de definitie van de feitelijk samenwoning, zoals hierboven bepaald, valt.

166. Bij de beëindiging van de feitelijke samenwoning dienen de feitelijke samenwoners beschermd te worden. In de eerste plaats wanneer het gaat om een gehuurde gezinswoning. Op dit moment geldt er enkel voor de wettelijke samenwoners en gehuwden een recht van medehuuderschap (*supra* nr. 15 en 16). In Nederland bestaat de mogelijkheid voor de feitelijke samenwoner wel om als medehuurder erkend te worden (*supra* nr. 21). De verhuurder beschikt hier echter over de mogelijkheid om de erkenning te weigeren. Dit zou de bescherming die we voor ogen hebben echter ondermijnen. Het doel van de bescherming is een van de essentiële elementen van de feitelijke samenwoning, nl. de gezinswoning, te beschermen. Indien de verhuurder de kans krijgt om het te weigeren kan deze bescherming nog niet worden gegarandeerd. In Frankrijk geldt er ongeveer hetzelfde principe via de '*concubin notoire*' (*supra* nr. 30). Ik opteer voor een analoge toepassing van de bepalingen van het Belgische BW. Daarin wordt geen speciale titel van medehuurder of dergelijke gehanteerd en dat lijkt mij ook niet nodig. De huur komt gewoon toe aan beide feitelijk samenwonende partners wanneer zij de woonst als gemeenschappelijke gezinswoning betrekken en dit door het loutere feit van de samenwoning.

167. In de tweede plaats moet er een bescherming komen wanneer de gezinswoning eigendom is van een van beide partners. Deze bescherming kan het best via de invoering van een recht van bezetting na de beëindiging van de relatie. Er bestaat reeds een bezetting ter bede die aan de feitelijke partner de garantie kan bieden dat hij/zij voor een zeer beperkte periode in het goed kan blijven (*supra* nr. 13). De bezetting ter bede is echter afhankelijk van de wil van de partner en kan ten alle tijden opgezegd worden. Hierbij moet dan wel een redelijke termijn in acht genomen worden. Dit is een beginsel dat door de rechtspraak ontwikkeld is en heeft geen rechtsgrond. Een wettelijke verankering van dit principe zou voorkomen dat de uitwerking ervan afhankelijk is van de wil van de partner. Er zou een wettelijke minimumtermijn aan gekoppeld moeten worden. In Engeland bestaat er reeds een wettelijke bepaling waarop de partners zich kunnen beroepen om een recht van bezetting te vragen aan de rechter (*supra* nr. 33). De termijn van zes maanden vind ik echter te kort. Eén jaar lijkt mij de ideale termijn om een andere betaalbare woonst te zoeken en het leven weer op te nemen. Het gaat immers om de kern van de feitelijke samenleving die wegvalt en waar er naar nieuwe oplossingen moet gezocht worden. Het moet ook gaan om een automatisch gegarandeerd recht van minimum één jaar. Indien een langere periode noodzakelijk lijkt dan kan de rechter deze toekennen.

168. Bij de beëindiging van de feitelijke samenwoningsrelatie door overlijden van de partner-huurder zien we in het Franse recht dat de '*concubin notoire*' recht heeft op de verderzetting van de huurovereenkomst (*supra* nr. 139). Ook in Engeland wordt de huur op de voornaamste gezinswoning van feitelijke samenwoners overgedragen op de langstlevende partner (*supra* nr. 142). De Engelse rechter oordeelde immers dat in deze tijden feitelijke samenwoners als familie van elkaar moeten worden beschouwd. Op die manier blijft de langstlevende partner niet in de kou staan. De beste oplossing lijkt mij dan ook het automatisch toekennen van een vorm van

medehuuderschap. Op die manier kan de langstlevende feitelijke samenwoner gewoon de huur verderzetten en in de gezinswoning blijven wonen.

Wanneer de woning eigendom was van de vooroverleden partners dan heeft in Nederland de langstlevende partner recht op bezetting van de woning en gebruik van de inboedel gedurende zes maanden (*supra* nr. 135). Dit is niet voldoende. Zoals hierboven reeds aangehaald moet het gaan om een verlengbare minimumtermijn van minstens één jaar.

169. *Voorstel wetsbepaling: § 1 De ene feitelijke samenwoner kan zonder de instemming van de andere niet onder bezwarende titel of om niet onder de levenden beschikken over de rechten die hij bezit op het onroerend goed dat het gezin tot voornaamste woning dient, noch dat goed met hypotheek bezwaren.*

Hij kan zonder die instemming evenmin onder bezwarende titel of om niet onder de levenden beschikken over het huisraad dat aanwezig is in het goed dat het gezin tot voornaamste woning dient, noch dat huisraad in pand geven.

§ 2 Het recht op de huur van het onroerend goed dat een der feitelijke samenwoners gehuurd heeft, zelfs vóór de feitelijke samenwoning, en dat het gezin geheel of gedeeltelijk tot voornaamste woning dient, behoort aan beide feitelijke samenwoners gezamenlijk, niettegenstaande enige hiermede strijdige overeenkomst.

De opzeggingen, kennisgevingen en exploten betreffende die huur moeten gezonden of betekend worden aan elk der feitelijke samenwoners afzonderlijk of uitgaan van beide feitelijke samenwoners gezamenlijk.

II. BIJDRAGE IN DE LASTEN EN PLICHTEN VAN DE SAMENWONING

170. België heeft, net zoals de andere landen van het rechtsvergelijkend onderzoek, geen bijdrageplicht in de lasten en plichten van de samenwoning voor feitelijke samenwoners. Enkel het gemeen recht en meer bepaald de natuurlijke verbintenis lijken een toepassing van een bijdrageplicht te kunnen afdwingen (*supra* nr. 37). Dit biedt echter, zoals verder bij de onderhoudsuitkering ook zal worden besproken, geen zekere grond. Om de natuurlijke verbintenis om te zetten in een afdwingbare juridische verbintenis moet er immers een begin van uitvoering of een belofte in die zin zijn. Dit is ook zo naar Nederlands recht (*supra* nr. 41). De maatschappelijke opvattingen waarop de natuurlijke verbintenis gebaseerd wordt veranderen naarmate de maatschappij verandert en is dus geen basis voor rechtszekerheid. In het Franse en Engelse recht is er dan weer niets voorzien dat voorziet in de solidariteit in de bijdragen van de feitelijke samenwoning.

171. De bijdrage in de lasten en plichten van de samenwoning is een element dat, naast de gezinswoning, zo fundamenteel en inherent is aan het samenleven en samenwonen dat het zeker opgenomen moet worden in de Belgische wetgeving omtrent de feitelijke samenwoning. De bijdrageplicht wordt al erkend in de rechtspraak en rechtsleer via de natuurlijke verbintenis. De erkenning op zich van een dergelijk recht voor de feitelijke samenwoners vormt dus niet het

probleem. Indien we overtuigd zijn dat de bijdrageplicht een fundamenteel element van de feitelijke samenwoning, lijkt mij het invoeren van een wetsbepaling nog slechts een formaliteit. Het zou de rechtszekerheid van de feitelijke samenwoners zeker ten goede komen.

172. Voorstel wetsbepaling: "*Iedere feitelijke samenwonende partner draagt in de lasten van de feitelijke samenwoning bij naar zijn vermogen.*"

b. Secundair stelsel

173. In alle bestudeerde rechtstelsels geldt het gemeen recht op het vlak van de vermogensrechtelijke verhouding. Concreet geldt derhalve een stelsel van zuivere scheiding van goederen. In Frankrijk bestaat er wel het principe van de 'société de fait' (*supra* nr. 91). Niet alle feitelijke samenwoningen vallen echter onder deze regeling aangezien er moet voldaan worden aan de voorwaarden van een vennootschap. Voor feitelijke samenwoners biedt dit dus geen gegarandeerde bescherming. In Nederland bestaat er een mogelijkheid van het ontstaan van een gemeenschap tussen de partners (*supra* nr. 73). Dit kan door een aantal specifieke handelingen of door een stilzwijgende overeenkomst. Ook dit berust niet op een wettelijke regeling en is door de rechtspraak en rechtler ontwikkeld. In elk van de onderzochte rechtstelsels geldt er, bij gebrek aan een specifieke regeling, een strikte scheiding van goederen. In Nederland en Frankrijk wordt dit voor een deel opgevangen door algemene principes die in sommige gevallen soelaas kunnen brengen.

174. Een bescherming in het kader van het secundaire stelsel lijkt mij overbodig. Ik vind dat dit niet kan aansluiten op de visie van een minimale bescherming. De goederen van de partners blijven strikt gescheiden en behoeven dus geen verdere bescherming. Feit blijft wel dat dit bewezen moet worden. Het zou dus goed zijn moest dit binnen de informatiecampagnes aangehaald worden. Door de mensen daarop ook attent te maken kunnen er op dit gebied geen problemen ontstaan. Indien de partners wensen dat er een gemeenschap van goederen gecreëerd wordt kunnen ze altijd huwen waardoor ze automatisch onder het wettelijk stelsel vallen. Feitelijke samenwoners kunnen ook bij overeenkomst bepalen dat er een gemeenschap van goederen ontstaat. Ze kunnen echter niet bepalen dat het wettelijk huwelijksvermogensstelsel op hen van toepassing is.

Het is ook belangrijk dat er een verschil blijft bestaan tussen de verschillende mogelijkheden van samenwonen/leven. Indien er voor de feitelijke samenwoning een gemeenschapsstatuut wordt gecreëerd dan bestaat er geen verschil meer op dit gebied tussen een huwelijk en de feitelijke samenwoning. Er moet een mogelijkheid blijven voor mensen die geen wettelijke regeling willen omtrent hun vermogens. Als de minimale bescherming verder gaat dan het minimale dan bestaat die optie voor deze mensen niet meer. Er lijkt mij dan ook geen nood aan een dergelijke bescherming op het gebied van de vermogens.

c. Onderhoudsuitkering bij de beëindiging van de relatie

175. In geen van de onderzochte rechtstelsels bestaat er een specifieke regeling omtrent de onderhoudsuitkering na de beëindiging van de feitelijke samenwoningsrelatie. Ze zijn nog niet

volledig onbeschermd aangezien ze via het gemeen recht toch nog een bescherming kunnen bekomen. In Nederland en België gaat het dan voornamelijk over de natuurlijke verbintenis in het Franse recht ligt eerder de nadruk op het aansprakelijkheidsrecht. Het gemeen recht biedt in dit opzicht echter zeer weinig garanties. De natuurlijke verbintenis binnen ons recht wordt niet steeds erkend door de rechtspraak bij gebrek aan maatschappelijke opvatting omtrent de verplichting tot onderhoudsuitkering tussen feitelijk samenwonende partners. Feitelijke samenwoners worden geacht ten alle tijden een punt achter hun relatie te kunnen zetten zonder erna nog enige verplichting t.a.v. elkaar te hebben. Bovendien moet er reeds sprake zijn van een begin van uitvoering of een belofte daartoe om de natuurlijke verbintenis om te zetten in een juridisch afdwingbare verbintenis. De basis van zo een natuurlijke verbintenis in het kader van de onderhoudsuitkering is te zwak. In Nederland is het bestaan van een onderhoudsuitkering op basis van de natuurlijke verbintenis al eerder aannemelijk (*supra* nr. 118). De rechtspraak heeft daar een aantal criteria ontwikkeld voor de toepassing ervan. Doch berust het ook hier op geen enkele specifieke wettelijke bepaling. De invoering van een wetbepaling met deze criteria als richtlijn voor de rechter zou een begin zijn. De willekeur wordt op die manier beperkt. Naar Frans recht moet er ook een begin van betaling en dus een uiting van de morele plicht zijn geweest vooraleer er een onderhoudsuitkering op deze basis mag worden toegekend. Als er een begin van uitvoeren van betaling is geweest dat dan wordt de uitkering op basis van de natuurlijke verbintenis wel makkelijk aanvaard. Het is echter niet omdat aan die voorwaarde niet is voldaan dat er eventueel geen recht op een onderhoudsuitkering zou zijn (*supra* nr. 124). In het Engelse recht is er zelfs geen regeling voorzien. In de drie rechtstelsel die de natuurlijke verbintenis hanteren is het duidelijk dat er bij gebrek aan een wettelijke bepaling weinig rechtszekerheid kan geboden worden op dit vlak.

176. Een andere mogelijkheid die quasi identiek is in het Belgische, Franse en Nederlandse rechtstelsel is deze van de onderhoudsuitkering op basis van de buitencontractuele aansprakelijkheid. Maar ook dit biedt weinig garanties. De invulling van het foutbegrip is hier het grootste struikelblok. De fout valt moeilijk te bewijzen aangezien ze niet de verbreking van de relatie op zich mag uitmaken. Dit is logisch aangezien aan de feitelijke partners de mogelijkheid moet worden voorzien om, zonder al te veel moeite, uit hun relatie te stappen. Naar Frans recht is de kans op slagen wel iets groter aangezien het actief economisch afhankelijk maken van de partner ook gezien kan worden als een fout, alsook de wijze van beëindiging ervan (*supra* nr. 125). Al wordt deze laatste mogelijkheid zeer strikt geïnterpreteerd. Een dergelijke vordering op basis van de buitencontractuele schade leidt tot de vergoeding van de schade. Voor de buitencontractuele aansprakelijkheid bestaat er wel een wettelijke grondslag doch ontbreekt het hier aan een specifieke bepaling voor een onderhoudsuitkering.

177. Mijns inziens zijn de bovenstaande twee principes van het gemeen recht te beperkt en te onzeker. Het toekennen van een onderhoudsuitkering op een dergelijke basis hangt af van de beoordeling en loutere wil van de rechter. Het ontbreekt aan een wettelijke basis, richtlijnen die een aantal criteria bepalen waar de rechter aan kan toetsen. Op die manier wordt er voor de koppels een bepaalde rechtszekerheid geboden die zeker belangrijk is. Zeker de buiten contractuele aansprakelijkheid geeft niet volledig invulling aan de nood van een feitelijke

samenwoner op een onderhoudsuitkering. Er moet immers sprake zijn van een schade, veroorzaakt door de andere feitelijke samenwoner, die vergoed moet worden.

178. Daarom is het naar mijn mening hier wel opportuun om te voorzien in een regeling die wettelijk is vastgelegd voor de feitelijke samenwoners die slechts in uitzonderlijke omstandigheden en minimaal mag worden toegepast. In het kader van de bescherming van de zwakkere partner die in een onbillijke situatie terechtkomt na de beëindiging van de relatie moet er een regeling worden ontwikkeld. Een onderhoudsplicht zou hier niet op zijn plaats zijn. Het invoeren van een dergelijke plicht zou een te sterke limitering zijn van de autonomie van de partijen.³⁹³ Het is steeds aan de rechter om te beoordelen of een dergelijke uitkering gepast is.

179. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een situatie waarin de vrouwelijke partner die gedurende een feitelijke samenwoningsrelatie van 15 jaar gezorgd heeft voor de kinderen en het huishouden en bijgevolg niet meer is gaan werken. Deze vrouw bouwt financieel gedurende deze feitelijke relatie niets op en kan dus ook geen nieuw leven starten na het einde van de relatie. Voor een dergelijke (ex-)partner is het wel noodzakelijk om in een bepaalde bescherming te voorzien. Zij zou aan de rechter een onderhoudsuitkering moeten kunnen vragen. Aan de hand van een aantal vastgelegde criteria die eerder gelden als richtlijn, zou de rechter moeten kunnen beoordelen of er in het voorliggende geval een noodzaak is voor een onderhoudsuitkering. Hierbij verwijs ik naar de criteria die de Belgische rechter hanteert bij gehuwden alsook de Nederlandse rechter hanteert bij het beoordelen van een onderhoudsuitkering op basis van de natuurlijke verbintenis. Het gaat dan om criteria zoals: de duurtijd en de stabiliteit van de relatie, financiële toestand van de 'sterkere' partij en die van de 'zwakkere' partij al zeker. Hierbij worden de volledige eigen vermogens van de partijen in rekening gebracht. Aangezien het hier gaat over een minimale bescherming moet de criteria strikt geïnterpreteerd en beoordeeld worden in het licht van de feiten.

De onderhoudsuitkering moet beperkt zijn in tijd. De termijn die wordt bepaald moet in het licht van de omstandigheden ervoor zorgen dat de onderhoudsgerechtigde partner de mogelijkheid heeft om zijn/haar financiële toestand te stabiliseren. Deze termijn mag de totale duurtijd van de feitelijke samenwoning niet overschrijden. Voor de bepaling van het bedrag moet er ook gekeken worden naar het minimale van de bescherming. Het bedrag moet aan de feitelijke samenwoner de mogelijkheid geven om de eventuele periode van werkloosheid te overbruggen of een nieuw leven op te bouwen naar de aangepaste financiële standaard.

180. Voorstel tot wetsbepaling: *§ 1 Feitelijke samenwoners kunnen op elk ogenblik overeenkomen omtrent de eventuele uitkering tot levensonderhoud, het bedrag ervan en de nadere regels volgens welke het overeengekomen bedrag zal kunnen worden herzien.*

---

³⁹³ Ministerie van veiligheid en Justitie, "Kabinetsrapport Koude Uitsluiting", <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/09/26/5710885-kabinetsreactie-rapport-koude-uitsluiting> (consultatie 3 mei 2016).

§ 2 Bij gebrek aan overeenkomst zoals bedoeld in § 1, kan de [familierechtbank] op verzoek van de behoeftige feitelijke samenwoner een uitkering tot levensonderhoud toestaan ten laste van de andere feitelijke samenwoner.

§ 3 De rechtbank legt het bedrag van de onderhoudsuitkering vast die ten minste de staat van behoefte van de uitkeringsgerechtigde moet dekken.

De rechtbank houdt rekening met de inkomsten en mogelijkheden van de feitelijke samenwoners en met de aanzienlijke terugval van de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde. Om die terugval te waarderen, baseert de rechter zich met name op de duur van het huwelijk, de leeftijd van partijen, hun gedrag tijdens de feitelijke samenwoning inzake de organisatie van hun noden en het ten laste nemen van de kinderen tijdens het samenleven of daarna. De rechter kan indien nodig beslissen dat de uitkering degressief zal zijn en in welke mate.

De onderhoudsuitkering mag niet hoger liggen dan een derde van het inkomen van de uitkeringsplichtigefeitelijke samenwoner.

§ 4 De duur van de uitkering mag niet langer zijn dan die van de feitelijke samenwoning.

In geval van buitengewone omstandigheden, kan de rechtbank de termijn verlengen, indien de uitkeringsgerechtigde aantoont dat hij bij het verstrijken van de in het eerste lid bedoelde termijn, om redenen onafhankelijk van zijn wil, nog steeds in staat van behoefte verkeert. In dat geval beantwoordt het bedrag van de uitkering aan het bedrag dat noodzakelijk is om de staat van behoefte van de uitkeringsgerechtigde te dekken.

d. Erfrechtelijke positie

181. In de onderzochte rechtstelsels wordt er wel in een beperkte bescherming voorzien voor de feitelijke samenwoners meestal met betrekking tot de gezinswoning. Naar Engels recht is er wel een regeling voorzien waarin de feitelijk samenwonende partner via de rechter aanspraak kan maken op een deel van de erfenis (*supra* nr. 143). Via de Inheritance Act 1975 hebben de feitelijk samenwonende partners zelfs twee wegen om te bewandelen om een deel van de erfenis te bekomen. Een eerste optie is van toepassing als zij samenwoonden 'als waren zij man en vrouw'. Hierin wordt een periode van twee jaar van feitelijk samenwonen 'als waren zij man en vrouw' bepaald en er moet een bepaalde graad van afhankelijkheid zijn. De rechter gaat aan de hand van verschillende criteria dan beoordelen of de feitelijke samenwoner recht heeft op een deel van de erfenis van de vooroverleden partner. Een tweede optie bestaat eruit dat de overlevende partner aantoonde dat hij/zij geheel of gedeeltelijk onderhouden werd door de vooroverleden partner.

182. Zoals reeds vermeld lag er in 2007 een wetsvoorstel op tafel voor de invoering van een erfrecht voor wettelijk samenwonenden (*supra* nr. 132).³⁹⁴ Hierin werd het voorstel gedaan om het erfrecht, samen met dat voor wettelijk samenwonenden, uit te breiden naar feitelijke samenwonenden. Dhr. VERHERSTRAETEN was een van de voorstanders. Hij haalde aan dat er binnen

---

³⁹⁴ Wetsvoorstel tot invoering van een intestaaterfrecht voor samenwonenden, *Parl.St.* Kamer 2006-07, 4 januari 2007.

dit wetsvoorstel ook ruimte was voor de invoering van een erfrecht voor feitelijk samenwonenden aangezien feitelijke samenwoners hetzelfde voor ogen hebben als wettelijk samenwonenden. Zij zien in hun partner eveneens hun erfgenaam. Hij opteerde voor het criterium van de "*intentie om gezamenlijk in een duurzaam samenlevingsverband te voorzien*".³⁹⁵ Dat kan aangetoond worden aan de hand van een aantal elementen. Volgens dhr. VERHERSTRAETEN wordt dit aangetoond wanneer het koppel gemeenschappelijke kinderen heeft of wanneer ze samen een onroerend goed als gemeenschappelijke woonplaats hebben. Het doel van het amendement was om de langstlevende feitelijk samenwonende partner het recht op voortzetting van de huurovereenkomst van de gemeenschappelijke gezinswoning te geven. Daarnaast werd er ook voorgesteld om de volle eigendom van de gehele nalatenschap na te laten aan de langstlevende feitelijk samenwonende partner wanneer er geen andere erfgenamen waren.³⁹⁶ Het amendement werd afgewezen en enkel de wijziging voor de wettelijk samenwonende partner werd ingevoerd.³⁹⁷

183. Er bestaat hierover binnen de Belgische rechtsleer verdeeldheid. Het klassieke argument, zoals hierboven reeds besproken, werd als eerste aangehaald. De partners hebben de keuze om te kiezen voor een statuut met een wettelijke regeling en ze kiezen hier bewust niet voor kiezen. De wetgever moet daarin dan ook niet tussenkomen.³⁹⁸ De vraag is natuurlijk in welke mate ze bewust hiervoor kiezen of gewoon uit onwetendheid hierin terecht komen. Het voorstel dat voorlag bevatte geen verplichting van het erfrecht aan de feitelijke samenwoning. Wanneer zij hieraan niet onderworpen wilden zijn, konden ze dit schriftelijk bedingen.³⁹⁹ Verder werd ook het argument van de rechtszekerheid naar voor geschoven. Er werd vooral gedoeld op het feit dat een duurzame band zeer moeilijk valt te definiëren. Dit deel van de rechtsleer is van oordeel dat buiten de feitelijke samenwoningen waarin er zich gemeenschappelijke kinderen bevinden of waarin ze beschikken over een gezamenlijk onroerend goed, er ook een duurzame band kan bestaan. De voorwaarden die er gesteld werden in het amendement voldoen dus in elk geval niet om tegemoet te komen aan de rechtszekerheid.⁴⁰⁰

184. De Engelse Law Commission vond ook dat er een herziening van de erfrechtelijke positie van de feitelijke samenwoner moest komen gezien de veranderde tijden en de aanzienlijke groei van het aantal feitelijke samenwoners. Zij was echter van oordeel dat hun positie gelijk moest gesteld

---

³⁹⁵ Amendement (S. VERHERSTRAETEN) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 51K2514/002, 2.

³⁹⁶ Amendement (S. VERHERSTRAETEN) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 51K2514/002, 2-3; C. CASTELEIN, *Erfrecht wettelijk samenwonenden m.i.v. alle overige wijzigingen van het erfrecht door de wet van 28 maart 2007*, Gent, Larcier, 2007, 9.

³⁹⁷ C. CASTELEIN, *Erfrecht wettelijk samenwonenden m.i.v. alle overige wijzigingen van het erfrecht door de wet van 28 maart 2007*, Gent, Larcier, 2007, 10.

³⁹⁸ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 331; W. PINTENS en V. ALLAERTS, "Het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende. Een commentaar op de wet van 28 maart 2007", *RW* 2007-08, 261-262; F. TAINMONT, "La loi du 28 mars 2007 relative aux droits successoraux de cohabitant légal. Aspects civils", *RTDF* 2008, 12.

³⁹⁹ M. PULINCKX-COENE, "Bedenkingen bij de integratie van het bescheiden erfrecht van de langstlevende wettelijke samenwonende in het bestaande erfrecht", *TPR* 2007, 1978.

⁴⁰⁰ S. EGGERMONT, *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 332; W. PINTENS en V. ALLAERTS, "Het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende. Een commentaar op de wet van 28 maart 2007", *RW* 2007-08, 261-262; F. TAINMONT, "La loi du 28 mars 2007 relative aux droits successoraux de cohabitant légal. Aspects civils", *RTDF* 2008, 12.

worden aan die van gehuwden. De Law Commission koppelde er wel twee voorwaarden aan: dit was enkel mogelijk wanneer het feitelijk samenwonende koppel samen een kind heeft of wanneer ze voor een periode van minimum vijf jaar hebben samengewoond.⁴⁰¹ Het invoeren van een dergelijke termijn werd hierboven al besproken en afgevoerd als mogelijkheid voor de minimum bescherming (*supra* nr. 158). Een volledige gelijkstelling van de erfrechtelijke posities lijkt mij ook niet opportuun. Het moet een minimumbescherming blijven. Indien ze een sterkere bescherming wensen, blijft de mogelijkheid van een testament of een huwelijk bestaan.

Er werd door de Law Commission ook onderzocht of er een verschil van toekenning van de erfenis moest zijn naargelang de duurtijd van de relatie. Dit zou echter voor een onnodige complexiteit leiden en werd bijgevolg in geen enkel common law land toegepast. Net zoals de Law Commission hier zelf heeft geoordeeld zou dit echt tot een veel te complexe beoordeling voor de rechter zorgen. Alsmede voor de rechtszekerheid zou dit een slechte zaak zijn. Het wordt dan immers een moeilijke beoordeling wie er wel of niet onder de bescherming zou vallen.

185. De visie van een minimale bescherming belet mij om een regeling, zoals naar Engels recht (*supra* nr. 184) of zoals voorgesteld in het Belgische recht (*supra* nr. 182), noodzakelijk te vinden. Immers kan in een testament, opgemaakt door de partners, alles geregeld worden. Het vergt slechts een kleine inspanning om dit op voorhand op te stellen en het regelt de positie van beide partners ten volle. Natuurlijk moet er rekening gehouden worden met de reservataire delen van de wettelijke erfgenamen, maar wat de beschikbare delen betreft kunnen de partners deze volledig toekennen aan elkaar.

186. Enkel wat betreft de bescherming van de gezinswoning over het overlijden van de feitelijke partner heen dient er een bescherming te worden voorzien. Net zoals in Nederland is een bescherming van de gezinswoning en de bijhorende huisraad wel cruciaal in het kader van de minimumbescherming van de feitelijke samenwoners (*supra* nr. 136). De gezinswoning is een fundamenteel bestanddeel van de samenwoning en dient dus beschermd te worden. De meest geschikte oplossing lijkt mij die naar Engels recht (*supra* nr. 142). Hierbij verkrijgt de langstlevende feitelijke samenwoner het recht op de huur van de gezamenlijke gezinswoning. Het huurrecht wordt als het ware overgedragen op de feitelijke samenwoner. Anders dan in de Rent Act 1977 maken we hier een toepassing van het begrip van feitelijke samenwoner, dat hierboven werd gedefinieerd en stappen we dus af van het criterium 'samenleven als waren zij man en vrouw'. Het enkel samenleven als waren zij man en vrouw is niet voldoende.⁴⁰² De gezamenlijke gezinswoning is de kern van de feitelijk samenleving en mag daarom ook grondig beschermd worden. In het geval dat de woning eigendom is van de andere feitelijke partner lijkt mij een bezettingsrecht van minimum één jaar helemaal geen overbodige luxe. Een termijn van zes maanden zoals in Nederland en Engeland is te kort. De langere termijn van minimum één jaar geeft de langstlevende

---

⁴⁰¹ Law Commission, *Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown*, Law.com. 2007, nr. 307; G. DOUGLAS, H. WOODWARD, A. HUMPHREY, L. MILLS en G. MORELL, "Enduring Love? Attitudes to Family and inheritance Law in England and Wales", *Journal of Law and Society* 2001, 252; J. MASSON, R. BAILEY-HARRIS en R. PROBERT, *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, 213; N. LOWE en G. DOUGLAS, *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, 974.

⁴⁰² Sch 1, para 1 en (2) 1, Rent Act 1977.

partner de kans om zijn/haar leven weer op orde te brengen en op zoek te gaan naar een nieuwe woonst.

187. Voorstel tot wetsbepaling: *§1 De langstlevende feitelijke samenwoner, die de woning die dienstdoet als gemeenschappelijke gezinswoning bewoont in de periode voor het overlijden van de huurder, zal na het overlijden huurder worden voor de periode dat hij of zij de gemeenschappelijke gezinswoning bewoont.*

§2 Indien de woning die de feitelijk samenwoner van de erflater bij diens overlijden bewoont, tot de nalatenschap of de erflater, anders dan krachtens huur, ten gebruike toekwam, is feitelijke samenwoner jegens de erfgenamen bevoegd tot voortzetting van de bewoning gedurende een termijn van minimum één jaar onder gelijke voorwaarden als tevoren. De feitelijke samenwoner is op gelijke wijze en voor gelijke duur bevoegd tot voortzetting van het gebruik van de inboedel, voor zover die tot de nalatenschap of de erflater ten gebruike toekwam.

D. INFORMEREN VAN DE BEVOLKING

188. Veel feitelijk samenwonende koppels zijn zich niet bewust van het feit dat ze door gewoon feitelijk te gaan samenwonen juridisch bijna niet of in zeer beperkte maten beschermd zijn bij de beëindiging van de relatie. Ook in Engeland is de Law Commission er zich van bewust dat het niveau van kennis omtrent de bescherming zeer beperkt is.⁴⁰³ Het is daarom, naast het voorzien van een minimumbescherming, even belangrijk dat de overheid start met het opzetten van een informatiecampagne om de burgers bewust te maken van het feit dat samenwonen op zich hen niet beschermd tegen een aantal risico's van de samenwoning. Een dergelijke campagne kan uitgewerkt worden op verschillende fronten. Via de klassiekere wegen zoals televisie en radio, infoborden langs de snelwegen enzovoort, maar ook via de modernere kanalen van het internet en de sociale media.

189. In deze moderne tijd is het internet en meer bepaald de sociale media, zoals Facebook, instagram en twitter een van de belangrijkste wegen om de mensen te bereiken. Op deze sociale media is er vaak reclame terug te vinden, tussen de verschillende meldingen op bijvoorbeeld de tijdslijn van Facebook of aan de zijkanten van de internetpagina. De overheid kan perfect zo'n reclame ruimte gebruiken om een bepaalde slogan te plaatsen die de aandacht van de mensen trekt. Bij deze slogan moet er dan een link geplaatst worden waarop de mensen kunnen doorklikken en terecht komen op een website met meer informatie. Door een simpele muisklik beschikken ze dan over de volledige informatie en de drempel voor het vragen van extra uitleg wordt zo geminimaliseerd.

190. De mediawegen van radio en televisie blijven, naast de recentere sociale media, toch een van de belangrijkste informatiekkanalen in ons land. De oudere generatie van mensen die niet bekend zijn met de sociale media worden zo ook betrokken bij de campagne. Zoals hierboven reeds

---

⁴⁰³ R. PROBERT, "A review of Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown", http://search.proquest.com.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/docview/222849192?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo (consultatie 24 april 2016).

aangehaald zijn de mensen die op latere leeftijd gaan feitelijk samenwonen een groot deel van de totale groep van de feitelijke samenwoners. De overheid kan de burgers informeren via een spot op de radio via de belangrijkste radiokanalen van het land, zoals bijvoorbeeld Q-music, Studio Brussel, MNM,... Op die manier worden de meeste burgers bereikt en zal de spot het meeste effect hebben. Deze spot kan eventueel ingesproken worden door een bekende vlamming. Dat trek de aandacht van de mensen waardoor ook weer meer mensen blijven luisteren. Ook op de televisie kan een er TV-spot uitgezonden worden. Deze TV-spot zal de meeste kijkers bereiken wanneer het uitgezonden worden in het zogenoemde 'prime time', net voor of na het Journaal of het Nieuws op één of VTM. Door gebruik te maken van de twee grootste televisiekanalen van het land worden de meeste mensen bereikt. Hier geldt ook dat wanneer er een bekende vlamming de spot inspreekt of erin acteert er nog meer de aandacht wordt getrokken.

191. Reclamepanelen langs de autosnelwegen of aan de bushaltes kunnen ook gebruikt worden om de mensen te informeren. Een goede slogan en een verwijzing naar een website met meer informatie is al genoeg. Affiches aan de bushokjes of op de bussen, plaatsen genoeg die de overheid kan gebruiken om haar burgers bewust te maken van het probleem. Stations zijn een verzamelplaats voor veel mensen die naar school of naar hun werk gaan en die bewust of onbewust toch die reclames zien. Ik denk dan als voorbeeld aan de reclameborden langs de autosnelwegen in opdracht van de Vlaamse Overheid met de slogan: "Luister naar Ray, niet te snel is dik Okay". Binnen deze campagne kan het gaan om slogans zoals bijvoorbeeld: "Samenwonen = Trouwen??" of "Bezint, voor je aan feitelijk samenwonen begint". Voor meer originaliteit kan er beroep gedaan worden op reclamebureaus voor het ontwikkelen van een campagne die de mensen aanspreekt.

192. Een andere optie is infobrochures en affiches leggen op de sociale diensten van de gemeentes. Los van grootschalige campagnes met spots en reclamepanelen, zouden op de gemeentehuizen altijd dergelijke affiches en brochures moeten liggen. De mensen moeten op het gemeente-of stadhuis hun domicilie wijzigen wanneer ze gaan verhuizen of samenwonen. Het is een plaats waar iedereen die al dan niet feitelijk gaat samenwonen al eens komt. De gemeenteambtenaar die de wijzigingen doorvoert kan een infopakket met de nodige uitleg en brochures geven aan de nieuwe feitelijke samenwoners en hen er eventueel op wijzen dat er risico's aan verbonden zijn. In dit infopakket staan ook verwijzingen naar een centraal online infopunt waar ze terecht kunnen met al hun vragen.

193. Verplichte samenwoningsvoorlichting op de Belgische middelbare scholen is nog een optie die los van de grote campagnes standaard zou moeten worden ingevoerd. Naast de reeds verplichte seksuele voorlichting zou een verplichte voorlichting omtrent de samenwoningsmogelijkheden met de gevolgen gegeven kunnen worden aan de laatste jaars. Op die manier weten de leerlingen reeds op vroege leeftijd wat hun opties zijn en kunnen ze tegen de tijd dat ze afgestudeerd zijn en willen gaan samenwonen een beredeneerde keuze maken. In dezelfde trend zouden er misschien infosessies kunnen gegeven worden voor startende werkers. Zij hebben immers de leeftijd waarop velen gaan samenwonen. Vanaf het moment dat ze gaan werken beschikken ze dan ook over de nodige middelen om te gaan samenwonen.

CONCLUSIE

In deze masterproef is er in eerste instantie een diepgaand rechtsvergelijkend onderzoek gevoerd naar de mate waarin een bescherming is voorzien voor feitelijke samenwoners binnen de verschillende rechtstelsels. Dit met als doel om een antwoord te kunnen geven op de vraag of een wettelijk statuut voor feitelijke samenwoners wenselijk zou zijn.

Er bestaat een primair rechtelijke regeling voor feitelijke samenwoners binnen de onderzochte stelsels, doch slechts een zeer beperkte. De beschermingsregels die hebben meegespeeld in mijn uiteindelijke beoordeling zijn de regelingen van Nederland en Frankrijk voor wat betreft de gehuurde gezinswoning. Indien deze gehurd is door een van de partners kan naar Nederlands recht de feitelijk samenwonende partner van de huurder erkend worden als 'medehuurder'. De verhuurder heeft hier echter de optie om het medehuurderschap te weigeren, iets wat in het kader van de bescherming van de partner niet-huurder niet ideaal is. Naar Frans recht kan de feitelijke samenwoner de titel van 'concubino notoire' krijgen wat ongeveer hetzelfde inhoudt. In de situatie dat een van de partners de eigenaar is van de gezinswoning biedt het Engels recht een recht van bezetting voor de feitelijke samenwoner gedurende zes maanden. Er geldt ook een bescherming van de gezinswoning in het kader van het erfrecht. Wat de bijdrageplicht in de lasten van de samenleving betreft gelden er binnen de stelsels enkel een aantal specifieke principes naar gemeen recht, zoals de natuurlijke verbintenis.

Uit de rechtsvergelijkende studie kunnen we concluderen dat er geen secundair stelsel geldt in elk van de onderzochte stelsels. Het gemeen recht is telkens van toepassing op de vermogens van de partners. Dit komt neer op een zuivere scheiding van goederen.

Wat betreft de onderhoudsuitkering is er ook niet voorzien in een specifieke regeling voor feitelijke samenwoners. Het gemeen recht is van toepassing en voornamelijk in het Belgisch, Franse en Nederlandse recht houdt dit de toepassing van een aantal algemene principes in, zoals de natuurlijke verbintenis en de buitencontractuele aansprakelijkheid. Deze gemeenrechtelijke principes vinden soms moeilijk hun toepassing binnen deze familierechtelijke sfeer.

Het wettelijke erfrecht in de onderzochte rechtstelsels is niet van toepassing op de feitelijke samenwoners. Enkel naar Engels recht kunnen de feitelijke samenwoners onder bepaalde voorwaarden en via de rechter wel aanspraak maken op een deel van de erfenis van hun overleden partner. Wat de gezinswoning betreft kan er wel gerekend worden op een bepaalde bescherming. In Nederland houdt dit in dat de erkende medehuurder gewoon de huurovereenkomst kan verderzetten. Ook naar Engels recht is dit het geval. Beide rechtstelsels bieden ook een recht van bezetting van de gezinswoning aan voor de feitelijke samenwoner in het geval de gezinswoning eigendom was van de vooroverleden partner.

Een dergelijke relatie heeft evenzeer een bepaalde bescherming nodig, zij het wel een minimale bescherming. Dit om onbillijke situaties bij de beëindiging ervan te vermijden. De minimale bescherming wordt verantwoord door het feit dat indien feitelijke samenwoners voor een

verregaande bescherming willen kiezen, ze kunnen opteren voor een ander statuut, bijvoorbeeld dat van het huwelijk. Voor de zwakkere partner dient er echter wel in een bescherming te worden voorzien.

Gezien de gezinswoning de kern van de feitelijke samenwoning is, is een bescherming hier zeker op zijn plaats. Deze bescherming moet er zijn voor partner die niet de eigenaar of de huurder is van de woning en die een zwakkere positie inneemt in de feitelijke samenwoning. Gedurende de relatie is een vervreemdingsverbod de beste manier om de bescherming te garanderen wanneer een van de partners eigenaar is van de gezamenlijke gezinswoning. Het risico voor de partner niet-eigenaar wordt zo beperkt. Bij de beëindiging van de relatie verschilt de bescherming naargelang de gezinswoning werd gehuurd door of eigendom was van een van de partners. In de situatie waarin de gezinswoning gehuurd werd, dient de huur automatisch ook toe te komen aan de andere partner. Het loutere feit van de samenwoning zorgt ervoor dat de huur, zelfs wanneer die is aangegaan voor de feitelijke samenwoning, ook toebehoort aan de partner niet-huurder. In de andere situatie waarin de gezinswoning eigendom is van een van beide partners heeft de andere partner recht op een recht van bezetting. De termijn van zes maanden uit het rechtsvergelijkend onderzoek is te kort en moet minstens vastgelegd worden op één jaar. De link met het erfrecht wordt gelegd door een bescherming van de gezinswoning over het overlijden heen.

Wat de tweede piste van het primaire stelsel betreft, de bijdrageplicht in de lasten van de samenleving, dient ook hier in een regeling te worden voorzien. Dit wordt verklaard door het feit dat dit de kern vormt van het samenwonen en samenleven. Het werd ook al erkend door middel van de natuurlijke verbintenis. Het gaat dus louter om het invoeren van een specifieke juridische basis hiervoor. Deze wetsbepaling houdt, naar analogie met gehuwden, in dat iedere partner bijdraagt in de lasten van de feitelijke samenwoning naar zijn mogelijkheden.

Verder is in het rechtsvergelijkend onderzoek ook naar voor gekomen dat er geen behoefte is aan een regeling voor het secundaire stelsel. In het kader van de minimumbescherming die er ingevoerd zou worden in België zijn we dan ook tot de conclusie gekomen dat er geen bescherming diende te worden voorzien. De zuivere scheiding van goederen is een goed stelsel om gehanteerd te worden binnen de feitelijke samenwoning. Eventueel kunnen de partijen er contractueel nog van afzien en een andere regeling treffen.

Ook de mogelijkheid van een onderhoudsuitkering voor feitelijke samenwoners is onderzocht. Ondanks de mogelijkheden die er voorzien zijn naar gemeen recht is er in dit opzicht toch een nood aan een minimale bescherming. Hierbij wordt vooral gedacht aan een bescherming van de partner die na de beëindiging van de relatie in een financieel onbillijke positie achterblijft. Deze positie is potentieel hetzelfde als die van gehuwden en verdient dus ook een bescherming. Deze partner kan dan bij de rechter een verzoek indienen tot het verkrijgen van een onderhoudsuitkering ten laste van de andere feitelijke samenwoner. Op basis van een aantal criteria kan de rechter dan oordelen of het toekennen van een dergelijke uitkering opportuun is. Deze uitkering is begrensd in de tijd met een maximum van de duurtijd van de feitelijke

samenwoning. Op die manier wordt aan de financieel zwakkere partij de mogelijkheid geboden om na de feitelijke samenwoning opnieuw zelf een leven op te bouwen.

Als laatste binnen dit *de lege ferenda*-luik is het erfrecht aan bod gekomen. Enkel wat betreft de gezinswoning dient er in een minimale erfrechtelijke bescherming te worden voorzien omdat dat één van de fundamentele onderdelen van een feitelijke samenwoning is. Wanneer de relatie beëindigd wordt door het overlijden van een van de partners zal in het geval van een gehuurde gezinswoning de langstlevende partner het recht hebben om de huur verder te zetten. Dit volgt uit het recht op huur dat door de feitelijke samenwoning aan hen beide toekomt. Bij het overlijden van de partner eigenaar van de gezinswoning, dient er evenzeer een termijn van bezetting te worden toegekend van minstens één jaar. Op die manier heeft de langstlevende partner de tijd om zijn/haar leven weer op orde te krijgen.

Op basis van het bovenstaande rechtsvergelijkend onderzoek kunnen we tot de conclusie komen dat er wel degelijk nood is aan een statuut voor feitelijke samenwoners. In België ontbreekt het aan een aantal specifieke maatregelen. Met de invoering van deze voorgestelde bepalingen wordt er een statuut gecreëerd waarin de bescherming van de zwakkere partner binnen de feitelijke samenwoning kan gegarandeerd worden. Door de minimaliteit van de bescherming blijft het evenwicht bewaard tussen de autonomie van de partijen om te kiezen voor het statuut dat ze willen aan de ene kant en aan de andere kant zorgt het ervoor dat de er toch een minimale bescherming geldt.

BIBLIOGRAFIE

a. België

I. WETGEVING

- ◇ Burgerlijk wetboek

- ◇ Amendement (S. VERHERSTRAETEN) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 51K2514/002.
- ◇ Algemene bespreking van het wetsontwerp tot wijziging van het burgerlijk wetboek houdende de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Hand.* Kamer 2006-07, 11 januari 2007.
- ◇ Wetsvoorstel tot invoering van een intestaaterfrecht voor samenwonenden, *Parl.St.* Kamer 2006-07, 4 januari 2007.
- ◇ Wetsvoorstel tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Kamer 2003, nr. 0110/001.

II. RECHTSPRAAK

- ◇ Cass. 6 oktober 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 152.
- ◇ Cass. 20 juni 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1365.
- ◇ Cass. 22 maart 1991, *RW* 1991-92, 884.
- ◇ Cass. 6 februari 2014, *T.Fam.* 2014, 97, noot P. SENAËVE.

- ◇ Antwerpen 7 maart 1986, *T.Not.* 1990, 18.
- ◇ Gent 9 april 1990, *RW* 1991-92, 1434.
- ◇ Gent 25 maart 1991, *TGR* 1991, 110.
- ◇ Bergen 6 oktober 1994, *JT* 1995, 300.
- ◇ Bergen 22 mei 1995, *JT* 1996, 29.
- ◇ Antwerpen 3 november 1997, *TBBR* 1998, 252.
- ◇ Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 844.
- ◇ Brussel 6 maart 2002, *JT* 2002, 695.
- ◇ Luik 29 september 2004, *JT* 2005, 523.
- ◇ Bergen 4 oktober 2004, *JLMB* 2006, 993.
- ◇ Luik 18 januari 2005, *Rev.trim.dr.fam.* 2007, afl. 2, 562, noot F. TAINMONT.
- ◇ Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot L. WERMOES.
- ◇ Antwerpen 5 december 2006, *NjW* 2007, 414.
- ◇ Luik 3 september 2008, *RTDF* 2010, 328.

- ◇ Rb. Leuven 3 juni 1991, *RW* 1992-92, 130, noot J. ROODHOOFD.
- ◇ Rb. Leuven 27 september 1996, *Journ.proc.* 1996-313, 26, noot LEGROS en NIJS.
- ◇ Vred. Gent 4 november 1996, *RW* 1997-98, 266, noot APS.
- ◇ Vred. Sint Gillis 5 november 1997, *Div.Act.* 1998, 45, noot A. C. VAN GYSEL.
- ◇ Vred. Gent 29 juni 1998, *AJT* 1998-99, 629.

- ◇ Vred. Gent 6 juli 1998, *TBBR* 1998, 468.
- ◇ Vred. Gent 6 mei 1999, *TGR* 2000, 227.
- ◇ Vred. Roeselare 29 juni 1999, *T. Vred.* 2000, 245, noot MOSSELMANS.
- ◇ Rb. Leuven 26 mei 2000, *onuitg.*, A.R. 98/2806/A.
- ◇ RB. Bergen 23 mei 2001, *JLMB* 2002, 648.
- ◇ Vred. Charleroi 26 oktober 2001, *JLMB* 2002, 655.
- ◇ Rb. Veurne 27 mei 2004, *TGR* 2004, 192.
- ◇ Vred. Antwerpen 29 juni 2004, *RABG* 2004, 1982, noot S. Brouwers.
- ◇ Vred. Zomergem 27 mei 2005, *T.Not.* 2005, 495.
- ◇ Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 774.
- ◇ Vred. Oudenaarde 2 februari 2006, *NJW* 2006, 378.
- ◇ Vred. Waver 23 januari 2007, *T. Vred.* 2009, 364.
- ◇ Vred. Grâce-Hollongne 19 juni 2007, *JLMB* 2008, 126.
- ◇ Vred. Anderlecht 25 oktober 2007, *T. Vred.* 2010, 224.
- ◇ Rb. Brussel 6 mei 2008, *Act. dr. Fam.* 2009, 70, noot I. BOONE.

III. RECHTSLEER

i. Boeken

- ◇ ALLAERTS, V., "Samenwoningsrecht" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 67-91.
- ◇ CASTELEIN, C. en MAELFAIT, A., *Ongehuwd samenwonen*, Mechelen, Kluwer, 2003, 128 p.
- ◇ CASMAN, H., "Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden" in C. FORDER, en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 149-
- ◇ CASTELEIN, C., *Erfrecht wettelijk samenwonenden m.i.v. alle overige wijzigingen van het erfrecht door de wet van 28 maart 2007*, Gent, Larcier, 2007, iv + 109 p.
- ◇ EGGERMONT, S., *De juridische bescherming van private relaties*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit Antwerpen, 2015, 655 p.
- ◇ EGGERMONT, S., "De afwikkeling van de samenwoningsrelatie" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 255-321.
- ◇ GERLO, J. en VERSCHULDEN, G., *Handboek voor Familierecht*, Brugge, die Keure, 2008, vi + 663 p.
- ◇ HAUSER, J. en RENCHON, J-L., *Le statut juridique du couple marié et du couple non marié en droit Belge et Français*, Brussel, Larcier, 2012, 709 p.
- ◇ HERBOTS, J., "Het concubinaat in het verbintenissenrecht" in P. SENAËVE, *Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 76.
- ◇ LATTEN, J., "Trends in samenwonen en trouwen: informalisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 11-45.
- ◇ LELEU, Y.-H., *Droit des personnes et des familles*, Brussel, Larcier, 2016, 904 p.
- ◇ LELEU, Y.-H., *Droit Patrimonial du couple*, Brussel, Larcier, 2015, 580 p.

- ◇ PINTENS, W., DECLERCK, C., DU MONGH, J. en VANWINCKELEN, K., *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, liv + 1345 p.
- ◇ PINTENS, W., DECLERCK, C. en VANWINCKELEN, K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, xxxviii + 439 p.
- ◇ PIGNOLET D., "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251-271.
- ◇ PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer-rechtswetenschappen, 1996, xv + 508 p.
- ◇ SCHEERS, B., *Onderhoudsplicht na feitelijke samenleving*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2010, x + 159 p.
- ◇ SENA EVE, P. (ed.), *Onderhoudsgelden*, Leuven, Acco, 2001, 443 p.
- ◇ SENA EVE, P., *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 671 p.
- ◇ SENA EVE, P., *Compendium van het Personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 685 p.
- ◇ SWENNEN, F., *Het personen en familierecht – Identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2015, xxxii + 581 p.
- ◇ SWENNEN, F., *Het personen-en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, xxxii + 581 p.
- ◇ Swennen, F., "Alimentatie tussen partners" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 285-309.
- ◇ TREMMERY, J., *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 220 p.
- ◇ VAN GYSEL, A.-C., *Précis de droit de la famille*, Brussel, Bruylant, 2004, 914 p.
- ◇ VAN GYSEL, A.-C. en BRAT, S., "La rupture du couple: les recours judiciaires et les effets alimentaires" in J.L. RENCHON en F. TAINMAONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 273-304.
- ◇ VAN ROY, C., "De onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting" in P. SENA EVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 135-207.
- ◇ VERSCHULDEN, G., *Handboek Belgisch personen en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, lviii + 970 p.
- ◇ WILLEMS, K., *De natuurlijke verbintenis*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten Universiteit KULeuven, 2011, 583 p.

ii. Artikels

- ◇ C. CAUFMAN, "De natuurlijke verbintenis", *Comm. Bijzondere overeenkomsten*, Mechelen, Kluwer, 2005, nr. 134.
- ◇ DELHALLEUX, V., "La répétition de la contribution excessive aux charges du ménage: proposition d'une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait", *TBBR* 2009, 144-151.
- ◇ DU MONGH, J., SAMOY, I. en ALLAERTS, V., "Overzicht van rechtspraak (2000-2007) De feitelijke samenwoning", *T. Fam.* 2008, 4-44.
- ◇ DROOGNE, J. en TREMMERY J., "Onroerend goed", *TVV* 2007, alf. 1, 840.
- ◇ FORDER, C., "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht", *TEP* 2006, afl. 5, 331-365.
- ◇ GENNART en TAYMANS, "La théorie de l'enrichissement sans cause appliquée aux comptes entre époux séparés de biens ou ex-concubins", *Rev.trim.dr.fam.* 2007, 615-680.

- ◇ KOKKELENBERG, J., "Enige verdeelde bedenkingen omtrent onverdeeldheid", *TBBR* 1997, 238-260.
- ◇ PAUWELS, J.M., "Verbreking van ongehuwd samenwonen: recht op alimentatie?" (noot), *RW* 1984-85, 2963.
- ◇ PINTENS, W. en ALLAERTS, V., "Het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende. Een commentaar op de wet van 28 maart 2007", *RW* 2007-08, 258-270.
- ◇ PUELINCKX-COENE, M., "Bedenkingen bij de integratie van het bescheiden erfrecht van de langstlevende wettelijke samenwonende in het bestaande erfrecht", *TPR* 2007, 1885-1991.
- ◇ STIJNS, S., VAN GERVEN, D. en WÉRY, P., "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, 689-752.
- ◇ TAINMONT, F., "La loi du 28 mars 2007 relative aux droits successoraux de cohabitant légal. Aspects civils", *RTDF* 2008, 7-40.
- ◇ TAYMANS, J-F., "Cohabitation légale et pratique notariale", *Rev.not.b.* 2004, 390-399.
- ◇ VANOPPEN, S. en GUFFENS, V., "Overzicht van rechtspraak (1990-1999) Vermogensrechtelijke aspecten inzake concubinaat", *EJ* 2000, 38-52.
- ◇ VERSTRAETE, K., "Beëindiging buitenhuwelijkse samenleving", *NJW* 2008, afl. 186, 566-585.

b. Nederland

I. WETGEVING

- ◇ Nieuw Burgerlijk Wetboek

II. RECHTSPRAAK

- ◇ HR 12 maart 1926, *NJ* 1926, 777.
- ◇ HR 10 oktober 1980, *NJ* 1981, 132.
- ◇ HR 8 oktober 1982, *NJ* 1984, 2.
- ◇ HR 22 februari 1985, *NJ* 1986, 82.
- ◇ HR 15 juli 1985, *NJ* 1986, 397.
- ◇ HR 21 februari 1986, *NJ* 1986, 383.
- ◇ HR 9 januari 1987, *NJ* 1987, 927.
- ◇ HR 16 januari 1987, *NJ* 1987, 912 (Bruinsma-Smit).
- ◇ HR 28 april 1989, *NJ* 1990, 800.
- ◇ HR 26 mei 1989, *NJ* 1990, 23.
- ◇ HR 15 september 1995, *NJ* 1996, 616.
- ◇ HR 6 oktober 1995, *NJ* 1996, 105.
- ◇ HR 17 oktober 1997, *RvdW* 1997, 199c.
- ◇ HR 18 maart 2001, *NJ* 2011, 552.
- ◇ HR 17 december 2004, *RFR* 2005, 15.
- ◇ HR 8 juni 2012, *NJ* 2012, 364.
- ◇ HR 14 augustus 2015, *ECLI:NL:HR:2015:2193*.

- ◇ Hof Amsterdam 2 juni 1965, *BNB* 1965, 780.
- ◇ Hof 's Hertogenbosch 15 januari 2008, *LJN* BC2730.

- ◇ Rb. Groningen 5 november 1976, *NJ* 1977, 407.
- ◇ Rb. Groningen 27 mei 1977, *NJ* 1977, 570.
- ◇ Rb. Breda 20 april 1979, *WPNR* 5523, 430.
- ◇ Rb. Leeuwarden 31 januari 1985, *NJ* 1985, 728.
- ◇ Rb. Rotterdam 2 april 1986 en 23 april 1986, *KG* 1986, 238.
- ◇ Rb. Rotterdam 9 september 2015, *C/10/469898*.

III. RECHTSLEER

i. Boeken

- ◇ ANTOKOLSKAIA, M.V., BREEDERVELD, B., Hulst, J.E., KOLKMAN, W.D., SALOMONS, F.R. en VERSTAPPEN, L.C.A., *De Koude uitsluiting*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2011, 434 p.
- ◇ ASSER, C., "Erfrecht" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Zwolle, Tjeen Willink, 1992, xxii + 562 p.
- ◇ ASSER, C., HARTKAMP, A. en SIEBURGH, C., "Verbintenissenrecht, IV, De verbintenissen uit de wet" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer Kluwer, 2011, xlii + 465 p.
- ◇ ASSER, C., MIJNSESEN, F., VAN VELTEN, A. En BARTELS, S., "Zakenrecht. Eigendom en beperkte rechten" in C. ASSER, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer, Kluwer, 2008, 723 p.
- ◇ BOELE-WOELKI, K. en SWENNEN, F., *Vergelijkenderwijs – Actuele ontwikkelingen in het Belgische en Nederlandse familierecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, xii + 273 p.
- ◇ DE BOER, J., "Personen en familierecht", in C. ASSER, *Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, Deventer, Kluwer, 2010, xxxii + 1144 p.
- ◇ DORN, T., "Alimentatierechtelijke positie van (ex-)partners in Nederland" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 275-283.
- ◇ EBBEN, E.W.J., *Inleiding nieuw erfrecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2001, 182 p.
- ◇ EBBEN, E.W.J., *De positie van de langstlevende echtgenoot en kinderen in het nieuwe erfrecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, xvi + 376 p.
- ◇ FORDER, C., *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2009, 60 p.
- ◇ FORDER, C., en VERBEKE, A. (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 649 p.
- ◇ HIDMA, T.R., VAN DER BURGHT, Gr. en HAMMERSTEIN-SCHOONDERWOERD, W.C.E., *Wet en recht buiten echt – Tweerelaties met en zonder kinderen*, Deventer, Kluwer, 1982, iii + 91 p.
- ◇ HUIJGEN, W.G., NUYTINCK, A.J.M., VERSTAPPEN, L.C.A. en WORTMANN, S.E.M. (red.), *Personen-en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht*, Den Haag, Sdu uitgevers, 2003, xvii + 539 p.
- ◇ JANSEN, K.J.O., *Informatieplichten – over kennis en verantwoordelijkheid in contractenrecht en buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2012, xx + 656 p.
- ◇ JANSEN, H., *Langstlevende echtgenoot, erven en fiscus*, Deventer, Kluwer, 2010, xvi + 211 p.

- ◇ KASDORP, J.E., KLEYN, W.M., WEDEKIND W. en ZWEMMER, J.W., *Erfrecht*, Deventer, Kluwer, 1998, xviii + 341 p.
- ◇ KOENS, M.J.C., BLANKMAN, K., DE BRIJN-LÜCKERS, VAN DER LINDEN, A.P., SMITS, V.M. en VLAARDINGERBROEK, P., *Het Hedendaagse personen- en familierecht*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1995, xix + 439 p.
- ◇ LUIJTEN, E.E.A., *Erfrecht: algemene inleiding erfrecht bij versterf*, Deventer, Kluwer, 2000, xii + 65 p.
- ◇ REINHARTZ, B.E. en VERSTAPPEN, L.C.A., *Erfrecht civiel en fiscaal: tekst en commentaar: de tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek voorzien van commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, xviii + 195 p.
- ◇ REINHARTZ, B.E., "De 'andere' levensgezel" in X, *Langst leve het nieuwe erfrecht*, Den Haag, Sdu uitgevers, 2002, 186 p.
- ◇ SCHONEWILLE, F. en STEEGMANS, A.M., *Rechtspraak – Relatievermogensrecht*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2011, 367 p.
- ◇ SCHOLS, F., "Het erfrecht in Nederland" in C. FORDER en A. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 315-331 .
- ◇ SCHRAMA, W.M., *Vermogensrecht voor ongehuwde samenlevers*, Deventer, Kluwer, 2000, 206 p.
- ◇ SCHRAMA, W.M., "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het vermogensrecht" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 80-145.
- ◇ SCHRAMA, W.M. en ANTOKOLSKAIA, M.V., *Familierecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2014, 365 p.
- ◇ SCHRAMA, W.M., *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 691 p.
- ◇ VAN ES, P.C., *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, Deventer, Kluwer, 2009, xiv + 95.
- ◇ VAN MOURIK, M.J., *Huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, xvii + 212 p. (reeks monografieën privaatrecht)
- ◇ VAN MOURIK, M.J.A., VERSTAPPEN, L.C.A, SCHOLS, B.M.E.M, SCHOLS, F.W.J.M. en WAAIJER, B.C.M., *Handboek Nieuw erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, xxxi + 713 p.
- ◇ VAN MOURIK, M.J.A. en NUJRINCK, A.J.M., *Personen en familierecht, huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 1998, xxv + 289 p.
- ◇ VAN MOURIK, M.J.A., *Nieuw erfrecht*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 2000, xviii + 222 p.
- ◇ VLAARDINGERBROEK, P., *Het hedendaagse personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2004, xix + 439 p.
- ◇ VLAARDINGERBROEK, P., BLANKMAN, K., VAN DER LINDEN, A.P., PUNSELIE, E.C.C. en VAN WAMELEN, C.G.M., *Het hedendaags personen en familierecht*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 2002, xviii + 468 p.
- ◇ WORTMANN, S.F.M., en van DUIJVENDIJK-BRAND, J., *Personen en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2015, xviii + 377 p.
- ◇ X, *Handleiding voor het concubinaat*, Kluwer, Deventer, 1982, ix + 110 p.

ii. Tijdschriften

- ◇ BREEDEVELDE-DE VOOGD, C., "Het Huis waarin zij samenwoonden", *FJR* 2007, 260- 262.
- ◇ KEIRSE, A.L.M., "Toetsing aanvraag huurderschap na beëindiging samenwoning: maatwerk met souplesse", *WPNR* 7091, 53-55.
- ◇ KRAAN, C., "De samenlevingsovereenkomst in het nieuwe erfrecht", *WPNR* 2001, 1022-1024.
- ◇ SCHRAMA, W., "Groot vermogensrechtelijk nadeel als gevolg van een liefdesrelatie. Wie onverstandig handelt, heeft pech, ook al maakt liefde slechtsziend", *FJR* 2009, 92-98 .
- ◇ VERSTRAETE, K., "Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning", *Kroniek* 2005-2007, *NJW* 2008, 566-585.

iii. Online bronnen

- ◇ Ministerie van veiligheid en Justitie, "Kabinetsrapport Koude Uitsluiting", <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/09/26/5710885-kabinetsreactie-rapport-koude-uitsluiting> (consultatie 3 mei 2016).

c. Frankrijk

I. WETGEVING

- ◇ Code civil
- ◇ Code de l'organisation judiciaire (COJ)
- ◇ Circulaire 16 juni 2010, nr. CIV/10/10,3.

- ◇ MICHEL, J.P., Rapport Assemblée nationale, 29 maart 1999, nr. 1482.
- ◇ Proposition de loi relative au pacte civil de solidarité, *Sénat* 1998-1999, nr. 335.
- ◇ GELARD, P., Exposé général – Pacte civil de solidarité, *commission des lois* 1998-1999, 258.
- ◇ GELARD, P., Examen des articles – Pacte civil de solidarité, *commission des lois* 1998-1999, 258

II. RECHTSPRAAK

- ◇ Conseil Constitutionnel 9 november 1999, n° 99-419.
- ◇ Cass. (Fr.) 30 april 1954, *JCP* 1954, 8319.
- ◇ Cass. (Fr.) 15 juli 1975, *D.* 1976, 481.
- ◇ Cass. (Fr.) 3 november 1976, *Bull.Civ.* 1976, 258.
- ◇ Cass. (Fr.) 29 november 1977, *Défrenois* 1978, 1129, noot J. MASSIP.
- ◇ Cass. (Fr.) 18 november 1980, *Bull.civ.*, 295.
- ◇ Cass. (Fr.) 11 januari 1984, *Bull.civ.*, 11.
- ◇ Cass. (Fr.) 15 mei 1990, *Defrénois* 1990, 943, noot J. Massip.
- ◇ Cass. (Fr.) 19 maart 1991, *Bull.civ.*, nr. 92.
- ◇ Cass. (Fr.) 4 maart 1992, *D.* 1993, 415.
- ◇ Cass. (Fr.) 30 juni 1992, *Bull.civ.* I, nr. 204.
- ◇ Cass. (Fr.) 17 november 1999, *D.* 2000, 419, noot J.J. LEMOULAND.
- ◇ Cass. (Fr.) 17 oktober 2000, *Jurisdata* nr. 2000-006289.
- ◇ Cass. (Fr.) 2 mei 2001, *RJPF* 2001, 9/32.
- ◇ Cass. (Fr.) 24 april 2004, *Dr.Fam.* 2004, V. LARRIBEAU-TERNEYRE.

- ◇ Cass. (Fr.) 27 april 2004, *RTD civ.* 2004, 487.
- ◇ Cass. (Fr.) 12 mei 2004, *RTD civ.* 2004, 487.
- ◇ Cass. (Fr.) 8 juni 2004, *Jurisdata* nr. 2004-024900.
- ◇ Cass. (Fr.) 28 november 2006, *Dr.Fam.* 2006, noot V. LARRIBEAU-TERNEYRE.
- ◇ Cass. (Fr.) 24 september 2008, *D.* 2009, 140, noot Lemouland.
- ◇ Cass. (Fr.) 24 april 2009, *Jurisdata* n°2009-047967.
- ◇ Cass. (Fr.) 9 december 2010, *RTD civ.* 2011, 107.

- ◇ CA Dijon 6 december 1996, *Jurisdata* nr. 049704.
- ◇ CA Chambéry 8 november 2005, *Jurisdata* nr. 2005-295822.
- ◇ CA Versailles 14 maart 2001, *Jurisdata* nr. 040924.
- ◇ CA Aix-en-Provence 20 oktober 2011, *Jurisdata* nr. 2011-027335.
- ◇ Parijs 16 mei 1957, *Gaz.Pal.* 1957, 146.
- ◇ Montpellier 8 januari 1982, *D.* 1983, 607.
- ◇ Metz 20 december 1989, *Jurisdata* nr. 051405.
- ◇ Limoges, 4 oktober 1990, *Jurisdata* nr. 046137.
- ◇ Parijs 9 november 1992, *D.* 1993, 46.
- ◇ Nancy 21 november 1994, *Jurisdata* n° 053778.
- ◇ Lyon 20 februari 1996, *Dr.Fam.* 1997, 171, noot H. LÉCRUYER.
- ◇ Bordeaux 4 januari 2000, *D.* 2000, 411, noot J.J. LEMOULAND.
- ◇ Parijs 16 januari 2001, *RTD civ.* 2001, 336.
- ◇ Aix-en-Provence 30 mei 2007, *Dr.Fam.* 2008, 37.

III. RECHTSLEER

i. Boeken

- ◇ ARNAUDIN, C., "Les modes de correction des déséquilibres patrimoniaux lors de la rupture du couple" in J. HAUSER en J.-L. RENCHON, *Différenciation ou convergence des statuts juridiques du couple marié et du couple non marié?: Droit belge et français*, Brussel-Parijs, Bruylant, 2005, 465- 483.
- ◇ BOSSE-PLATIÈRE, H., "Le pacte civil de solidarité" P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 464-522.
- ◇ BUFFELAN-LANORE, Y. en LARRIBAU-TERNEYRE, V., *Droit civil*, Parijs, Dalloz, 2013, xi + 1103 p.
- ◇ BUFFELAN-LANORE, Y. en LARRIBAU-TERNEYRE, V., *Droit civil – Introduction Biens Personnes Famille*, Parijs, Dalloz, 2015, 1128 p.
- ◇ COURBE, P., *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2008, vi + 536 p.
- ◇ COURBE, P. en GOUTTENOIRE, A., *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, viii + 572 p.
- ◇ DELEBECQUE, P., en PANSIER, F.-J., *Droit des obligations. Contrat et quasi-contrat*, Parijs, LexisNexis, 2013, xi + 435 p.
- ◇ FENOUILLET, D., *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz-cours, 2013, 602 p.
- ◇ FAVIER, Y., "Décès de l'un des concubins" in P. MURRAT (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, 425-465.

- ◇ MALAURIE, P. en AYNÈS, L., *Droit des régimes matrimoniaux*, Issy les Moulineaux, LGDJ, 2015, 409 p.
- ◇ MALAURIE, P. en HUGUES, F., *La famille*, Issy les Moulineaux Cedex, Defrénois-L'extenso, 2009, viii + 748 p.
- ◇ MURRAT, P., *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 2013, xlv + 1983 p.
- ◇ RIVIER, M.C., "La solidarité entre concubins" in J. RUBELIN-DEVICHI, *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, 97-105.
- ◇ RUBELLIN-DEVICHI, J. (ed.), *Droit de la famille*, Parijs, Dalloz, 1999, xii + 895 p.
- ◇ RUBELIN-DEVICHI, J. (ed.), *Des concubinages – droit interne droit international droit comparé*, Parijs, Litec, 2002, xxiv + 634 p.
- ◇ TERRÉ, F. en FENOUILLET, D., *Droit civil – La Famillie*, Parijs, Dalloz, 2011, viii + 1106p.
- ◇ TERRÉ, F. en SIMLER, P., *Droit civil – Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 2011, vii + 780 p.
- ◇ VAN GYSEL, A.-C. en BRAT, S., "La rupture du couple: les recours judiciaires et les effets alimentaires" J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Brussel, Bruylant, 2000, 273-304.
- ◇ VOIRIN, P. en GOUBEAUX, G., *Droit Civil – Régimes matrimoniaux successions – Libéralités*, Parijs, LGDJ, 2010, 454 p.
- ◇ WEIL, A. en TERRÉ, F., *Droit civil. Les personnes- la famille-les incapacités*, Parijs, Dalloz, 1983, 589 p.
- ◇ X, *Le couple & son patrimoine*, Parijs, Ed. du Juris-Classeur, 1999, xxxiv + 1068 p.

ii. Tijdschriften

- ◇ BLOUGH, R., "Le concubinage, dix ans après", *Dr.Fam.* 2009, étude 19, 16-24.
- ◇ BINET, J.-R., "Existence du concubinage: une jurisprudence sans rigueur", *Dr.Fam.* 2013, nr. 132.
- ◇ BONNET, V., "Travaux sur le fonds d'autrui et couple: terrain glissant!", *D.* 2009, 2595-2597.
- ◇ CORPART, I., "Mariage, PACS, concubinage: le guide" : Régimes patrimoniaux et aménagements conventionnels", *AJ fam.* 2014, 666.
- ◇ DEKEUWER-DÉFOSSÉ, F., "PACS et famille. Retour sur l'analyse juridique d'un contrat controversé", *RTD civ.* 2001, 529-546.
- ◇ GAZEAU, O., LEMAIRE, H. en VANCLEEMPUT, F., "Les effets propres à la rupture volontaire du concubinage", *Défrenois* 2010, 1673.
- ◇ HAUSER, J., "Personnes et droit de la famille", *RTD Civ.* 2000, 289.
- ◇ Muller, M., "L'indemnisation du concubin abandonné sans ressources", *D.* 1986, 328.
- ◇ LEMAIRE, H. en VANCLEEMPUT, F., "Les effets propres à la rupture volontaire du concubinage", *Défrenois* 2010, 1673.
- ◇ LEMOULAND, J.J., "Mariage-Concubinage-Pacte civil de solidarité", *D.* 2000, 419.
- ◇ RUBELIN-DEVICHI, J., "Jurisprudence française en matière de droit civil – Personnes et droits de la famille", *Rev.trim.dr.civ.* 1990, 53-63.

iii. Online bronnen

- ◇ BEN HADJ YAHIA, S., "Concubinage", www.dalloz.fr (consultatie 4 april 2016).

- ◇ BUFFELAN-LANORE, Y., "Domicile, demeure et logement familiale", www.dalloz.fr (consultatie 2 april 2016).
- ◇ CALLAC, R., "Pas de contribution aux charges du ménage entre concubins", www.dalloz.fr (2 april 2016).
- ◇ DURANCE, A., en PIQUEMAL, N., "Le couple et le logement", www.dalloz.fr (consultatie 20 april 2016).
- ◇ FORTIS, E., "Divorce (conséquences)", www.dalloz.fr (consultatie 11 april 2016).
- ◇ GALLMEISTER, I., "Pas de contribution entre des concubins", www.dalloz.fr (consultatie 5 april 2016).
- ◇
- ◇ THOURET, S., "Mariage, PACS, concubinage: le guide", www.dalloz.fr (consultatie 20 april 2016).

d. Verenigd Koninkrijk

I. WETGEVING

- ◇ Family Law Act 1981.
- ◇ Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.
- ◇ Rent Act 1977.
- ◇ Land Charter Act 1972.
- ◇ The law Commission, Cohabitation: the financial consequences of relationship breakdown, HL Bill 29, 56/1.
- ◇ Law Commission, Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown, Law.com. 2007, nr. 307.
- ◇ LAW COMMISSION, *Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown – A consultation paper*, Great Britain, The stationery office, 2006, 373 p.
- ◇ Lord Marks of Henley-on-Thames, Cohabitation rights Bill 2015-16, <http://services.parliament.uk/bills/2015-16/cohabitationrights.html> (consultatie 12 januari 2016).

II. RECHTSPRAAK

- ◇ Crabb v. Arun District Council, (1976) Ch. 179.
- ◇ Paul v. Constance case [1977] 1 WLR 527.
- ◇ Malone v Harrison (1979) 1 WLR 1353-1360
- ◇ Re Coventry (1980) Ch. 461-486.
- ◇ Re Basham (1987) 2 FLR 264.
- ◇ Bishop v Plumley (1991) FLR 121, CA.
- ◇ Hammond v Mitchell (1991) 1 WLR 1127.
- ◇ Lloyds Bank v Rosst (1991) 1 AC 107.
- ◇ Re Jennings (1994) Ch. 256, CA.
- ◇ Re Watson (1999) 1 FLR 878.
- ◇ Gillet v Holt (2001) Ch 210.
- ◇ Churchill v Roach (2003) WTLR 779.
- ◇ Churchill v Roach (2004) 2 FLR 989.

- ◇ Gully v Dix (2004) EWCA civ 139.
- ◇ Kotke v Saffarine (2005) 2 FLR 517.
- ◇ Stack v Dowden (2007) UKHL.
- ◇ Webster v Webster (2008) EWHC 31.
- ◇ Cattle v Evans (2011) EWHC 945.

III. RECHTSLEER

i. *Boeken*

- ◇ BURTON, F., *Family law*, Londen, Roitledge, 2012, xxxix + 526 p.
- ◇ BURTON, F., *Family law*, Londen, Cavendish publishing limited, 2003, lxviii + 520 p.
- ◇ CRETNEY, S., MASSON, J., BAILEY-HARRIS, R. en PROBERT, R., *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2008, cxxxiv + 917 p.
- ◇ CRETNEY, S., MASSON, J., en BAILEY-HARRIS, R., *Principles of family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2003, cxix + 901 p.
- ◇ EDWARD, L. en GRIFFITHS, A., *Family law*, Edinburgh, Green, 2006, lviii + 573 p.
- ◇ FREEMAN, M., *Understanding Family law*, Londen, Sweet&Maxwell, 2007, iv + 578 p.
- ◇ GILMORE, S. en GLENNON, L., *Hayes en Williams' Family Law*, Oxford, Oxford university press, 2012, iv + 776 p.
- ◇ HALE, B., PEARL, D., COOKE, E. en BATES, P., *The Family, Law & Society*, Colchester, Butterworths, 2002, xxxvi + 820 p.
- ◇ HARRIS-SHORT, S. en MILES, J., *Family law – Text, cases and materials*, Oxford, Oxford university press, 2011, lxvi + 1040 p.
- ◇ HAYES, M. en WILLIAMS, C., *Family Law – principles, policy & practice*, Londen, Butterworths, 1995, xlix + 589 p.
- ◇ HERRING, J., *Family Law*, Londen, Longman, 2004, lxiii + 707 p.
- ◇ HERRING, J., *Family Law*, Harlow, Pearson, 2015, lxx + 842 p.
- ◇ LONGRIG, W. en HIGGINGS, S., *Family breakdown and trusts*, Londen, Butterworths LexisNexis, 2003, xxviii + 563 p.
- ◇ LOWE, N. en DOUGLAS, G., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2015, cviii + 1127 p.
- ◇ LOWE, N. en DOUGLAS, G., *Bromley's Family Law*, New York, Oxford University Press, 2007, xciii + 1153 p.
- ◇ STANDLEY, K., *Family Law*, Londen, Macmillan Law Masters, 1993, liii + 309 p.
- ◇ VAN ERP, S. en AKKERMANS, B. (eds.), *Cases, Materials and Text on Property Law*, Oxford, Hart Publishing, 2012, lxxxii + 1170 p.
- ◇ WELSTEAD, M. en EDWARDS, S., *Family law*, Oxford, Oxford university press, 2006, xxxi + 362 p.

ii. *Tijdschriften*

- ◇ ALLARDICE, M., "Cohabitation & Commitment: Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975", *FLW* 2005, 8-10.
- ◇ BRIGHT, S. en MCFARLANE, B., "Proprietary estoppel and property rights", *Cambridge Law Journal* 2005, 449-480.

- ◇ BAILEY-HARRIS, R., "Law and the unmarried couple – oppression or liberation?", *FamL* 2007, 998-1003.
- ◇ DOUGLAS, G., WOODWARD, H., HUMPHREY, A., MILLS, L. En MORELL, G., "Enduring Love? Attitudes to Family and inheritance Law in England and Wales", *Journal of Law and Society* 2001, 245-271.
- ◇ PROBERT, R., "Cohabitation: Current Legal Solutions", *CURLP* 2009, 316-345.
- ◇ ROSETTENSTEIN, D., "Cohabitation, Maintenance and the competition for limited resources – in search of a new perspective", *Anglo-American Law Review* 1983, 181-199.

iii. Online bronnen

- ◇ X, "Parliament UK", <http://www.parliament.uk/about/how/> (consultatie 4 januari 2016).
- ◇ MEE, J., "Proprietary estoppel and inheritance: enough is enough?", <http://login.westlaw.co.uk.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/maf/wluk/app/document?&srguid=ia744c09a000001548c13344ff115a9d0&docguid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&hitguid=IA19C5A70033711E3ACFFE958CDF432D6&rank=2&spos=2&epos=2&td=19&crumb-action=append&context=10&resolvein=true> (consultatie 15 april 2016).
- ◇ PROBERT, R.J., "A review of Cohabitation: The financial consequences of relationship breakdown", http://search.proquest.com.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/docview/222849192?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo (consultatie 24 april 2016).

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De juridische organisatie van de feitelijke samenwerkingsrelatie in rechtsvergelijkend perspectief

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2016**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Jardin, Anouschka

Datum: **15/05/2016**